Pèrva

Slovnička čitanka

za

drugi razred

katoličkih učionah u carevini austrijanskoj.

GORIZIA
BIBLIOTECA DI STATO

Stoji vezana 31 novčić.

U Beču.
U c. kr. nakladi školskih knjigah.
1862.

Digitized by Google

So 1-110²

Bez naročita dozvoljenja od strane ministarstva bogoštovja i naukah imaju se samo *propisane* i biljegom c. k. upraviteljstva od naklade školskih knjigah providjene knjige u javnih pučkih učionah upotrěbljavati; isto tako zabranjeno je takove knjige *u višju cénu prodavati, nego što je opredělјena na naslovnoj strani.*

Digitized by Google

Pèrvi odsĕk *).

1. Bog i roditelji.

Mali Vladko sĕdè u vèrtu uz svoju majku, i metnuvši svoje sklopljene ručice u njezino krilo, slušaše pazljivo, što mu je majka pripovĕdala. Ona govoraše o Bogu.

Sve što vidiš, rečè majka, stvorio je dragi Bog. Ono krasno cèrveno, plavo i žuto cvĕtje učinio je da raste, one velike voćke, koje rode skladkimi kruškami i jabukami, štono ih ti tako rado jedeš, — sve nam je to darovao dobri Bog. A vidiš nebo nad nami nakitjeno suncem, mĕsecem i sjajnimi zvĕzdami, i to je ljubezni Bog stvorio. On ti je dao i otca i majku, a njegovi angjeli bdiju danju i noćju nad tobom, da ti ništa nenahudi. Hoćes li i ti dragoga Boga zato ljubiti?

*) Zajedno s pèrvim člankom jezikoslovnog vĕžbanja.

Digitized by Google

Hoću mamice, ja ću ga iz sveg sèrdca ljubiti i molit ću mu se svaku večer i svako jutro.

Několiko danah zatim išao je Vladko sa svojim otcem i s několiko svojih drugovah u šumu. Dětca po gèrmlju skakahu, veseljahu se i igrahu. Vladko se popè na něku stěnu, i začè iz svega glasa vikati, kad svoga otca i svoje drugove daleko izpod sebe ugledà. Otac se prestrašì i viknù, da mahom dolě silazi. Vladko je htěo poslušati, ali mu se iznenada omače noga, i on dolě upadè s najstèrmije stěne.

Tužni otac već misljaše, da je Vladko mèrtav. Nu kad bliže dodje, vidi ga medju granjem, na kojem se je zaustavio, te tako si život spasio. Otac mu pomožè dolě sići, otidjè s njim kući, i oni pripovědahu majci, što se je sbilo. Vidiš, rečè majka, dobri te je Bog sačuvao, jer mu se svaki dan moliš. Ali budi drugi put pozorniji; jer tko je nesmotren često strada.

Dobri moji roditelji
Skèrbe za me danak svaki;
Ja sam vazda srěd veselja,
Nit me muči jad ikaki,
Oni mene ljubit, štovat
Naučiše věčnog Boga,
Kao blagog daritelja
Sveg užitka, dobra moga.

Digitized by Google

2. Brat i sestra.

Mirko i Janja biahu jednom sami kod kuće. Tad Mirko reče sestri: Hajde da idemo štogod tražiti, da se dobro najedemo.

Janja mu odgovori: Ako me odvedeš, gdě nas nitko viděti neće, onda ću ići s tobom.

Idemo dakle u jestbinicu, reče Mirko, tamo ćemo naći sladkoga vèrhnja.

Janja. Tamo će nas susěd viděti, koji na dvorištu dèrva cěpa.

Mirko. A mi hajdemo u kuhinju, u ormaru je pun lonac meda, u njeg ćemo naš kruh umakati.

Janja. Tamo nas viděti može susěda, koja eno kod prozora sědi i prede.

Mirko. Hajdemo dakle u pivnicu jabukah jěsti, tamo je tavno kao u rogu, tamo nas doista nitko viděti neće.

O moj dragi Mirko! reče Janja, zar ti zbilja misliš, da nas u pivnici nitko nevidi? Neznaš li ti ništa o onom oku nad nami, koje sve i svagdě vidi, i u najvećoj tmini?

Mirko si promislì i prestrašeno reče: Pravo veliš sestrice. To mi odmah nije na um palo. Bog nas i tamo vidi, kamo čověčje oko nedopire. Nećemo zato nigdě ništa zla činiti.

Digitized by Google

3. Jutrenja pěsma.

1.

Bog sunašce nebu gori,
I bijeli danak stvori;
Mnoge daje men' radosti,
Kad izpunim sve dužnosti,

2.

Hitro noć je izčeznila.
Snom je mene okrěpila;
A Bog brani k men' doć bědi,
Da me ona neozledi.

3.

Zato njem ću život cěli
Posvetiti s dobrim' děli;
I tad će mi jutro krasno,
Věk svanjivat lěpo jasno.

4. Žitni klasi.

Něki seljak išao je sa svojim sinom Milivojem na polje, da vidi, hoće li žito skoro sazrěti.

Došavši na polje vide, kako někoje lati sasvim upravo stajahu, a druge se opet sasvim k zemlji prigibahu. Milivoj rečè: To je velika šteta, da toliki stručci gotovo na zemlji leže. Valjda oni ničem nevaljaju? Otac odtèrgne dva

Digitized by Google

klasa, i rekne: Vidiš ovaj klas, koji se je sasvim čedno k zemlji prigibao, pun je lěpog zèrnja; a ovaj, koji se je ponosito u vis dizao, sasvim je prazan.

Tko svoj diže nos odviše,
U tom mudar duh nediše.

5. Uljudnost.

U někom talijanskom selu življaše něki seljak, koji je imao sina imenom Sréćka. To je děte doista dobru glavu imalo, ali je ipak moralo svinje čuvati, jer mu je otac siromašan bio. Sréćka su roditelji uvěk učili, da prama svakomu bude uljudan, i prijazan. Pa to je on i bio. Druga pako dětca u selu prezirahu njega i biahu neotesana.

Kad je jednoć Sréćko s drugom dětcom svinje čuvao, dodje něki redovnik, i zamoli, da mu put pokažu. Nu budući da je zlo vrěme bilo, odgovoriše dětca neuljudno: šta nas briga, mi nećemo. Na to priskoči Sréćko i pozdravi redovnika ljubezno i ponudi se da će mu put pokazati. Redovnik je putem iz razgovora opazio da Sréćko bistru i oštru pamet imade, zato ga povede sa sobom u samostan i s dopuštjenjem njegovih rodilteljah s vrěmenom primi ga u svoj red.

Digitized by Google

Srečko se je sad marljivo učio. Nu premda je na skoro najučeniji medju redovnici postao, to se ipak nije nimalo ponio, nego je i nadalje ostao ponizan, uljudan i prijazan. Toga radi svim je omilio, te se je penjao od jedne časti do druge, dok biskupom, a poslě i kardinalom nepostade. Napokon, kad je papa umrò, biaše on u Rimu jednodušno 24. Travnja 1585. godine za papu izabran, te pod imemom Siksta V. slavno vladao.

6. Večernja pěsma.

Kad se dětca snom pokoje,
Tada zvězde stražu stoje,
A angjeli iz visine
Dodju zemne na nizine.
Te na dětcu ćudi blage
Paze cěle noći drage.

7. Š e š i r.

Mati rečè Ljubici i Dragutinu: Dětco! sutrà ćemo rano s dostavnikom k staroj majci u Karlovac ići, zato morate rano ustati, jer dostavnik nečeka nikog, i tko na vrěme nedodje, mora kod kuće ostati.

Dětca su se radovala, kad su to čula; k staroj bo su majci rado išla. Ona im biaše vèrlo dobra, i uvěk im davaše voća i kolačah. Taj

Digitized by Google

dan nisu o ničem drugom govorila, nego kako će sutra putovati, i u napréd su se već radovala, što će sve dobra i lěpa kod stare majke uživati.

Dragutin je vèrlo neredno děte bio. Svoje igračke, svoje knjige, svoje odělo, on je običavao po svih kutovih razbacati, město da je svaku stvar metao na svoje město. Kad je u školu ići imao, morao je najprie tražiti svoju računsku daščicu i pisanku, a tim je već više putah u školu zakasnio, pa je zato od učitelja i kaznjen bio. Ako bi se kada s otcem šetati imao, to je doisto uvěk na njem štogod nerednoga bilo; sad mu biaše haljina poderana, sad pèrsluk izmazan. Toga radi morao ga je otac više putah kod kuće ostaviti i sám ići.

Ljubica je dobro poznavala njegov nered, zato ga je zapitala na večer u oči putovanja: Dragutine! jesi li ti sve svoje stvari u red spravio, da ih sutra mahom naći možeš? Dakako dakako, odgovori on, i legne spavati. — Sutra dan u jutro trěbalo je putovati. Kad je već skoro pet satih bilo, podju mati i Ljubica u gostionicu k cèrnomu orlu, odkuda je dostavnik polazio. Dragutin htiaše sa njimi ići, al mati vidi, da Dragutin neima šešira. Bèrzo traži ga, vikne ona njemu. Dragutin odleti u

Digitized by Google

sobu, potraži ga malo, nu nemogaše ga naći. Neima ga, vikne on, mogu i bez njega ići.

Ali to mati nije dopustila. Ne, rekne ona; ako neimaš šešira, moraš kod kuće ostati. Neredno děte nesmijem ja dovesti k staroj mamici; a dulje čekati nemožemo.

Tim otidju oni, sědnu u kola, i odvezu se; a Dragutin ostane plačuć i kajuć se za svoju nerednost.

8. Odziv.

Mali Franjo nije još ništa znao o odzivu. Jednoć vikao je na livadi: Oj! oj! i mahom je čuo u bližjoj šumici takodjer. Oj! oj! On sada sav u čudu zavikne: Tko si ti? Glas takodjer vikne: Ti! On vikne: Ti si nevaljanac. Nevaljanac, odzovne se u šumici. Franjo se na to razljuti, te stane svakojako ružiti i gèrditi. Nu sve te pogèrde dobije natrag. — On počme sada to děte tražiti, da mu se osveti, nu nemogaše ga nigdě naći.

Zatim otidje Franjo kući, i potuži se majci, kako se je u šumi sakrilo někoje zločesto děte, te njega svakojako naružilo i nagèrdilo. Mati mu odgovori: Ovaj par neimaš pravo i sám sebe izdaješ. Čuješ, ti nisi čuo ništa drugo, nego vlastite svoje rěči. Jer kao što si više putah

Digitized by Google

vidio svoje lice u vodi, isto tako si sada čuo i svoj glas iz šume. Da si poviknuo koju ljubeznu rěč, to bi bio i ljubeznu rěč natrag dobio.

9. Orah.

Anka i Milica igrale su se u vèrtu. Iznenada opaze obadvě jedan orah, koji je s dèrveta spao bio, i začmu se sada svadjati, čiji da bude taj orah.

Ja sam ga prie smotrila, rekne Anka, moj je. Ne, odgovori Milica, moj je, ja sam ga još prie smotrila, nego ti.

Kad se tako ove dvě děvojčice pogodit nemogoše, čiji da bude orah, reče Ljudevit, njihov najstariji brat: Idite tamo na kraj vèrta, pa kad ja nabrojim tri, zaletite se obadvě zajedno, i koja pèrva do oraha dodje, njezin neka je orah. Nu nemojte odveć jako letiti, da se nepotepete i neupadate; jer tko bèrz hoće da bude, nije dosta samo da tèrči.

Děvojčice pristanu na Ljudevitov predlog i otidju na drugi kraj vèrta. Ljudevit začme brojiti. Jedan, dva, tri; a one obadvě što si igda mogle, polete k orahu.

Milica si je vèrlo dobro zapamtila bila opomenu svoga brata, i lěpo je svejednako na zemlju gledala, da se na kakav kamen ili

Digitized by Google

grudu nepotepe; Anka je pako tèrčala kao slěpa negledajuć niti preda se, niti okò sebe, već samo na orah, koji je imati želila.

Pa šta se dogodi?

Anka je doisto bèrže letila, nego li Milica: ali najednom se na pol puta potepe na komad dèrveta, i upade na zemlju, kolika je duga bila. Prie nego se je digla, prestigne ju Milica i uzme orah radostno kličuć i veselo skačuć.

Anka sad žalostno stane, i plakati začme; nu rečè joj brat Ljudevit: Zašto nisi smotrena bila? Zapamti si dobro mudru rěč: Lagana pozornost dodje uvěk dalje. A nemanje važnu istinu sadèržaje naša poslovica: Bèrz se mnogo putah prometne, pa ga i trom stigne.

10. Maca i miš.

Jednoć maca mala
Mišu světovala:
Čuješ mali mio!
Nebudi mi smio,
Nit mi kvara čini
U mojoj kuhini,
Ako nisi rada,
Dopast težka jada.
To ti zadnjí puta velim:
Nemoj odveć biti smělím!

Digitized by Google

Al miš nehoteći
Mace slušat rěči,
Kano što i prie
Svem se tomu smije;
Pa tad dèrzovito
Pred macom očito,
Glavu, rep ukoči,
Hitro na stol skoči,
Al ga skupo oto stadè,
Jer u mačje šape padè.

Svedj věrujte toj istini:
Što tko čini, sebi čini.

11. Budi miroljubiv i zadovoljan.

Jednom u vrěme velike skupoće něki vèrlo bogat čověk najsiromašnju dětcu svoga sela zovnù u svoju kuću, i rečè joj: Evo puna košara hleba, svako neka si uzme jedan hlebac; pa dodjite tako svaki dan, dok Bog dade bolje vrěme. Dětca navale na košaru, svako htěde imati najlěpši i najveći hlebac, te se zato počeše prepirati i otimati. A napokon otidju bez da su se i zahvalila. Samo Ivka, posve kukavno obučena děvojčica, koja je na strani stajala, uzme najmanji zaostavši hlebčić, zahvalno poljubi ruku dobromu tomu gospodaru, te se udalji mirno in čedno. Drugi dan biahu dětca isto tako neuljudna, i sirota Ivka opet dobi

Digitized by Google

hlebac, koji je iza sviuh ostao. Ona ga donese kući svojoj bolestnoj majci. Kad ga je narezala, izpadne nekoliko krupnih komadah novacah. Mati se poplašì i rečè joj: Nosi mahom ove novce natrag, oni bo su doista slučajno ovamo dospěli. Ivka odnese novce. Ali joj dobri taj čověk rečè: Ne moje dobro děte! ti novci nisu tamo slučajno dospěli, već sam ih ja hotomce u najmanji hlebčić upeći dao, da tebè ljubezna kćerko nagradim. Ostani uvěk miroljubiva i zadovoljna s malim, i Bog će te doista blagosloviti.

12. Sloga.

Jednoć uda tèrbuh pozlobiše,
Kako Ezop u fabulah piše,
Pak se ona lěpo dogovore,
I med sobom ovako prozbore:
Zašto da mi tèrbuh baš gojimo,
I nas iste radi njeg znojimo,
Kad on nit se trudi, niti radi,
Neg lěn spava il se gděgod hladi;
Uvěk hoće da sit i pun bude,
A nikakve neimade trude.
Mi se drugi po vas dan mučimo.
Dok od koga štogod nedobimo,
Čim bi njega mogli nahraniti,

Digitized by Google

I od glada kruhom obraniti;
A on ničeg prihvatit se neće,
Već se lěni i po kući šeće.
Oči vele: Mi nećemo gledat,
Baš ako nam neće ništa nedat;
Uši kažu, da mu sluh nedadu,
Nit što hoće da za njega znadu;
Usta vele, od njihove strane,
Da tèrbuhu neće grizti hrane;
Ruke kažu, da prihvatjat neće,
Niti štogod uzimati veće;
Noge pr̀ete, da ga neće nosit,
Nek se više nemože ponosit.
Jednom rěčjom svakolika uda
Ostaviše svog tèrbuha huda,
Medju sobom zboreć: da vidimo,
Što će tèrbuh, kad ga ostavimo?

Tako ležà tèrbuh bez pomoći
Kano mèrtav tri dana i noći,
A kad u njem veće hrane nestà,
I svim udom krěpost davat prestà,
Onda uda vèrlo oslabiše,
Nit mogoše maknuti se više;
Te govore: što mi učinismo,
Jere tèrbuh hudo ostavismo.
Ta makar je cěli dan i spavô,

Digitized by Google

Ipak nam je vazda krěpost davô.
A sada nam davati je neće,
Jerbo u njem nema hrane veće.
Tada oči hotěle su gledat,
Al jim slabost nedà ni progledat;
Jadne uši rade da slušaju,
Ali slabe žile im nedaju;
Zubi htěše štogod da pregrizu;
Ali ruke nemogu im blizu;
I noge su htěle malo ići,
I s tèrbuhom na polje izići;
Al jim slabost neda ni ganuti,
Jer su žile počele sanuti.
I ovako svakolika uda
Poginuše na jedan put luda,
Jere obću slogu prekèršiše,
Pa si pomoć nemogahu više.

To je mudrac lěpo izpisao,
I ovo je njegova misao:
Po ovome hoče on da kaže,
Jedan drugog čověk da pomaže;
Jer on veli, da jedno kraljestvo,
Ili drugo kakvo prijateljstvo,
Il grad koji, ili varoš budi,
Ili selo, ili kuća ljudih
Mora složno uvěke raditi,

Digitized by Google

Nit se lěnit, nit inatiti,
Jer tkogoder občinu izdade,
Onaj svaki neka dobro znade,
Da se i sam u tome izdaje,
Pak se pos!ě, ali zalud, kaje.

13. Večernja pěsma.

Umoran sam, idem spati,
Nemogu se već gibati;
Bože daj da oči tvoje
Bdiju uazda dok spe moje.

Roditelje i rodjake
Od napasti čuvaj svake;
I sve dobra sèrdca ljude,
Od nezgode brani hude.

14. Škvorac.

Stari šuman Stanko imao je u svojoj sobi jednog piloma škvorca; koji je govoriti umeo nekoliko rečih.

Digitized by Google

Kad bi na primer viknuo stari šumar: Škvorče! škvorče? gdě si? to bi škvorac uvěk odgovarao: Evo me!

Dragutin, susědov sin, imadjaše veliko veselje o tim škvorcem i pazaše ga često. Kad je tamo jednom Dragutin došao, u Stanka nije bilo kod kuće, uhvati on mahom škvorca i turi ga u džep, te htěde da izmakne.

Al u isti trenutak dodje šumar na vrata. On mišljaše, da dětetu veselje učini, i viknę kao obično: Škvorče! škvorče! gdě si? a on se odzvone iz Dragutinova džepa što jače mogaše: Evo me!

Zahtela se zemlja raju,
Da se svake tajne znaju.

Digitized by Google

15. Ptice pěvice.

Něko krasno selce biaše obkoljeno šumicom iz samih plodnih voćakah. Te su voćke u prolětje cvale, i prosipale vèrlo ugodan miris, a po granju i gèrmlju vèrvile su svakojake ptice, koje su pěvale i gradile si gnjězda; u jesen pako ove voćke bile su pune jabukah, krušakah i šljivah.

Tad někoj zloj i opakoj dětci pane na um, da vade jaja i kvare gnjězda. Ptice se tim poplaše, te malo po malo sasvim odtud poběgnu. Sad se više nije čula pěvati ni jedna ptica niti u vèrtih, niti u svoj bližjoj okolici. Sve postane tiho i žalostno. Ali što je još veće zlo bilo! Sada mah preuzmu škodljive gusenice, kojimi su se inače ptice hranile, te oprulje i lištje i cvětje. Dèrvetje je stajalo golo, kao u srěd zime, a zla dětca, koja su prie imala u izobilju prekrasna voća, nisu dobila ni jedne jabuke za jělo.

Ako ptici uzmeš gnjězdo i jaje,
To i voća i pěsam nestaje.

16. Vrědan otac.

U někom je selu živio něki siromašni težak. On je imao dvoje dětce Miloša i Lju-

Digitized by Google

bicu. Obadvoje slao je točno u školu i kupovao im je sve potrěbne knjige. Za uzdèržanje škole takodjer rado je něšto platjao u seosku blagajnu, premda je bio siromašan. Pa k tomu je još kadkada molio učitelja, da mu bolje pripazi na dětcu, da se štogod nauče. Kada bi drugi ljudi u selu svoju dětcu kod kuće zadèržali radi poljskih i vinogradskih poslovah, slao bi on svoju vazda u školu. A kod kuće su ona morala svaki dan čitati i pisati. Ob zimu, kad su noći duge, ili u neděljne i svetčane dane, on bi sazvao dětcu, da mu čitaju štogod iz knjige, ili pokažu svoja pisma. Zato su ona u školi svagda morala paziti i pomnjivo se učiti. Kada su dětca ostavila školu, slao ju je neděljno u školu, da ponavljaju i da nezaborave ono, što su se već naučila. Nu zato su mu dětca izmedju sve dětce najbolja bila. Gospodin Upravitelj školah darivao ju je kod svakog izpita i pohvaljivao njihovoga vrědnog otca.

Kad Miloš odrastè i poljskog se posla prihvatì, pokazà on svomu otcu, da bi se, kao što je on u knjigah čitao, još gděšto popraviti moglo u njihovom poljskom poslovanju. Otac videći, da sin pametno govori, poslušà ga, i skoro postadè uzor dobra kućanina i imućan čověk.

Digitized by Google

Miloša upisaše u vojnike, ali to neuznemiri ni njega ni njegovog otca. On javi svojemu Satniku, da dobro čitati, pisati i računati znade. Dobro, reče ovaj, ja ću te namèstiti u mojoj pisarni, i kako se naučiš muštrati, učinit ću te desetnikom. To se dogodí na skoro. Miloš se kao desetnik na više městih junački izkazà pred neprijateljem, i dobi zlatnu kolajnu. Pun izvèrstnosti vojničke, postadè Miloš zatim i častnikom, i zadobí u tom stališu zadovoljnost svih svojih starešinah.

Ljubica s materom primì kućanstvo, i bijaše joj od velike pomoći. Ona skoro zatim prirastè za udaju. Njezino dobro vladanje razglasi se po svoj okolici. Zato dobì ona dobra i vredna mladića za druga, s kojim je do smèrti živila u miru, u ljubavi i blagoslovu božjemu.

17. Moje janje.

Imam janje kó sněg bělo,
Koje pase po livadi,
To je tako krotke ćudi,
Nikom ništa zla neradi.

Ono sitno bere cvětje,
Boje žute i cèrvene,
I skačući pase trave,
Blagom rosom odgojene.

Digitized by Google

A kad više pasti neće,
Kada se je zasitilo,
U hladu si traži města,
Gděno bi se odmorilo.

A kad pastir stado bèlo,
Pred mrak těra u tor kući,
Tad i moje janje dodje
Poskakujuć i blečući.

Rad ja imam moje janje,
Koje pase po livadi,
I tko meni njeg uvrědi,
Moju radost truje jadi.

18. **Kruška** (dèrvo.)

Stari Blaž izadjè jednom pred kuću i sědè u hlad pod veliku krušku. Njegovi unuci, jedući od iste kruške plod nemogahu dosta nahvaliti lěpote i sladosti krušakah. Tada rečè děd: Moram vam baš pripověditi, kako je ovamo prispěla ova kruška. Prie više od petdeset godinah ja se susědu potužih na svoje siromaštvo. Ej, rekoh, da mi je u svom imetku jedan put sastaviti samo stó talirah, čini mi se, da nitko nebi bio zadovoljniji od mene. Sušed, koji biaše mudar i pametan čověk, rečè: To možeš lasno sastaviti, samo ako ti je volja. Vidiš! na istom tom městancu, na kojem sada

Digitized by Google

stojiš, u zemlji leži više nego sto talirah. Nastoj samo, da ih izvadiš.

Ja sam tada bio još mlad i nerazuman čověk, pa sam zato onu istu noć izkopao veliku jamu u zemlji; ali na svoju žalost nenadjoh ni prebijene krajcare, a kamo li sto stalirah.

Kada sušěd sutra dan smotrì jamu, grohotom se nasmijà i rečè: Budalo! nisam ja tako mislio. Ali ništa zato, ja ću ti dati jednu mladu krušku, usadi ju u tu jamu, koju si načinio, i za několiko godinah taliri izit će na vidělo.

Ja usadih istu krušku, ona začè rasti, i iz nje postadè ova velika kruška, koja je evo pred vami. Od ploda kruške ove imam ja za toliko godinah više koristi, nego stó talirah, a osim toga je ista kruška opet glavnica, koja nosi lěpu korist.

U svakome kraju
Nek ti voćke staju;
Nastoj ih snažiti,
Trud će se platiti.

19. Světlost sunca.

Samo da bi sunce uvěk sjalo! jednom rekoše dětca, kad je vàs dan padala kiša, i duhala bura. I zbilja dogodi se, kano da će se dětci izpuniti želja; više bo se měsecih zatim nije vidělo ni oblačka na nebu. Ali ta duga

Digitized by Google

suša po njivah i poljih počini veliku štetu. U vèrtu povenulo je cvětje i zelje; a lan, na koji se radene děvojčice tako jako radovahu, jedva se je podigao bio od zemlje.

Vidite dětco, rekne mati, da je kiša isto tako potrěbna, kao i světlost sunca! Učite indi iz tog mudrog božjeg uredjenja svetu istinu, da ni za ljude nebi dobro bilo, kad bi vazda uživali vesele i radostne dane. Morate kadkada doživěti i tužnih i žalostnih danah, da iz vas postanu dobri i valjani ljudi.

Ne veselja samo i radosti,
Već i tuge i žalosti dani
Jesu dari božje providnosti,
Da budemo ljudi izkušani.

20. Jutrenja pěsma.

Tavne noći nestalo je,
I svanulo jutro već;
Svuda cvětje procvalo je
Dokle okom mog' doseć.

Od slavićah spěv veseli,
Rane zore sladi zrak;
Ševah glase uzlet směli
Pod nebesah nosi čak.

A i zeba, juričica.
Nisu zadnje ovaj čas,
Po zelenih svih grančicah
Čuti im je veseo glas.

Digitized by Google

21. Srěća.

Něki kralj imadjaše blagajnika, koji se je od pastirskog stališa popeo bio do tog visokog stepena. Toga blagajnika obtuže kod kralja, da on dira u kraljevo blago, i da u podrumu za železnimi vrati čuva novce, koje je ukrao iz kraljeve blagajne. Kralj poseti blagajnika, razvidi mu stan, i kad je došao do železnih vratah, zapovědi da mu se ista otvore.

Kad on unutra stupi, vèrlo se začudì nenašavší ništa, do četiri stěne, jedan prosti stól, i jedan slamnati stolac. Na stolu bijaše pastirska frulica, štap i strunica. Kroz prozor se vidjahu zelene livade i šumice.

Sad blagajnik progovorí: U svojoj mladosti čuvao sam ovce; a ti me kralju pozvà u svoj dvor. Sad se dakle u ovom podrumu svaki dan bavim jednu uru, te se s veseljem sětjam mog pèrvašnjeg stališa i radostno pěvam pěsmice, koje sam někoč kod ovacah pěvao Stvoritelju na slavu. O pusti me opet na polja i njive praotacah mojih, gdě sam tako srěćno živio.

Zadovoljnost a ne slava,
Čověčja je srěća prava.

Digitized by Google

22. Dva poslenika.

Něki poslenik moradè kamenje prinašati pri gradjenju kuće. Medju tim kamenjem bijaše jako velik kamen, kojega je takodjer trěbalo odněti. Nu kadgod je taj poslenik do njeg došao, uvěk ga je ostavio, i nosio je samo manje kamenje. Sad se je ipak počeo strašiti, da će i taj veliki kamen morat nositi. Napokon htiaše to i učiniti; nu buduć da se je već umorio bio noseć manje kamenje, zato nemogaše onog velikog ni s města krenuti. Moradè ga dakle ostaviti. Nu buduć da je i taj kamen u nadnici pogodjen bio, zato mu gospodar uztegne něšto malo od njegove zaslуge. I to bijaše sasvim pravo, jer sve učinio nije, čemu je najmljen bio.

Drugi něki poslenik izbirao je najprie ponajveće kamenje, i buduć da je znao, da drugčije nemože biti, nosio ih je, premda su mu težki bili, i radovao se je, da će mu posao lakši biti, kada red dodje na manje kamenje.

Sad mu je posao naprědovao, i on se je veselio, jer je jur svèršeno bilo, što najteže bijaše. Od ova dva poslenika koga bi vi naslědovali? da li onoga, kojí je najteži posao na

Digitized by Google

poslědak ostavio, ili pak onoga, koji je najtežim poslom započeo?

Početak je svaki težak, ali s Bogom sve se može. Bog pomaže težaku, a ne ležaku. Kakov posao, takova i plaća. Tko neradi, neka i nejěde. Po svèršenom poslu sladak je počinak.

23. Podkova.

Něki otac išao je sa svojim sinom Mirkom prěko polja. Gle, rekne otac putem, tamo na putu leži komad podkove, digni ga, i ponesi sobom.

Ej! rekne Mirko, to nije vrědno uzeti. Na to otac nerekavši ništa, digne taj komad železa i turi ga u džep. Kad su došli u bližje selo, dade ga on kovaču za několiko novčićah i kupi si zato trěšanjah.

Zatim se oba dalje upute. Medjutim je sunce bilo jako pripeklo, a na blizu nevidjaše se niti kuće, niti dèrveta, niti vrěla kakova, a siroma Mírko od žedje već je iznemogao bio.

Tad otac kao nehotice pusti jednu trěšnju iž džepa na zemlju. Mirko ju bèrže bolje digne, kano da je od zlata bila, pa s njom mahom u usta. Za malo vrěmena otac spusti opet jednu trěšnju, a Mirko se opet prigne

Digitized by Google

i digne ju. Tako je otac sve jednu po jednu do poslědnje spustjao, a Mirko je sve jednu za drugom do poslědnje pobirao. Kad je napokon poslědnju digao i pojěo bio, okrene se otac i nasměhavši se, reče mu: Vidiš, da si se za podkovu jedan put sagnuo, nebi se poradi trěšanjah toliko put sagibati morao. Spoznaj odtud istinu one mudre izreke:

Tko na male stvari
Obzir neuzima,
Više putah s manjim
Mnogo truda ima.

Bez muke neima nauke. Běle novce trěba ostavljati za cèrne dane. Biser nevalja pred svinje bacati. Težko onomu, koji pameti neima. Bog govori: pomozi si sam, pomoć ću ti i ja. Bolja je unča pameti, nego stó litarah snage. Bolja je jedna smišljena, nego stotina učinjenih. Bolja je štednja nego radnja. Budalasta snaga bèrzo malakša. Mačka bi rada ribe, al u vodu neće. Tko nesije neće ni žeti. Tko je rada jezgru jěsti, mora prie ljusku zgristi.

24. Večernja pěsma.

Jurve zlatno sunce zadjè,
Jur ga tavni sumrak zavi,
I zajedno s nebeskog se
Kruga světlost sjajna javì.

Digitized by Google

Težkim sèrdcem danak ovi
Nas ostavlja i umira;
A s nebesah k nam silazi
Blagi sanak — angjeo mira.

On od věčna poslan otca
S čela znoj otèrti znade,
On na pěsku zla i tuge
Goji cvětak blage nade.

Sad spavajte oči cèrne,
Měsec zemlju osvětljava,
Pod obrambom svemožnoga
Duh věk mirno sladko spava.

25. Bog pomaže.

Něka siromašna udovica, koja imadjaše petero dětce, nije imala, čim bi ju hranila i odhranjivala. Nu ona ipak sve svoje pouzdanje stavì u Boga i věrovaše čvèrsto: da Bog sve, što je stvorio, uzdèržaje i nad tim svojom ljubavju bdije.

Město daje dakle tugovala, molila je pomnjivo i zahvaljivala Bogu za podporu, koju je već više putah od njega dobila; ali tim nebijaše sve učinila; ona je pokraj toga još iz svih svojih silah radila i nastojala, da štogod zasluži.

Ona je pomnjivo slala svoju dětcu u školu,

Digitized by Google

a kad bi se iz nje povratila, ponavljala je s njom, što su se učila, i nastojala je, da svako po svojih silah zabavi. Nu jedno jutro rečè svojoj dètci: Dètčice moja! Ništa neimam, što bi vam dala, ni kruha, ni brašna, niti jednog jaja. Molite dragog Boga, da nam pomogne, jer on je bogat i moguć i sám veli: Zazivajte me u nuždi vašoj, a ja ću vas osloboditi. Mali Ljudevit, komu istom šest godinah bijaše, odputi se vèrlo tužan i žalostan u školu. On naidje na otvorena cèrkvena vrata. stupi unutra i klekne pred oltar. Neopazivši nikoga u cèrkvi začme glasno moliti: Ljubezni otče nebeski! Mi dètca neimamo ništa više jèsti. Naša majka neima više niti kruha, niti brašna niti jednog jaja. Daj nam štogod jèsti; da skupa s dobrom svojom majkom od glada poginuti nemoramo. O pomozi nam! pomozi! Ta ti možeš, a i obećao si.

Tako moljaše Ljudevit u svojoj dètinskoj prostoti, i otidje zatim u školu. Kad je kući došao, smotri na stolu velik i lèp hlebac, zdèlu punu brašna, i košaru punu jajah. No hvala Bogu! viknù radostno, Bog je uslišao moju molitvu. Majko! je li to angjeo koji kroz prozor amo doneo? Ne, odgovori mati, nego je Bog uslišao tvoju molitvu. Kad si se ti kod oltara molio, klečala je Dobričeva stara go-

Digitized by Google

spoja otrag u klecalih svojih. Ti ju nisi mogao viděti; nu ona je tebe viděla, i slušala je tvoju molitvu, te nam je zato ovo poslala. Ona je bila angjeo, po kojoj nam je Bog pomogao.

26. Pokajanje.

Děvojčica imenom Ružica imala je pticu kanaricu. Ptičica ta pěvala je od jutra do mraka, i bila je lěpo žuta kao zlato. Ružica joj davaše sěmena, kojekakva zelenja i kadkada po komadić šećera, a svaki dan frižke vode. Nu ptica na jednoć se snuždì i Ružica ju jedno jutro, kad joj vode donesè, najdè mèrtvu u kavezu. Tad počè ona iz sveg glasa jadikovati za svojom ljubeznom ptičicom. Mati Ružičina pako otidjè, kupì joj drugu, koja je još lěpša bila, i koja je isto tako lěpo pěvala, i metnù ju u kavez. Ali tužna děvojčica začè još većma jadikovati, kad ugledà ovu drugu ptičicu. Mati se vidi u čudu i zapità ju: Ljubezno děte, zašto ti još plačeš, i tako si vèrlo tužna? Suze tvoje neće mèrtvoj ptičici života povratiti, a ti imaš evo ovdě drugu, koja nije nimalo lošija od pèrve. — O draga mamice! odgovori děvojčica, sagrěšila sam težko proti siromašnoj životinji, jer nisam sve učinila, što sam činiti imala i mogla. Mila Ružice,

Digitized by Google

rečè mati, ta ti si ju brižljivo nadgledala! O ne, odvrati dèvojče, ja joj nedavno prie njezine smèrti nisam dala komad šećera, koji sam za nju od tèbe dobila, nego sam ga sama pojèla. Tako govoraše dèvojčica tužnim i razcviljenim sèrdcem. Mati je bila ganuta tom žalbom kćerke svoje i štovala je glas istine, koje je spoznala u sèrdcu dèteta.

27. Ptice selice.

Skoro sve ptice pèvice, koje nas razveseljivaju u prolètje i lèto svojim sladkim pèvanjem, sele se od nas u jesen, kad požuti listje na dèrvetju, i opadati stane na zemlju. Kad se sele, lete nèkoje jedna po jedna, nèkoje sve dvè a dvè, a nèkoje jatomice.

One nemogu podnositi ljute naše zime; perje bo im je odveć lagana oděća, i one bi se posmèrzale. A i sve da nebi, gdè bi si hranu našle pod ledom i snègom: jagodicah, gusenicah, cèrvah i zèrnacah. Kada jutro svane, hoće im se jèsti, isto tako u podne, a i u večer treba im hrane; pa odkud da to sve uzmu?

Kad se oblaci pred studenim sèverom vuku, kano da bi letili, tad se seli veća strana tih ptičicah u južne tople zemlje, gdè im je dragi Bog priredio bogat i preobilan obèd;

Digitized by Google

one lete prěko gorah i dolinah, prěko rěkah i potokah, dapače i prěko istih morah tisuć urah daleko.

Nitko im nekazuje puta, one 'ga same znadu; nu prie nego nastupe taj dugi put, ili nebu pod oblacih ili niz ravna i livade obletju tužno i žalostno, te se mladke i starke saberu u jata svoja. Tad još jednoć oblete sve skupa poznate si vèrte i kućišta, i zatim se krenu u svoj novi zavičaj.

Laste i juričice, slavke, žutoperke, česljugarke i žutovoljke, pastirice i cèrljenače, zebe i gèrlice — sve te mile pěvice putuju u daleke zemlje. Putem se dakako mnogoj dogodi nesrěća kakova, nu zato ih ipak veći dio dodje srěćno do svog cilja.

A kad kod nas sunce razprostirat stane tople zráke, one opet dodju iz dalekih zemaljah k nama, i lastavica mila nadje svoje staro gnjězdo pod krovom a slavka gèrm, u kom su se prošle godine orili njeni sladki glasi. Sve nalaze svoja stara města, gdě su prie veselo boravile i opet začimlju svoje poznate lěpe i ljubezne pěsmice.

Dà, to je jako čudnovato, i nijedan čověk nemože razložiti, kako to biva.

Kad bi ote ptičice mogle govoriti, to bi nam one doisto kazale.

Digitized by Google

28. Božja providnost.

Iz daleka neba,
Gdě angjeli sěde,
Otca věčnog oči
Svako děte glede.

Sluša njegve molbe
Ob dan i u noći,
Pazi da mu hude
Nenaškode moći.

I brižljivo hlebac
Svakdanji mu dade,
Čuva nepogodah
Zlih da nedopade.

O svoj děci kaž'te,
Svih gor otac da je
Da njem ugoditi
Ni'edno neprestaje.

29. Najdragocěnije mirodije.

Někog gospodina uhvati na šetnji plaha kiša, a on utekne u bližnju seljačku kolibu.

Děca sědjahu baš kod stola, pred njom stajaše jedna velika zděla puna kaše. Sva ju jědoše vèrlo rado, i pokraj tog izgledaše zdrava, i rumena kao ruže. Kako mogu, rečè taj go-

Digitized by Google

spodin materi, děca to kukavno jělo takovom željom jěsti a pokraj tog biti zdrava i vesela?

Mati odgovorì: to dolazi od trovèrstne mirodije, koju ja metjem u jělo. Najprie zahtěvam, da si děca poslom zasluže oběd. Drugo izvan obroka nedajem joj ništa jěsti, te tako dolaze s gladnim želudcem k stolu. Tretje učim ju uměrenost, niti ju neupoznavam s ikakvimi poslasticami!

Kom' je glad i težko dělo
Utrudilo zdravo tělo
Onaj mnogo nezabavlje
Svako j' jělo njem' na zdravlje.

Digitized by Google

Drugi odsĕk *).

30. Božićni blagoslov.

Dragutin i Anka, dvoje siromašne dĕce, sĕdjahu sami u sobi i radiše. Dragutin je računao, a Anka je plela. Na stolu im je ležala večera, koju im je majka pripravila bila. Nu imala su ju istom onda dobiti, kad bi dovèršila svoje zadaće. Dok su radila, pomislila su više putah, kako će danas sladko večerati, buduć da je badnjak bio. Mati je medjutim kupila dèrvah u bližjoj šumici, da nebi morala božićnih danah zimu patiti.

Tad na jednoć pokucà nĕtko na vratih. Da li je to već mati? upità Anka. Nu Dragutin skočì hitro i otvorì vrata stare kolibice. Jedno dĕte dèrhtjuće i blĕdo stajaše na vratih. Ono neimadiaše ništa na sebi, do jedne tanke haljinice, a molećima očima gledaše Dragutina, kano da bi reći hotĕlo: O smilujte mi se i primite me: Ja sam gladan i žedan, a studen me nemilo bije.

*) Zajedno s pèrvim člankom jezikoslovnog vĕžbanja.

Digitized by Google

Dragutinu se sažalì to děte, on ga uvede u sobu. Anka gledaše začudjenima očima toga novog gosta. Nu kad mu je viděla žalostno lice, sèrdce joj se mahom ganulo. Ono ga poprimì za ruku, privedè ga k peći, i hitro bacì něšto trešća na vatru.

Nećeš li ti svoje makovače jěsti, Dragutine? upità ona hodajuć amo tamo. Jědi ti svoju, rečè brat, ti si malo prie tako jako gladna bila. Ah, brate! ja nemogu, odvratì Anka; meni je veoma žao ovog siromašnog děteta, ja ću njemu dati svoj komad. Baš sam i ja to učiniti htěo, nastavi Dragutin; zadèrži dakle ti svoj komadić sebi. Hotěvši svako svoj dio dati nevoljnomu dětetu, dali su napokon obadvoje. Ono im ljubezno zahvali i uzme njihov dar.

Sada vide děca gdě se majka kući vratja i u ruci nosi lěpo božićno dèrvo*). Dragutin i Anka izlete radostni pred nju. Nemojte se prie reda radovati, rečè mati, ja vam doisto nosim božićno dèrvo, ali nenosim ni jabukah, ni orahah. Dobra naša kuma otišla je od kuće,

*) Samo po gradovih običaj je o božiću nakititi jedno poveće božićno dèrvce (Christbaum) orasi, jabukami, narančami, smokvami, medenjaci i drugimi kojekakvimi poslasticami; po selih pako izkite cělu sobu šimširovimi i drugimi grančicami, na koje se takodjer poveže koješta dobroj děci na veselje.

Digitized by Google

i tek će se kasnò natrag vratiti. Samo sam doněla nèkoliko krajcarah za prelo, a to će jedva dosta biti, da si mozemo kupiti hleba za svetke. Al kog ja vidim tamo? upità ona stupivši u sobu. Čije je to dète? Ah mamice, rečè Dragutin, zeblo je i gladovalo vani, a ja ga dovedoh u sobu. To je bilo vèrlo lèpo od tebe, odgovorì mati.

Tad sèrdce povučè to tudje dète za svojimi roditelji. Oni mu dadoše oděćicu i šubaru na glavu. Dète se radovaše i zahvali im. Dragutin ga izvedè i odpratì nèšto malo.

Kad se je Dragutin povratio, dadè im mati nèkoliko komadah cèrnoga kruha, koji su oni tako sladko jèli, kano da je namazan bio najčistijim medom.

Medjutim se je starala mati, da děci priredi božićno dèrvo. Kad su děca spavati otišla, uzmè ona nèkoliko voštenih svěćicah, koje su ostale od poslědnjeg božića, izrezà nèkoliko zvězdicah od šarena papira i povezà to sve s nèkoliko medenjakah i nèkoliko krušakah na grančice božićnjeg dèrvca, pa rečè tiho: Blagoslovi ovo dobri Bože! kad neimam ništa boljega.

Kad je sutra dan ranom zorom zvuk zvonah navěštjivao blagdan Isukèrstovog narodjenja, skoče Dragutin i Anka iz postelje

Digitized by Google

i uzkliknu radostno, kad kroz pukotine vratah opaziše jasnu světlost božićnih svěćah. Božić je ovdě! viknu obadvoje, i dotèrče u sobu. Božićno se dèrvo sjaše u světlosti bezbrojnih svojih svěćicah; a cèrvene jabuke i zlatni orasi visjahu u takovoj množini, da su se skorom kèršile pod njimi grančice. A na vèrhu blistala zvězda, kano da je reći htěla: Radujte se, Spasitelj se je světa narodio!

O mamice! mamice! poviknu děca i polete u njenu sobu. Sasvim začudjena podigne se ona i rekne: Što mi nedate spavati? Baš sam tako lěpo spavala. Nu kako se je začudila majka, kad je smotrila sve te krasne darove! Pod dèrvetom ležaše još mnogo stvarih nerazmotanih: oděćicah, cipelah, knjigah, i svakojakih drugih stvarih. Sad sklope ruke majka i děčica, te zahvale Bogu. Nu dok su na kolěnih klečali, i Bogu zahvaljivali, gledaše nětko kroz prozor u razsvětljenu sobu i izčeznù tada u jutrenom sumračju. To bijaše poslužiteljica něke bližje gospoštine, koja je slučajno začula njihovo milosèrdno dělo, i sada je time toj siromašnoj obitelji učinila veselje i radost. Tako Bog upotrěbljiva plemenite duše, da po njimi izpuni svoju volju.

Utěšeni i okrěpljeni dignu se moleći, radostno zaori svečani zvek zvonah i tisuće ve-

Digitized by Google

selih glasovah radostno pozdraviše blaženi danak.

Slava Bogu na visini,
A mir ljudem na nizini,
Koji dobra sèrdca jesu!

31. Pěsma Isusa.

Na prostoj slami
Isus se nami
Narodi.
Nek bude dika
Bogu velika
Na nebu,
A pokoj svima
Ljudma dobrima
Na zemlji,
Bože Isuse
Tvojoj smiluj se
Dečici:
S tobom u raju
Da prebivaju
Na veke.

Digitized by Google

32. Malim prěčit k men' netrěba.

Jednoć licem svem u znoju,
I u trudnom nepokoju,
Isus světa spás sědjaše,
Odmoril se ter htiaše,
Da tud opet put nastavi,
I od běde kog izbavi. —
Bolne rane on vidjaše;
Ovd' i tamo govoraše!
Mnoga sèrdca ucviljena
Rěč mu těši umiljena.
Žene dojdu tud někoje
Vodeć k njemu čedo svoje,
Da ga ljubko pomiluje,
Blagoslov mu svoj daruje.
Učenici pak prozbore:
Dajte da mu se odmore
Izmučena těla uda,
Dost je imó danas truda!

Digitized by Google

Al on njima tiho na to
Odgovara umiljato:
Malim prečit k meń netrébu
Njihovi su dvori neba.

33. Sveti Polikarpo.

Poslě smèrti našega Spasitelja progonili su učenike njegove Židovi i krivobožci. Nu to ih nimalo neuplaši, već oni kèrštjanski nauk ipak razširavahu po svem světu. Jedan od tih glasovitih i slavnih učiteljah kèrštjanskih bijaše i sveti Policarpo biskup u gradu Smirni. Kad je on vidio, da od svakuda progone pravověrne, otišao je iz grada s jednim svojim věrnim učenikom. Polikarpo je bio već veoma star i mnogo radio je za razširenje věre i cèrkve Isukèrstove. Nu zato su na njega ljuto mèrzili krivobožci. Oni ga potraže i obkole njegov stan da ga ubiju. Ali sveti biskup oslonivši se na Boga, nije se bojao ništa. On je mirno gledao smèrti u oči. Vodili su ga pred sudca, a on je išao mirnim sèrdcem i veselim licem. Sudac se je vèrlo čudio tomu. On ga pozove, da se odrekne svoje věre. Kako bi ja to mogao, rečè on, ja sam svega mog života služio věčnjemu Bogu, a sad da mu se iznevěrim

Digitized by Google

u starosti svojoj. Na to poviče bezbožna prostinja: Vatru amo, da ga spalimo! I oni donašahu dèrva, i hotiahu ga popasti. Ali sveti Polikarpo mirno reče: Ja se nebojim te vatre. Bog će mi snage dati, da Isukèrstovu rěč izpověditi mogu i na istoj plamtećoj lomači. I mirno zatim skine svoju kabanicu, odrěši cipele s noguh i uzidje na lomaču. Plamen ga na skoro obuzme, i nad lomačom pèrne běli golub nebu pod oblake.

Věra je svetomu ovomu mužu podělila jakost, a nevinost pako hrabrost i u istoj smèrti.

34. Dobar pastir.

1.

Spasitelju dobri Isukèrste!
Ti si dobar pastir stada svog,
I nad njime lebdiš, bdiješ, paziš;
Da mu ništ se nepripeti zlog.

2.

Ta i ja ću biti ovca tvoja,
Radostno té slědit hoću svud;
Tvoj slušati glas ću mili vazda,
Nit od tebe ja ću iti kud.

3.

Isukèrste moj pastiru dobri
Koj i za me brineš se uvěk,
Čuvaj, pazi, vodi, ravnaj mene,
Dok věčnosti nastupi mi tek.

Digitized by Google

35. Dobar otac.

Něki se je otac radi važnih poslovah bavio u glavnom gradu Zagrebu, a mati i děca živila su medjutim daleko od njega udaljena na jednom malom imanju. Tad pošalje jednom otac velik sanduk pun svakojakih lěpih stvarih i jedan list, u kom pisano biaše: Děco! učite se pomnjivo u školi, slušajte majku i učitelja i budite pobožna i dobra děca, pa ćete skoro k meni doći. Radujte se, jer u mene ima za vas još mnogo lěpših stvarih. Děca se jako radovahu i rekoše: Kako je dobar naš otac i koliko nam veselja čini. Mi ga sèrdačno ljubimo, ako i nije kod nas. Mi ćemo mu takodjer učiniti veselje i sve ćemo ono raditi, što nam piše. O kako nam je milo i drago, da ćemo na skoro viděti našeg otca.

Mati na to rečè: Draga děčice! kao što vaš otac na zemlji postupa s vami; isto tako i nebeski otac postupa s ljudmi. Mi doista nevidimo dragog Boga, al imamo od njega puno svakojakih stvarih: sunce, měsec, zvězde, cvětje, voće i hranu. Iz svega toga spoznajemo njegovu ljubav. Sveto je pismo tako rekavši list od njega, u kom nam očituje svoju ljubav, i obećava nebo. O tamo su za nas pripravljeni još mnogo lěpši darovi, nego li nam ih svět dati može.

Digitized by Google

Umuknuv malo, nastavì opet: Nebeski otac znade, što nam je potrěbno, i mi ga moramo zato moliti, i činiti sve, što nam po roditeljih i učiteljih zapověda. Stoji bo pisano: Molite, pa će vam se dati, kucajte, pa će vam se otvoriti.

36. Sveta Jelisava.

Sveta Jelisava bila je kći ugarskoga kralja Andrije i Gertrude Andeške iz Tirola. Njen suprug zvao se je Ljudevit Durinski. Ona je bila dobročiniteljica siromakah i bolestnikah.

Jednoć zavladà velika skupoća, i vèrlo skup bijaše kruh, meso i druga hrana. Za vrěme te skupoće mnogi ljudi patili su nuždu, a někoji su i umirali od glada. Tad dadè sveta Jelisava mlěti i peći, i razděljivaše brašno i kruh medju siromake. Mnogim je poklanjala novacah, tako da su mislili gděkoji, da će ona sama osiromašiti. Njezin suprug ju ukori poradi te prevelike darežljivosti. Jednom bijaše njen suprug u gradu, a ta pobožna gospoja iz dvora otide k siromakom. Pod plaštom nosila je punu košaricu kruha, mesa i jajah. Jedan put ju sretne suprug i reče: Šta nosiš tu? ded da vidim! Jelisava stane uplašena, al suprug vidivši njenu zabunu, i poznavši nuždu i nevolju sirotinje, mirno ju pustì svo-

Digitized by Google

jim putem i nepréčivaše ju više u izvèršivanju dělah milosèrdnosti i ljubavi prama iskèrnjemu.

Ta proměna njenog supruga ukrépí ju u věri, da su Bogu ugodna i mila njezina děla.

37. Kravar.

Někoje děte paslo je kravu na tratini pokraj vèrta, te jednom pogledavši na tréšnju, opazi da već ima několiko zrélih tréšanjah. One su se tako lépo cèrvenile, da ga je sèrdce povuklo za njimi. Zato ostavivši kravu samu, popne se na dèrvo.

Ali krava opazivši da neima pastira, otidje, uskoči u vèrt i po volji začme jésti cvětje i zelje, a što nije pojéla, to je pogazila.

Kad je pastir to vidio, snidje što je bèrže mogao s dèrveta dolě, pa odleti tamo, i stane tako nemilo lupati kravu, da je běžeć od batinah još više pogazila.

To je otac gledao iz daleka. On pritèrči k njemu, pogledà ga ozbiljno i rečè: Tko zaslužuje takovu kaštigu, ti ili to živinče, koje nezna što je lěvo, što li desno? Zar si ti manje pohlepan bio, nego li to živinče, s kojim si upravljati imao? I ti si sada nemilosèrdan sudija a zaboravljaš na svoj um i na svoju pogrěšku!

Tad se je děčak sramio i zacèrvenio pred svojim otcem.

Digitized by Google

38. Otac svojoj děci.

Něki gospodin putovao je jednoć iz Slavonije u Italiju. On je išao prěko Zagreba i Karlovca na Rěku. Kad je u Rěku došao, pisao je svojima slědeći list:

Ja se sada nalazim na granici otačbine naše. Putovao sam prekrasnom novom cestom i prěko glasovitih Julskih planinah. To su vam visoke planine; mnogi su im vèrhunci gole i puste stěne, na kojih nerodi ni pšenica, niti rujno vino. Sad se baš nalazim na Rěki, gdě takodjer mnogo děce imade, buduć da biskup obdèržaje krizmu. Rěka je lěp grad na móru jadranskomu, Móre vam je neizměrno velika voda; doklegod čověk očima dosiže, nevidi ništa drugo, nego vodu, a na njoj tamo amo, gdě se parobrodi i galije ljuljaju kono běli labudovi. A neimade veličanstvenijeg i divnijeg prizora, nego noćju biti na móru, kad je voda tiha, a zvězdovito nebo razvedreno. Čověk sasvim zaboravi na zemlju i da je zemaljsko bitje, i čini mu se, da medju nebesì lebdi.

Na Rěci imade mnogo lěpih stanjah i množina različitih tvornicah. Ja sam polazio prekrasnu cèrkvu svete Marie i svetog Vida, kakovih neima u našoj Slavoniji. Bio sam u dvorani, gdě takodjer imade narodna čitaonica, i jedno lěpo kazalište, u kom se čine kadkad prestavljanja i

Digitized by Google

u našem sladkom jeziku. Nu ja bi vam, draga děčice, od Rěke mnogo koješta lěpog pisati mogao, kad bi samo imao vrěmena. Da vam je samo sada doći na rěčki tèrg, vi bi tu viděli svakojakog lěpog voća, kakovog u svom životu još viděli niste, krušakah, narančah, lemunovah, i još mnogo drugog koješta. Ovdě vam rastu već smokve i masline i podnebje je mnogo toplije, negoli kod nas. Skoro ću i tamo doći, gdě rode citrone, i naranče. O da ste sad kod mene, ili da vam poslati mogu košaricu toga voća. Nu to bi se lěpo voće putem pokvarilo. Imade takodjer ovdě kućah s nizkimi krovovi, kakovi se grade po Italiji.

Po gorah hèrvatskih vidio sam sèrnah, i jelenah. Vidio sam takodjer u Jurjavesi u Zagrebu pitomu sèrnu, ona se je sasvim mirno, šetala s vèrtlarom pokraj ribnjaka. Kad sam u Zagrebu bio, želio sam vas kod sebe imati, da vidite narodni muzeum, u kojem ima mnogo lěpih i znamenitih stvarih naše otaćbine, da vidite prekrasnu narodnu dvoranu, da vidite lěpe tiskarne, gdě se tiskaju knjige, i novine u našem jeziku. Osobito neima čověka, komu se nebi dopala velika cèrkva, koja je sva od kamena sazidana, srebrom i zlatom nakitjena; kojoj neima para u našem narodu. Al najveća su znamenitost te prekrasne cèrkve dragocěni prozori kod velikog oltara, u koje su ubojadisane slike raznih svetacah. Ti su prozori jedna

Digitized by Google

od najvećih znamenitostih naše otačbine, jer u cělom našem carstvu neima više takvih prozorah.

Osim toga viděli bi tu još mnogo koješta, što bi vam se vèrlo dopalo. Nu i to može još biti. ako se zdrav i veseo kući povratim. Učite se samo pomnjivo, slušajte svoju majku, i dobro se vladajte. Učite se takodjer lěpo risati; meni je vèrlo žao, da to neznam. Imade u našoj domovini, osobito u Hèrvatskoj, mnogo krasnih predělah, a medju gorami i vodopadah.

Svako od vas neka mi napiše po několiko redakah, i dade materi, da ih svomu listu priloži.

Budite živi i zdravi, vi i vaša majka, i svi, koji ste kod kuće. Sad je već kasno, i vi ćete doisto biti u postelji. Spavajte mirno.

Iz Italije ću na skorom pisati majci. Ona će vam tada još više pripovědati o mom putovanju. S Bogom.

39. Ság.

Zlatiča bijaše vèrlo ljubezna i mila děvojčica. Al da je još něšto uztèrpljiva bila, to bi bila sasvim radost i veselje svojih roditeljah.

Kad je imala štogod učiti, pa joj mahom sve po volji nije išlo u glavu, odmah se je razsèrdila i baciv knjigu iz rukuh, rekla bi: Oh to ja neću naučiti!

Kada bi došla u vèrt, gdě je bilo mnogo

Digitized by Google

voća, tugovala bi i rekla: Ej, kako to dugo traje, dok kruške i jabuke sazriju; nemogu ih dočekati.

Tako neuztèrpljiva znala bi više putah prutom umlatiti zeleno voće; da ga se najěde, pa je uvěk zatim oboléla.

Kad je predju motala na klubko, pa bi joj se zamèrsila žica, to je neuztèrpljivo tèrgala predjom dotle tamo amo, dok se sasvim zamèrsila nije, te je tad morala zvati majku, da joj pomogne ju razpraviti.

Ovakova je Zlatica i pri svakom drugom poslovanju bila. Jednoć donese majka djerdjef i rekne Zlatici: Za četèrnaest danah otčev je godovni dan, navezi mu jedan mali ság (ćilim) nalik ovomu; tim ćeš vèrlo razveseliti otca.

Veselo se Zlatica poprimi tog posla. Ali tko hoće vezti, mora da je uztèrpljiv. A zlatica videć, da joj posao slabo napréduje, izgubi već pèrvi dan svu volju, pa htěde da ostavi posao. Tad ju uzme mati za ruku i odvede k uraru. Ovdě na stolu ležahu mnoga mala kolešca, šarafi, perca i druge kojekakove sitne stvari.

Šta radite time? zapita Zlatica urara. Iz tog se ure prave moje drago děte, odgovori on ljubezno. Borme, reče Zlatica, vi time imate mnogo posla. A kako možete složiti sva ta

Digitized by Google

sitna kolešca i sve te šarafe? Uztèrpljivost nadvlada sve te potežkoće, odgovori urar; nu ako ti se hoće samo jednu uru ostati kod mene, vidět ćes, kako će ura načinjena biti.

Zlatica ostane i gledaše je, kako je radio taj pomnjivi čověk. On je svojimi klešticami uzimao sve po jedan kotačić, jedan po jedan šaraf, uztèrpljivo slagao je jedan komadić s drugim. Što se nije složiti dalo, to je pilio tę pilio, i to sve lagano dotle, dok svaka stvarčica nije pristala na svoj red, i svoje město. On se nije ni malo naglio, već je radio sve pozorno i pazljivo, i gle, prie nego je minula ura, bijaše sat navučen, i udaraše: tik! tak! tik! tak! kao da je oživio.

Vidiš, drago děte, rekne urar, da se sve učiniti dade pomnjom i uztèrpljivostju: Svakomu dobromu dělu trěba vrěmena.

Zlatica je mučala, ali sí je dobro zapamtila taj nauk. Kad se je s materom opet kući povratila, sědne k djerdjefu i počme raditi tako marljivo, da se je sama radovala svojemu naprědku. Prie nego je otčev godovni dan dospio, bijaše gotov njezin posao.

Da ste vidili, kako se je veselila Zlatica, kad je viděla, kako se je radovao otac njenomu daru.

GORIZIA
Digitized by Google

40. Veselo děte.

Uvěk veseo, zadovoljan,
Nit tugujem, niti plačem;
Vidite me! pun veselja
Ja věk igram i věk skačem.

Mog života mladog stazu
Nevinost mi ružam' kiti;
Sréćan! koji veseo je,
I po ružam ko ja hiti.

Pa zato ću věk se trudit,
Kad me u svět kób odmlati,
Da me krěpost, zadovoljnost
Kroz cijeli život prati.

Mog ću stanja sve dužnosti
Ko u igri ovèršivat,
A svèršujuć od svakud će
Radosti mi dosta sěvat.

Otac, mati i svi starji
Imati će mene rada;
A to kada zadobijem,
Ha! veselja za me tada.

Ako bi me pak nezgoda
U životu gdě zgodila,
Božja će mi već olakšat
Sve tad muke ruka mila.

Digitized by Google

41. Moli se Bogu i radi.

Dva mala prosjačka děčaka išla su uvěk zajedno. Obadva su bila iz istoga sela. Jedan, imenom Marko, imao je volju učiti se i raditi, nu nitko se nije hotěo za njega pobrinuti. Drugi pako, imenom Vukašin, rado se je klatio; a pokraj toga nije ni mislio na Boga; već se je dizao i legao ni nepomislivši na njega. On je doisto imao otca; nu ovomu je pravo bilo, što se za njeg brinuti nije morao. Marko nije imajo ni otca ni majke; nu on je mislio višeput, što mu je rekla njegova pokojna majka: Čověk, koji nemisli nigda na Boga, upusti se u različite opačine; tko je pako pobožan, pa se uči štogod, toga Bog nigda ostaviti neće.

Něke noći su spavala obodvojica na slamì u něčijem štaglju. Kad se je Marko probudio, reče svomu drugu: Čuješ Vukašine! ja sam noćas sanjao o svojoj majci. Ona mi je rekla, da kod kojega seljaka stupim u službu, i da mu radit pomognem. Ja na to nepristajem, vikne Vukašin na sav glas. Čuvší to seljakov sluga, otvori vrata od štaglja, i vidi obodva na slami ležati. Misleći da su tati, odvede ih svomu gospodaru. Sasvim uplašeni pripovědiše oni ovomu, da su samo prěko noć

Digitized by Google

potražili bili priběžište u njegovu štaglju. Vi bi raditi imali, reče seljak, pak bi tad već imali svoj stan. Eto, ja nemogu nigdě da nadjem posla, odgovori Marko, i zato moram prosjačiti. U mene ima dosta posla, reče seljak, ako tko raditi hoće. Marko radostno ponudu primi, i ostane kod njega; a Vukašin se je veselio, kad je iz kuće izašao.

Marko je nastojao sada iz svih silah, da steče zadovoljnost i pověrenje svoga gospodara. A kad je ovaj vidio, da Marko takodjer i knjigu rado čita, a něšto i pisati znade, pošalje ga u školu. I gospodin župnik bío je na skoro s njime zadovoljan. On je uvěk najbolje odgovarao iz katekizma i bibličke pověstnice. Takodjer je više putah poslužavao kod sv. mise. Gospodin župnik ga jednoć zapitá: Bi li se ti hotio i latinski učiti? Ako mi moj gospodar dopusti, odgovori Marko. Seljak je bio bogat čověk, i milo mu je bilo, da se to pametno děte još štogod više uči. Marko je dakle od sad svaki dan k župniku išao, i na skoro je toliko se naučio, da je u latinske škole ići mogao. Seljak ga sada s pomoću gospodina župnika dade u Zagreb, gdě se je on pomnjivo učio, i za svetjenički se stališ izobrazio. Svakih je praznikah polazio svoje dobročinitelje, a kad je potlám postao župničkim

Digitized by Google

pomoćníkom, bio je svojoj občini u svakom obziru izgled dobrog svetjenika.

U istoj je občini bila kazniona, gdě su bili zatvoreni mnogi tati i razbojníci. Jednoć zovnu pomoćnika k někomu zlotvoru, koji je pogubljen biti imao. Pomoćnik je dragovoljno išao, da mu pruži poslědnju utěhu. Ali tužan koga ugleda? Nikoga drugog nego poznatog Vukašina. Istog je navela bezposlenost na kradju, a kradja na robljenje. Uhvatili su ga, i on je sada sa svoje opačine kaznjen imao biti. Kasno mu se je doista bilo kajati; medjutim pak podje za rukom njegovu něgdašnjemu drugu, pomirit ga s Bogom i obratiti na pravi put.

42. Dobro upotrěbljen novac.

Pomnjivi něki stolar, koji si je svojim poslom zaslužavao mnoga novca, bio je vazda prostim jělom zadovoljan. On je sa svojom obitelju sasvim prosto obědovao, i čuvao se je vazda, da novce neizdaje na nepotrěbite stvari.

Ali kamo vi novce děvate, rekne mu jednom njegov susěd tokar. Stolar mu odgovori: Ja timi novci izplatjujem stranom svoje dugove, stranom ih posudjujem na kamate. Ej! priměti tokar, vi ste veliki šaljivac. Ta vi neimate niti duga, niti glavnice na kamate stavljene!

Digitized by Google

A ipak je tako, reče stolar; čujte samo da vam stvar malko razložim. Vidite, ja sve novce, koje su dobri roditelji potrošili na mène, od kako sam se rodio, smatram za dúg, koji povèrnuti moram; a novce, koje na dětcu trošim, da se štogod koristna, dobra i lěpa nauče, smatram kao glavnicu, koja će mi biti jednoć, kad ostarim, sa kamatami zajedno izplatjena.

Ka što moji roditelji ništa štedili nisu, da me samo dobro odhrane, tako i ja s mojom dětcom radim. Pa kao što ja smatram za dětinsku dužnost, naknadjivati dobročinstva, svojih roditeljah, isto se tako ufam, da će i moja děca takodjer naplatiti svoj dúg, i to se tako sigurno nadam, kao što znam, da ovo sunce sad nad nami světli:

O koliko dobra čine
Děci svojoj roditelji!
Nastojte im to vratiti,
I raditi sve po želji.

43. Izkopanje blaga.

U někom slavonskom selu živio je jednoć čověk, koji ništa s voljom raditi nehotiaše. Tomu čověku na um pade, da mu je někad pripovědio njegov děd, kako se noću u dvanaest satih kopaju novci na někojih městih. Nu tom se prilikom nesmě progovoriti ni jedne réči.

Digitized by Google

On ustàne odmah drugu noć, i kriomice otidje na jedno město, gdě se je govorilo, da su silni novci zakopani. Kad je kopati započeo, i dulje već vrěmena kopao bio, opazi děte, koje světionicu nosaše. Šta tražiš, ludjače, ovdě, rekne děte, ta tude neima nikakvih novacah; medjutim ja ti znam kazati, kako ćeš se obogatiti. Idi kući i radi pomjivo od jutra do mraka, tad ćeš zadovoljan biti, i uvěk ćeš novacah imati. I gle! taj čověk zbilja to učini, i od toga časa nije mu nigda vrěme dugo bilo, i postao je mnogo zdraviji i veseliji, niti je više mislio, kako bi gdě novacah izkopao. Trudom i poslom svojih rukuh imao je uvěk toliko, koliko mu je trěbalo, a s vrěmenom je i imućan čověk postao.

Bogatstvom nebivamo uvěk srěćni i zadovoljni; jer zadovoljnost neleži u blagu, nego u sèrdcu čověčjem. Siromaštvo nije sramota nikakva, jer i najpošteniji može siromašan biti, kao što i najbogatiji kadkad najnepošteniji. Imade ljudih, koji vole prositi, nego raditi; nu to su ponajviše zločesti i nevaljani ljudi. Mi pravo nemožemo ništa svojim nazvati; jer sve što imamo, dao nam je dragi Bog. Svatko neka dobro upotrěbi svoj imetak; inače bo gréši proti Bogu, od koga sve dobro izhodi.

Digitized by Google

44. Moje i tvoje.

Děte. Donesi mi, otče, několiko krušakah! Tamo pokraj ceste ima voćakah, koje su pune prelěpih krušakah.

Otac. Te voćke, drago děte nisu naše.

Děte. Ali one su kraj ceste, a ne u vèrtu ili na njivi.

Otac. Nu njiva tik ceste ima vlastnika; i zemljište, na kojem je kruška, takodjer je njegovo.

Děte. Ta jučer je i Mirko několiko doněo. On mi reče, da mu je gospodar dopustio.

Otac. Može biti; nu što naše nije, toga se nesmiemo ni dotaknuti, a kamo li si prisvojiti. Vi, děco, mislite, da sve po vašoj volji raditi smijete, kano da ste samo na světu. Mi nismo radi, da nam tko šta uzme, dakle nesmiemo ni mi nikomu ništa uzeti.

Děte. Nu kad ja štogod nadjem?

Otac. Tada to obznani, i čuvaj stvar, dok se javi, čija je.

Děte. Kad mi dakle nijedne kruške doněti nećeš, to mi barem dopusti, da idem u našem vèrtu nabrati jagodah.

Otac. Idi slobodno, ali nevodi cěli čopor děce za sobom. Što je naše, to ti smiješ uzeti, kad ti dopustim. Nu ako bi to činio bez moga

Digitized by Google

znanja ili kradom, to bi lasno s vrěmenom tat postao. Svi su tati s početka bili mali kradljivci. Svoje čuvaj, u tudje nediraj. Pa si zapamti drago děte: I oní ljudi, koji gledaju, da nadmudre ili prevare druge, spadaju takodjer u red takovih. Prevara je takodjer kradja. Krivo stečeno, nije blagoslovljeno; kako došlo, tako prošlo.

45. Pětao, pàs i lisica.

Pàs i pětao sprijatelje se i otidju zajedno po světu. Jedne večeri nemogavši do nikakva stana doći, moradoše u šumi prenoćiti. Pás sad smotri šupalj hrast, gdě je za njeg krasan konak bio. Ovdě ćemo ostati, rece on svomu drugu. Meni je pravo, odgovori pětao, ali ja rado u visini spavam. I tim odletivši na jednu granu, rečè psu: lahku noć! i legne spavati.

Kad je počela zora pucati, začme pětao kukurikati, misleći da je vrěme dalje ići. Kukurikanje začuje lisica, koja je nedaleko stanovala, i mahom tamo pritèrči, da uhvati pětla. Videći pako, da pětao tako visoko sědi, pomisli u sebi: tog moram primamiti lěpimi rěčmi, jer tako visoko nemogu se penjati. Ona dakle pristupi bliže, i začme govoriti: Dobro jutro, mili sinovče! odkud tì ovamo? Ja te vre

Digitized by Google

oddavno víděla nisam. Tí si, brajko, baš nisi izabrao zgodan konak, i kako mi se čini, ti niši još ništa ni jẽo. Ako ti se hoće navratiti u moju kuću, dat ću ti nĕšta dobra. Ali pětao je poznavao tog starog lukavog tata, i ni mu ni iz daleka na um palo, da dolě sidje. Ej, rečè on, ako si ti teta, ja ću rado kod tebe jĕsti. Ali ja imam još jednog druga, on je eno tamo zatvorio svoja vrata. Budi dakle, tako dobra, otvori vrata i probudi ga, pa ćemo odmah zajedno doći. Lisica misleći, da bi mogla dobiti još i drugog pětla, odtèrči bèrzo k jami, gdě je pàs ležao. Ali ovaj je bio budan, i čuo je sve, što je govoreno, i radovao se je, što će sada kazniti moći staru varalicu. Prie nego se lisica svomu jadu domisliti mogla. izskoči pàs, spopadè lisicu za gèrkljan i ujědè ju.

Zatim zovnù svoga prijatelja s grane i rečè mu: Da si sam bio, ta bi te zlotvorica umorila bila. Nu sad ajde, da se iz šume žurimo.

Sve prijatelj věruj nije,
Što se na te milo smije;
Bolje jedan kod tebeka,
Nego deset iz daleka.

Digitized by Google

46. Dva psa.

Jednom plemić něki bjaše,
Neznam, kako on se zvaše.
Dva je lěpa psa imao,
Mladji se je Šarić zvao.
Taj je mladji znao plesat,
Stražu stajat, sobom stresat,
Kola vući, vodu gazit,
I tèrbuške dobro plazit;
Pa za to se njegov gazda
Zabavljaše s njime vazda.

Lovca mami sinak Mio
Učitelj je tog psa bio,
Komu se mora reć na slavu,
Da je Mio mušterije
Zapamtio sve hitrije,
Neg što mnogi djak u školi
Znade kako Bog se moli.

Sin plemićev mislit stadè,
Mora da se jošter dade
Mnogo lakše Lisko stari,
Koj se zaman svud klatari,
Pametnjakom učiniti,
I koje šta naučiti.

Lisko stari jur bez snage,
Zvěr inače ćudi blage,

Digitized by Google

Gospodarah po nehari
Ništ neznade od tih stvari';
Mudrosti mu sve početak
I srědina i svèršetak
Bjaše čuvat dom imetak,

Sin plemićev tog uzima
Psa rukama obadvima,
Nuz stenu mu stiska pleća,
Da mu stojí kano svěća,
Al to njega jadnog boli,
I on svedj se spusti doli.

Tad on Miu učitelja
Veleumnog sim dopelja;
Nu i on se zahman muči,
Da što stari Lisko uči,
Odveć tvèrdu glavu imaše
Nit zapamtit što htiaše.

Možebit bi, rekne Mio,
Što batinom opravio,
Te batinu gèrdnu shvati,
Stane tužnog psa mlatati;
Ali Lisko kano klada,
Simo tamo samo pada,
Te napokon kad mu šala
Ota bjaše dodijala
Namèrgodi lice, oči,
I izkesiv zube skoči.

Digitized by Google

Što ste rekne, me napali,
I što ste me mučit stali?
U mudraca starog mene
Jurve nitko neokrene.
Sad me u miru ostavite,
Ter moj primĕr neslĕdite,
Dĕco! svake nemarnosti
Čuvajte se u mladosti;
Glavu znanjem napunite,
Ako srĕćni bit želite,
Jer kada je glava sĕda,
Tad se više učit neda.

47. Lĕp hrast.

Něki pastir sĕdjaše u hladu granata hrasta, a sin mu bijaše kraj njega. Tad dodju tri nepoznata čověka, koji u krajišničkoj službi služahu, i u svojoj vojničkoj opravi vèrlo junački izgledahu.

Oni stanu i začmu se lĕpomu hrastu čuditi. Krasna dèrveta! rekne jedan. Kad bi njegovo dèrvo za ugalj valjalo, to bi čověk s njim štogod dobiti mogao. — To bi moglo biti, ugljevaru! reče pastir.

Drugi rekne: Kad bi ja to dèrvo oguliti směo, to bi mogao s tom korom cělo lěto učinjati kože.

Digitized by Google

Istina je, kožaru! primèti pastir, ali bi šteta bila za ovakvo lèpo dèrvo.

Tretji rekne: Ali ti je pun žira! Da bi s njime mogao žiriti moje svinje, krasnih kobasicah za sajam!

Pastir odgovori: Žir će se skoro prodavati, i vi mesaru! možete tada ponuditi štogod.

Kad su ta tri čověka otišla, zapità dète pastira: Oče, poznaješ li ti te ljude već oddavna? Nepoznajem, sinko, ogovori pastir, danas sam ih vidio pèrvi put.

Ali, upità dète dalje, odkud ti indi znaš, daje jedan ugljevar, drugi kožar, a tretji mesar? Ta to im nestoji napisano na čelu, oni su sva trojica obučeni kao vojnici.

Po oděći se, rekne otac, ljudi nepoznaju. Nu ja sam ih po govoru poznao. Znaš što poslovica veli: Ptica se po perju, a čověk po govoru poznaje. Svaki čověk rado govori o svom poslu, a rajradje o onom, od čeg mu je puno sèrce. Tako dobri ljudi samo dobro govore, a zli se opet po svom zlom govoru izdaju, te ih čověk lasno poznati, i od njih se čuvati može. Što na sèrdcu, to je i na jeziku, opet veli poslovica.

Vatra i voda dobri su sluge, al zli gospodari. — Vino i mudra pobudali. — Više je lju-

Digitized by Google

dih pomèrlo od jèla i pitja, nego od glada i žedje. — Voda svašta opere do pogana jezika. — Gladnomu čověku sladke su i divjake. — Dobra roba lasno kupca nadje. — Dobra ovca mnogo nebleji, ali mnogo vune daje. — Dobro je svašta znati, ma nije dobro sve tvoriti. — Dok imaš, donde i čuvaj. —

48. Velika lipa.

Pred dvorom někog seljaka imenom Petra, stajala je velika lipa. Ta je lipa lětom prekrasno cvala i na njoj je bivala uvěk množina pticah; a pčele su zujale okolo cvětja, i iz njeg su sisale sladki sok. Petrov sin Věkoslav više putah se je igrao u hladu te granate lipe s děcom njihova suseda. Kad su jednoć bili najbolje u igri, dodje otac medju nje, i rekne: da je ipak krasno, što Bog daje rasti dèrvetje. Ali, nastavi dalje, mi ljudi moramo se uvěk zato starati, da posadimo novo. A tko je zasadio ovu lipu? upità Věkoslav. Otac mu odgovori: Toga čověka nije više na světu, jer ova lipa mora da je doista veće prěko stó godinah; al da je taj čověk vrědan i pošten bio, još se i sada vidi, on bo nije zasadio samo ovu lipu, nego skoro i sve ostale voćke u našem vèrtu. I odtud, moj sinko, mo-

Digitized by Google

žeš vidit, da zasadjeno dèrvo nečini samo onomu veselja, koji ga je zasadio, nego takodjer i unukom, i praunukom njegovim. Tko zasadi kakovo dèrvo, i nastoji oko njega, taj čini dobro dělo, a tko ozledjuje takovo dèrvo, i kvari mu uzrast, taj grěši i stići će ga zaslužena kaštiga prie ili potlam. Na to primi Věkoslav svoga otca za ruku i reče: Ja to neću činiti, neću kvariti dèrvetja, nego ću ga saditi i pomnijvo odgojivati, da mnogo lěpih dèrvetah bude, u kojih će se hladu nasladjivati i ptice i ljudi, odmarati moći trudni i umorni putnici. Je li otče! to je i našeg dragog Boga volja?

49. O savětovanju.

Pazi, da ti onako isto nebude, kao vrebcu, koji drugim pticam savěte davaše, a sam sebi savětovati i u pogibelji pomoći neznade. Jednoć imadoše grivnjaši (vèrst divljih golubovah) gnjezdo sa svojimi mladići na visoku dèrvetu. Lisica dodjè pod isto dèrvo i prětiaše, da će se popeti gore i odněti mladiće skupa s gnjezdom, ako joj se jedno mlado nebaci dolě. Na to su se poplašili golubovi i veoma su se bojali. Napokon su joj bacili jedno mlado, a to je lisica pograbila i odnela. Kad je pako ona bila otišla, došao je vrebac ka grivnjašem, i

Digitized by Google

naputjivao ih je, da lisici, ako opet dodje, ništa nedadu, buduć su oni u svom gnjezdu; a ona ako je tako dèrzovita, neka se gore popne. Kad je lisica opet došla, grivnjaši nisu joj više htěli ništa dati.

Lisica opazi na skoro, da ih je uputio vrebac, štono je baš tada sědio u gèrmu. Ona se okrene k njemu i pomisli, kako bi ga prevarila. I zato reče: Ipak je lěpo pticom biti. Ona može kad joj je volja letiti, i svagdě je sigurna od lovca. Nu to je opet zlo, da se zimi nemožete čuvati od studeni i větra. Na to vrebac hvalisavo odgovori: Větar nam neškodi ništa, jer ako duše s desne strane; mi glavu pod lěvo, a ako s lěve, a ono pod desno krilo turimo; te tako se od svakog větra i mraza sačuvati možemo. Kad je on tako počeo zanovetati i bez kraja i konca buncati, rekne mu lisica: Ti odveć visoko sědiš, i ja te, premda inače dobro čujem, razuměti nemogu; pa tim ga nagovori, i on dolě sleti. Sada ga lisica zapita, šta bi on radio, kad bi větar spředa duvao? Na to vrebac turi glavu medju noge i perje, hoteći joj pokazati, što bi uradio. Ali lisica bila je hitra, zgrabi vrebca i pojědè ga. Tako poginù vrebac, koji je drugim savětovao, a sàm sebi savětovati nije znao.

Digitized by Google

Koji si sam světuje, bez savěta sám i pogine. Mogu li i děca savětovati? Ded pokušajte malo!

50. Zagonetke.

1. Kamo dète ide, kad četvèrtu godinu navèrši?

2. Ako sam mlad, ostat ću mlad; ako sam star, ostat ću star; imam oči, a nevidim, imam uši, a nečujem; šta je to?

3. Četvorica poljem lete, jedan drugog stić nemože.

4. Danju sluga, noćom gospa.

5. Dvě glave, dvě ruke, šest nogah, a samo deset pèrstah.

6. Gače kao guska, a guska nije; ima perje i kljun kao guska, a guska nije.

7. Gèrbavo prase sve polje popase.

8. Kakvog dèrvetja ima najviše u šumi?

9. Na vodu ide a vode nepije.

10. Na što čovèk u jutro ustaje?

51. Nebo.

Nad nami je svod nebeski. Na njem vidimo sjajnih tělesah: sunce, měsec i bezbrojne zvězde. Kada sunce sja, tad je dan; a kad měsec i zvězde světe, tad je noć. Kad vidimo dakle sunce, kad měsec i zvězde?

Digitized by Google

Světlost sunca je jasna i topla, a světlost měseca je blěda i nije topla. Světlost sunca zabléštuje oči i neda dugo u se gledati.

Sunce i měsec vidimo kao okruglu ploču. Sunčana je ploča uvěk jednako světla, a měsečna je sad světla, sad tavna. Měsec sad raste, sad na manjak ide. Kad je měsec sav světao, zove se pun měsec ili uštap ili užba, a kad opet za něko četèrnaest danah sasvim potavni, zove se mladi měsec, mladjak ili měnja. Kad je samo malo světao, tad naliči sèrpu.

Čini nam se, da su zvězde malene, ali nas varaju oči naše. U daljini je sve manje, nego što je zbilja. Koliko zvězdah na nebu ima, to zna samo dragi Bog.

Kako je visoko, i kako je daleko nebo, to nitko nemože izměriti. Nebo nam se čini, da je velik svod, i zato se zove svod nebeski. Dokle vidimo nebo i zemlju, dotle dopire i naš vidokrug. Sunce je sad nad našim vidokrugom, sad izvan njega. Sunce izlazi i zalazi. Kad? Gdě? Strana, gdě sunce izhodi, zove se izhod, il iztok. A koja se strana zove zahod, ili zapad? Od jutra do mraka vidimo, kada sunce u polukrugu prěko neba teče. A kad nevidimo obdan sunce? Potlam zapada svog světli ono drugim krajevom. Sunce nigda

Digitized by Google

nepočiva kao mi. Kad je druge krajeve i narode svojimi zrakami ogrijalo, tada zorom opet nam izhodi, i to sasvim tiho. Ono nam bez ikakve buke ukažuje svoja dobročinstva i radostno ide svojim putem, koji mu je naznačio dragi Bog.

Kada sunce zadje, dodju na vidělo měsec i zvězde. One su dakako i obdan i obnoć na nebu, ali danju se nevide poradi prevelike sunčane světlosti. Poslě sunčanog zalazka vidi se najprie samo malo zvězdah, ali zatim sve više i više, dok ih napokon nebo puno bude. Medju njimi je měsec. Měsec i zvězde idu takodjer onim putem, koji im je naznačio Bog. Nije li noćju nebo kao jedna velika livada, na kojoj zlatne ovce pasu? — Nu tko je tada njihov pastir? Krasni měsec sa srebrenimi svojimi rozi. On je sad ovdě, sad ondě, kao pastir, koji svoje prati, i nad njim pozorno bdije.

52. Je li daleko nebo.

Je l' daleko der mi kaži,
Zvězdopuni neba svod!
Karat ću ti bez sve laži:
Kad bi tebi ptičak rod

Digitized by Google

Dao hitra svoja krila,
I ti bi se digó tam,
Odkud ona zvežda mila
Svoje zrake šilje k nam,
Te angjela tam bi pitó.
Je l' daleko neba dvor?
On bi rekó teb' za célo:
Neznam dati odgovor;
Ali tamo višje kušaj
Onu zvežda zapitat,
Ona će ti može biti
Odgovorit na to znat. —
Medjutim se nemoj žurit,
Tisućah je samo stó
A kad k njoj bi doletio.
Rekla bi ti opet to.
Pa ako bi tako redom
Obletio zvežde sve,

Digitized by Google

Ipak drugog odgovora
Nebi uši čuli tve;
Jer koliko daleko je
Do modroga neba tam,
To ti, milo dĕte, znade
Bog stvoritelj neba sám.

53. Ovčar.

Tko najlepše stado imà?
Měsec, kojno noću siva,
Koji na nebu za šumicom
Tamo našom prebiva.

On na večer i to kasno,
U snu kad se sve nalazi,
Polagano iz svog stana
Na nebesa izlazi.

Tad on modre srĕd dubrave
Pase mile svoje ovčice,
Kojeno su sve bezbrojne
One sitne zvězdice.

Medju sobom jedna drugoj
Nikakova zla netvori;
U ljubavi bratja i sestre
Tam su zvězde sve gori.

Digitized by Google

54. Noćna pěsma.

Kolo vode jasne zvězde
Po nebeskom modrom krugu,
Kolo vode, tiho hode,
Da zemljicu neprobude:

Zemljica je umorena
Od nožicah, koje hode,
Od ručicah, koje rade,
Od sèrdacah, koja biju.

55. Laka noć.

Sunce zadje, mrak proteže
Po obzora svoju moć;
Sanak opušta svoje mreže;
I sve kuata — laku noć!

Opet jedan danak prodje,
Kao što će i ovi proć.
Dozvati ga nitko odje
Već nemože, laku noć!

Dan za danom tako gine,
Motajuć nam život proč,
I poslědnji dok nemine,
I smèrt reče: laku noć!

Digitized by Google

56. Zemlja i zrak.

Ako ste kad s kakva visoka města razsmatrali predělj okolo sebe, što ste tad smotrili? Što ne — brežuljke i bèrda, doline i ravnice. Brežuljci su niži od bèrdah. Poznajete li vi koju goru i planinu? Što po njih raste?

Iz zemlje izviru vrěla. Iz ovih postaju potoci, a iz više potokah rěke, sad manje sad veće. Poznajete li vi koji potok, koju malu i veliku rěku? Vode se većom stranom slěvaju u móre. Sava dolazi iz Krainske, teče pokraj glavnog našeg grada Zagreba, i utiče kod Běograda u Dunav, a Dunav se opet slěva u cèrno móre. Koji od ovih glasovitih naših gradovah niže leži?

Iz móra i kopna (tvèrde zemlje) dižu se magle. Gdě ste već vidli, da se diže magla? Magla je siva i vlažna. Gdě je magla, nemože se daleko viděti. Iz magle kad se gore digne, postanu oblaci. Oblaci vise u zraku i zastiru nebo. Više putah těra větar oblake amo tamo. Iz oblakovah pada kiša, a zimi město kiše sněg. Kiša pada u kapljicah. Što nas brani od kiše? Sněg pada u pavulicah. Kakov je sněg? Kiša kvasi zemlju i čini da plodi. Sněg pokriva zemlju i uzdèržaje toplinu. Što radie gledate, kad kiša, il kad sněg pada? A zašto?

Digitized by Google

57. Voda.

Znaš li ti takodjer, odkud voda dolazi? Dakako, ona nam pada kao kiša ili sněg iz zraka.

Ali kad nepada nit kiše nit sněga? Zato ipak ima vode. Vode imade u zemlji, na zemlji i u móru. Móre je tako veliko, da ga nitko očima pregledati nemože, sve da bi několiko stotinah miljah daleko vidio.

Dragi Bog je dao, da i u vodi živu životinje. U vodi ima nebrojenih ribah malih i velikih: pastervicah, koje plove po bistrih valih gorskih potočićah, šaranah, štukah, kečigah i jeguljah po rěkah i ribnjacih, te se njimi hrane ljudi. U moru ima haringah, morunah, i drugih morskih životinjah.

Tekuće vode čine zemlju plodonosnom, one kvase sěnokoše i polja, napajaju životinje i ljude; niti bi mi kuhati, ni prati mogli, da neimamo vode. Kad bi nestalo vode, nestalo bi takodjer rastja i životinjah i svih ljudih.

Voda je takodjer dobar i pomnjiv poslenik. Ona mlinaru těra kolo na mlinu ili vodenici bez ikakve plaće. Ona nosi čamce i brodove lasno i hitro u druge krajeve.

A kako se opet děca raduju i vesele, kad se voda smèrzne! Al tad morate dobro paziti, da nepadnete, i pod led nedospijete.

Digitized by Google

Tretji odsek *).

58. Vèrtar.

Něki vèrtar na kraj svog vèrta posadi dèrvo osobito dobre vèrsti. To je dèrvo svake godine dobro raslo i razširivalo svoje grane. Nu i vèrtar je svake godine prolětjem i lětom podkresivao mladice, buduć da bi one inače oduzimale granju sok i prepréčivale mu sunčane zràke.

Vèrtarova děca nemogahu dokučiti, zašto da otac dèrvo podkresuje. To im je on razložio, i za několiko godinah viděla su děca dovoljno ploda na dèrvetu. Dèrvo pako čim je jačje bivalo i raslo, tim je takodjer i bolje plodilo.

Děca sasvim naliče ovomu dèrvetu, a roditelji i učitelji onomu vèrtaru. Bog je děci dao dobre i lěpe sposobnosti, ali ona imadu i

*) Zajedno s tretjim člankom jezikoslovnih věžbanjah.

Digitized by Google

zlih nagnutjah, a iz ovih se radjaju zle navade, koje ih u dobru prěče. Zato moraju roditelji i učitelji děcu često uputjivati i opominjati. Oni děci dobro misle, i žele, da urode danas sutra dobrim plodom. Oni znadu, da zle navade kvare dobro vladanje; pa zato ima svako dobro děte rado slušati nauke i opomene svojih roditeljah i učiteljah.

59. Nevčra.

Miš hotěo je prěko potoka prěći, ali kako da to učini? Sám nije znao plivati; zato zamolì žabu, da ga tamo prenese. Žaba mu reče: hoću, zašto ne? priveži se samo za nogu, pa ćemo mahom ići. — Miš to učini i žaba podje s njim u vodu. Kad je bila na srědini potoka, zaroni žaba i hotiaše miša utopiti. Kukavni miš opazi tu gadnu nevěru, i stane se hèrvati sa žabom; ali dočim su se ovi hèrvali, doleti jastreb i pograbi miša, pa izvuče s njim i žabu, te pojěde obodvoje.

Tko pod drugim jamu kopa, navadno upadne i sám u nju.

60. Gnjezdo.

U někom lěpom prijaznom vèrtu načini si slavka gnjezdo. Dočim je ona sědila na jajih,

Digitized by Google

poskakivao je slavulj po obližjih granah i pripěvao joj sladke pěsmice. Děca iz ote kuće više su putah prigledala gnjezdo i donašala hrane. Napokon se izlegoše mladići, i brižljivost, kojom su stari okolo njih nastojali, mnogo je pribavljala dětci veselja i zabave.

Do malo opernatiše ptičići i začeše učiti se letit, što su se i na skoro naučili. Sad za několiko danah, ostaviv svoje gnjezdo, nepovratiše se nigda više.

Dětca su jadikovala, što im je nestalo te ugodne zabave, i několiko su se danah spominjala gnjezda i njegovih stanovnikah. Više put su svomu otcu pripovědala koješta o tih slavuljih, a osobito su se čudila brižljivosti, pomnji i ljubavi, kojom su stari nadgledali i gojili svoje mlade.

Ta je ljubav, rekne otac, neprocěnjiv nagon, koji je Bog podělio svim životnim. Bez njega bi ih veća strana poginula.

Kod životinjah je ta ljubav samo dotle, dok su im mladići sa svimi nemoćni i kasnije neosětjaju nikakve zahvalnosti prama njima. Vaši su slavulji ostavili svoje gnjezdo, i neće se više u njeg povratiti, i ako kada susrětnu svoje odhranitelje, neće im doista izkazati nikakove ljubavi.

Digitized by Google

Sa svim drugčije i mnogo lěpše je Bog uredio čověčju narav. Medjusobna ljubav ljudih traje, doklem god oni živu. Roditelji se raduju, ako su im děca srěćna, a isto tako tuguju s njimi, ako su nesrěćna, i to svako vrěme i svako doba. Děca takodjer nezaboravljaju svojih roditeljah, i u najudaljenijih krajevih s veseljem i radostju misle na otčinsku kuću. Ona se trude, da ih razvesele dobrimi děli i naknadjuju im u starosti njihovu brižljivost i trud, koji su nje odhranjujuć imali. Zvěr naproti pogine u šumi bez ikakve pomoći, niti joj se približuje ijedno njezine mnogobrojne děce, da joj olakša tegobe zadnjega časa. Nijedna druga zvěr neoplakuje njezine smèrti. Čověk pako ostavlja iza sebe uspomenu svojih dobrih dělah, a děca se raduju toj uspomeni, i dobrimi se odlukami krěpe na grobu roditeljah svojih.

Otac bivši ganjen, umuknù kod ovih rěčih. Božo ga zagèrli i rěčè: Ja te neću nigda zaboraviti, dragi otče! i neću te nigda razžalostiti. A kad već mèrtav budeš, neću ni tada propustiti, da onako nemislim i nedělujem, kao da bi ti još uvěk živ bio. Stanko ogèrlì takodjer svoga otca, i premda ništa nerečè, ipak je u svom sèrcu isto onako mislio, kao i njegov brat.

Digitized by Google

61. Konj.

Izmed sve životinje konj se najviše odlikuje. Pregledajte ga samo, kako plemenito i sèrčano stoji, kako ponosno dèrži i u vís diže svoju glavu, te nas pozorno i ljubezno pogleda svojima okruglima i velikima očima, koje u sumraku žarko sěvaju. Ušima pako striže i vazda posluškava, što se oko njega zbiva.

Široka pèrsa pokazuju nam njegovu sèrčanost, a vrat tanan i ravan pokriva mu duga i pèršeća griva. Bedra su mu čvèrsta i sigurna, noge hitre i lagane, a na njima tvèrda nerazkolita kopita.

Neuztèrpljivo konj čeka svog poznatog jašca, to povriskuje, i nogama o zemlju udara.

Kano bura sa visokih gorah leti konj s gospodarom svojim prěko brěžuljakah i ravnicah, ali noćju i u cèrnom mraku pozorno ga i sigurno nosi i po uzkoj stazi kraj stèrminah.

U ratu razumno slědi glas vodje i bojne trublje, hrabro u boj nasèrtje i radostno vrišti po dobivenoj pobědi. Nu ako mu gospodar padne, tada i on dodje k njegovu trupu, te žalostno k njemu prigne svoju glavu, i čini se, kano da nad njim proléva gorke suze.

Ta kako je krasno viděti, kad dva čila

Digitized by Google

konjica u jednaku hodu vuku lěpa i gospodska kola, pazeć na svaku rěč, na svaki poteg uzdicah kočijaša svoga. Al isto tako veseli nas i raduje, kad vidimo zdrave i jake seljačke konje, gdě vuku žitom natovarena dugačka kola, a maleno děte upravlja njimi. I u plug se dadu konji preći, te ga mirno vuku sa sporimi volovi.

Kad pako konj ostari, iznemogne i oslabi, onda mora vući težke taljige, doklem sa svim nemalaksa, a čověk mu napokon zadade smèrtni udarac, komu je tako dugo i tako věrno služio. Al ne samo to, imade ljudih, koji tako plemenitu i koristnu životinju još bezdušno muče i kine. Oni ju niti dobro nehrane, niti dobro nedvore, već ju oterete prěkoměrnim teretom, pa ju onda nemilo tuku i ubijaju. To su uvěk ljudi il opaka i zla sèrca il nerazborita uma, koji nemisle, da je Bog i životinji podělio čuvstvo boli i radosti, koji nemisle, da ako nam je Bog za našu korist i stvorio životinju, da ju ipak nesmijemo mučiti, zlostavljati i mèrcvariti; koji nemisle, da nam svaka zvěr radostnije služi, i više koristi, kada s njom na dobar i blag način postupamo, i ono joj dajemo, što joj trěba, da može živěti. Čuvajte se děco toga, i nemojte zlostavljati, i bez nužde mučiti nikakova bo-

Digitized by Google

žjeg stvora. Time bi očito radili proti volji božjoj, koji ništa na světu nije stvorio, da se muči i pati, već da se raduje svomu životu, i da izpuni svoju svèrhu, koja mu je podèljena od Boga.

62. Postupanje sa životinjom.

Pitanje. Zašto Bog ljudem dadè životinje?

Odgovor. Za hranu, pomoć i zabavu, a ne da ih muče, more i njimi se zlo služe.

Pitanje. A odkud se zna, da je to dragi Bog naredio?

Odgovor. To se zna iz svetoga pisma staroga zakona, gdè Bog veli, da sedmi dan pustimo i životinje opočinuti; da po polju bludeće živinče privedemo svomu gospodaru; da osla pod bremenom padnuvšeg podignemo; da nekvarimo ptičja gnjezda, gdè mati na jajih ili mladićih sědi; da stare pustimo odletiti, a da mlade samo za vrème zadèržimo.

Pitanje. A što obeća Bog onim, koji se smiljavaju životinji, i ptičice kod starih u miru ostavljaju?

Odgovor. Takovim obećaje, da će im dobro biti, i da će dugo živeti.

Pitanje. Što pokazuju oni, koji životinju nadgledaju i s njom zlo nepostupaju?

Digitized by Google

Odgovor. Takovi pokazuju dobro i milokèrvno sèrce, jer i bezrazložna životinja ima čuvstvo, i osětja bol, premda nam se nemože potužiti. A Bog naplatjuje i dobro postupanje prama životinji.

Pitanje. Što pokazuju oni, koji životinju zapuštjaju?

Odgovor. Sèrce, koje je nemilo, bez milosèrdja i prama ljudem, isto onako, kao što je i prama tužnim životinjam. Ta nam i sveto pismo svědoči, jer u njem stoji: Pravedni se smiluje životu svoje životinje, a sèrce opakih je i prama njoj nemilo i okrutno. A doista, Bog kazni nemilosèrdje prama životinji.

Pitanje. Na što tréba dakle, da oni misle, koji sa životinjom imaju posla?

Odgovor. Na to, da s njom onako postupaju, kako Bog zapověda, i kako je njemu kao stvoritelju životinje povoljno i ugodno, da se postupa s njegovimi stvorovi; jer drugčije ni on s njimi neće imati pomilovanja.

Pitanje. Može li pak briga za životinjom i prekoměrnom postati?

Odgovor. Može. A to biva onda, kad se voli psetu dati komad kruha, nego li siromahu; kad se radje pusti siromah ili sluga uvrěditi, nego li pseto. Psi onog bogatca u evangjelu življahu bolje, nego li ubogi Lazar, jer

Digitized by Google

njemu nedadoše ni onih mèrvicah, što padahu sa stola bogatca. Pa kako dovèršiše život Lazar i taj bogatac, Lazar bijaše primljen u věčno blaženstvo, a bogatac zadobì věčno prokletstvo.

63. Pseto.

Jednoć se Dragoila šetaše pokraj obalah někog potoka, te naidje na někoje nevaljane děčake, koji naměravahu, da u vodu bace jedno psetance. Njoj se sažalì to siromašno zivinče, te ga prikupi od njih, i odnesè sa sobom kući. Ovo se psetance na skoro priuči svojoj novoj gospodarici, i uvěk bijaše nuz nju. Jedne večeri, kad je Dragoila leći hotěla, počme to psetance najednoć iz sveg gèrla lajati. Ona uzme svěću, zagleda pod krevet, i ugleda jednog strahovitog čověka, koji se je sakrio bio pod njenom posteljom. Ta bijaše tat. Dragoila vikne u pomoć i svi bliži susědi pritèrče na nje viku, te ulove zlotvora, i pridadu ga u ruke suda i pravice. On očitova pri svom izpitivanju, da je naměravao ubiti i porobiti Dragoilu.

Dragoila sada zahvalì Bogu, što ju je spasio i rečè u sebi: Tko bi mislio, da će siromaško psetance, koje sam ja spasila, i mene jednoć opet spasiti!

Digitized by Google

Budite blagi i čověčni takodjer sa životinjom, i milost božja biti će s Vami.

64. Bog je sve mudro uredio.

Něki putnik legne pod velik granat hrast, da se malko odmori od dugog svog putovanja. Ali nemogavši odmah zaspati, počme razmatrati različite stvari oko sebe. Smotri ne daleko pred sobom lěp tikvinac, koji se je penjao po plotu i na kojem je bila množina velikih tikavah; nad sobom pako grane veličanstvenog hrasta pune sitnog žira i šišakah. Hm! hm! to mi se ipak nedopada, da toli tanka i slaba loza rodi tako velikimi i težkimi tikvami, a toli golem i jak hrast tako sitnim i laganim žirom i šiškom. Zar nebi ovaj hrast lakše nosio ove velike tikve, a ova loza ovaj sitni žir i šišku? Da sam ja svět stvarao, to bi doisto drugčije bilo. Visoki hrast rodio bi velikimi tikvami, a tikvinac sitnim žirom i masnom šiškom. U takvih ga mislih i san nadje. Nu istom što je zaspao bio, s visokog hrasta pade mu na nos jedan žir i to takvom silom, da mu odmah kèrv na nos poleti. Jao! zavapí putnik, što bi istom bilo, da sam ja svět stvarao, i da mi je tikva mĕsto ovog malenog žira na nos pala. Doista, ono bi mi

Digitized by Google

i glavu razbila bila. O Bože! kako si ti sve mudro i pametno naredio. — I tim opametjen diže se naš putnik, i nikad mu više nepadè na úm božja dèla kuditi i lakoúmno prosudjivati. On se osvědočì, da je dobri Bog sve na svoju slavu, i našu korist premudro stvorio.

65. Vrěme.

Vrěme od jednog mladog božića do drugog čini jednu godinu. Godina obična ima 365 danah. Dan ima 24 ure, a ura 60 časah.

Godina ima 12 měsecih. Měsec ima obično 4 sedmice, a sedmica ima 7 danah.

Dani se zovu: Nedělja, Ponedělјak, Utorak, Sréda, Četvèrtak, Pětak, Subota.

Měseci se zovu: Sěčanj, Veljača, Ožujak, Travanj, Svibanj, Lipanj, Sèrpanj, Kolovoz, Rujan, Listopad, Studeni, Prosinac.

Svaka godišnja doba ima tri měseca. Prolětni su měseci: Ožujak, Travanj i Svibanj. Koji su lětni, koji jesenski, a koji zimni měseci?

Ljudi imaju umětne sprave, koje im naznačuju dobe dana i noći. Ove sprave zovu se ure ili sati. Koliko vèrstih ima satih? Čemu su ona dva skazala na uri?

Svi ljudi neživu jednako dugo. Imade do-

Digitized by Google

ba dětinstva, doba mladosti, doba zrělosti i doba starosti. Sva stvorenja živu něko samo opredělјeno vrěme. Valja da vrěme dobro i dostojno upotrěbimo i za věčni se život pripravimo.

66. Dani i noći.

Dani i noći redom se měnjaju. Dan je světao, a noć je tamna. Čim se može noć razsvětliti? Ono doba dana, kada sunce izilazi, zove se jutro. A koje doba zove se večer?

Medju jutrom i večerom je pódne. Tako se zove i ono doba dana, kada sunce posrěd neba stoji. Koje je doba děci najmilije? A zašto? Dan i noć nenastaju na jedan put. Medju njima je jutreni i večernji sumrak.

Svako tělo, na koje sunce sja, baca sěnu. Svako doba dana ima vlastita svoja pojavljenja. Tako n. p. na večer sunce zalazi. Sěne su duže nego li predmeti. Vrućina popustja. Zrak biva hladniji. Sunce sve bliže primiče se zapadnomu kraju; njegove zrake postaju sve slabije. Sunce napokon zadje.

Kad zapade sunce, tad u cěloj naravi zavlada mir i tišina. I čovek takodjer ostavlja svoj dnevni posao, da se pokojom i snom okrěpi k novomu dělovanju. Ptice traže svoja gnjezda, a druga zvěrad, koja od noćnog lova

Digitized by Google

žive, izilazi iz svojih špiljah, da potraži lovine. Koja se zvěr oglasuje u prozorje, te budi lěne iz dubokog sna? Koja se pojavljenja vide jutrom, a koja u podne? Kada je sěna kratka, kada dugačka? Zašto děca mnogo neznaju o noćnih pojavljenjih?

67. Godišnje dobe.

Kao što se dnevno doba měnja, isto se tako měnjaju i godišnje dobe. Mi imamo četiri godišnje dobe: Prolětje, lěto, jesen i zimu. Koje svetkovine padaju u svako to doba? Lěto je najtoplije, a zima najhladnija. Što slědi za prolětjem, a što za jesenom? Kad su dani najduži, a kada najkratji? Što se dogadja svakog godišnjeg doba? Koja je doba děci najmilija? A zašto? Znate li vi sve poslove i radnje, koje seljaci u svako godišnje doba ovèršuju?

68. Prolětje, lěto, jesen i zima.

Krasno vrěme od proléća
Bogom nam je dana sréća;
Tada nikne cvětje, trava,
I ljubica mila, plava;
Jagnjići se skačuć znoje,
A ptičice po svud poje:
Spomen'te se ljudi Boga,
Bez njeg nebi bilo toga!

Digitized by Google

Léto toplo i žeguće,
Svuda pali sunce vruće;
Al Bog šalje tople kiše,
I blagoslov svoj sve više,
I pšenice odabrane,
Kojome se ljudi hrane:
Ljudi, Boga sětite se,
Njem' na létu zahval'te se!

O jeseni prebogata,
Puna božjeg blaga, zlata;
Sve se k zemlji giblju grane,
Voćem sladkim nanizane;
Bog se s gora sám raduje.
Gdě sve njim se pokrěpljuje,
Uživajte, al da e' gori,
Spomen'te se, koj to stvori!

Studena je hladna zima,
Al Bog daje oděv svima;
Goloj zemlji sněg bijeli,
Stadam kožuh podebeli,
A svim pticam perja laka,
Da im zima nije jaka,
Ljudem pako oganj, kuću;
Slav'te milost svemoguću!

69. Bilje.

Iz zemlje raste bilje, koje najviše iz sěmena postaje. U sěmenu je klica. Kada sě-

Digitized by Google

me u zemlju dodje, razvije se klica n. p. kod žita, kukuruza, boba, i drugog sěmenja. Bilje dolě u zemlju puštja svoje žilice, a gore těra stabalca. Iz stabalacah rastu otoke, iz otokah grane, a iz granja grančice. Na grančicah rastu pupovi, iz kojih razvija le lištje i cvět. Jedan dio cvěta opada. U cvětu se zamětje plod. U plodu je sěme, u kom je opet klica novoga bilja.

Da to sve tako biva to mi sami poněšto opaziti možemo; ali kako to biva, to zna sám dragi Bog. U naravi ima mnogo za nas čudnovatih stvarih. U najmanjem kao u najvećem božjem stvoru opažujemo mudrog stvoritelja i brižljivost dobrog otca.

Bilja ukrasuju i oděvaju zemlju. Imenujte mi někoja bilja i kažite mi ujedno, kakove su boje, i obličja, i koje su koristi?

70. Vèrt.

Ljubezni otče, hoćeš li danas opet ići s nama u vèrt? zapitaše děca, u njem je tako ugodno i možemo se malo poigrati u prostoj božjoj naravi. A kad nam još štogod pripovědaš i razlažeš, to te mi vèrlo rada slušamo. — Děco, ako cěle sedmice marljiva budete u školi i kod kuće, onda ćemo uvěk nedě-

Digitized by Google

ljom, kad uzbude lěpo vrěme, provoditi nekoliko ugodnih časovah, rekne otac i nastavi dalje: Děco! ogledajte se malo po vèrtu. Sve stvari, koje iz zemlje niču, dobivaju svoju hranu iz zemlje i iz zraka, i zovu se bilja ili rastje. Bilje žive, jer mu tréba hrane i jer raste. Onaj dio bilja, koji je u zemlji, zove se koren i sisa hranu iz zemlje. Onaj pako dio bilja, koji raste iz korena, i téra otoke, grane, lištje i cvět, zove se stablo ili deblo. Lištje je bilju od velike važnosti. Ona ima množinu malih šupljicah (luknjicah), kroz koje bilje vlagu u se navlači i iz sebe izdihava (izpariva). Zato se kaže, da bilje kroz list odiše, isto onako, kao što mi kroz pluća dišemo. Dèrvenasto bilje ili rastje, koje poviš zemlje iz stabla téra grane, zove se dèrvetje. Ima takodjer nizkog dèrvetja, koje mahom pri korenu téra otoke i grane a neima pravog debla ili stabla, ovo se zove gèrmlje. — Imenujte mi nekoliko gèrmlja i dèrvetja, štono ih imamo na našem vèrtu. *Ivica.* Imademo ribiza, ogrozda i ružah, zatim jabukah, krušakah, šljivah, kajsijah, bresakah i tréšanjah. *Otac.* U jabukah i krušakah ima zèrnja, zato se to voće zove zèrnasto voće. U tréšanjah, bresakah i kajsijah su koštice, i zato se to voće zove košćasto voće. *Ivica.* Nu kako

Digitized by Google

postaje to krasno voće? *Otac.* Kad se zasadi sěmensko zèrno ili koštica u zemlju, ponikne iz njega dèrvce iste vèrsti. Medju oba komada, iz koga svako zèrno sastoji, imade malo uzvišeno městance, koje se sèrce zove, iz toga proklije stručak dèrvca. Jedan se dio zèrna razpukne, i klici daje pèrvu hranu. Pa tako iz malog sěmenskog zèrnca vremenom postane veliko dèrvo. O kako čudnovato to biva! Umětnost ljudih nemože takvog šta proizvesti. Děco! neimamo li mi tu uzroka diviti se božanskoj svemugućnosti i mudrosti? Iz tako malog zèrna proizrastjeno dèrvo nenosi pako još skladkotěčna voća, ono je sada istom divjaka, i čověk ga mora svojom pomnjom oplemeniti. *Ivica.* Kako se to oplemenjiva? *Otac.* Vèrtar ili razuman seljak uzima mladicu dèrveta, koja rodi dobrim plodom, i urezav u divljaku kalami ju ovako, kao što vam evo ja pokažujem. — Ili pako uzme jedan pup od kalama i umetne ga pod koru divljake, to se zove pupljenje. Na taj način iz divljakah odgojeno je sve naše plemenito voće.

Drugom někom prilikom nastavi otac opet: Bilje, koje město debalah ima mekana i mesnata stabalca, zove se zelenje, kao što i mi ovdě mnogo tog imamo u našem vèrtu. Prě-

Digitized by Google

ko zime kod veće strane zelenja obumru i stabalca i korenja; kod někojih pako traju po dvě i više godinah i uvěk na novo těraju u prolětje. Kćerko moja! ti si sa svojom materom bila već više putah ovdě, kaži mi, kakovog sve ima ovdě zelenja? *Franjka:* Ovdě ima evo žute, i cèrvene repe, sparge, kelja, kupusa, povèrtnice, dinjah, krastavacah, salate, celera, i bělog i cèrvenog luka. *Otac:* Najkoristnije rastje za nas je krumpir. U vèrtu se sije takodjer grašak, i bob, koje se sočivo ili mahunasto bilje zove, buduć da mu je plod u mahunah.

Al idimo sada malo u cvětnik, u kojem se kćerko osobito rada baviš. Koje nam cvětje već u prolětje najmilije ugadja? *Franjka:* Mirišava ljubica, jaglac, gjurgjic i potočnica. *Otac.* U lětu nas razveseljivaju ruže, tulipani, lěri, karanfili, rosopas i bosiljak. U jesen gledamo rado suncokret, neven, smilje i kovilje i jesenske ruže. Dragi Bog nam ukazuje velike koristi, veselje i zabave dèrvetjem i drugim rastjem što u vèrtih sadimo i odhranjujemo. Jabuke, kruške, trěšnje, orasi i drugo dèrvetje daje nam sladko voće, a dèrvo upotrěbljavamo za gradenje. Od njeg se pravi takodjer razno sudje i orudje. Mnogo gèrmlje daje nam dobre jagode, a iz domaćeg vèrta dobivamo

Digitized by Google

množinu jěstiva. Jedno se jěde u lěto a drugo u jesen; někoje se pako dade i prěko zime sačuvati, i na izměnu za hranu upotrěbljavati.

71. Mladost naravi.

Oj naravi mlada,
U teb' radost vlada!
Svuda raste trava,
I ljubica plava;
Svud se zelen širi,
Tihi větrić piri;
Svuda marva pase,
Jagnjići se glase:
Oj naravi mlada,
U teb, radost vlada!

Tamo gle livade,
Gle šumice mlade;
Kak im sjaju lica
Od rosnih kapljicah.
Ovdě gle gjurgjice
Rajoslično cvětje,
Čuj tam gdě žubori
Potočić u gori
Ovd' pak u dubravi
Slavulj narav slavi.

Oj naravi mlada,
U teb' radost vlada!

Digitized by Google

Njoj je sada hora
Po zelenih gora',
Po cvětnih dolovih
Po gustih gèrmovih,
U cvětju u travi
Sve u slasti plavi:
Oj naravi mlada
U teb' radost vlada!

72. Cvětje.

Tko u polju i u gori
Sve to krasno cvětje stvori,
Bělo, plavo i cèrveno,
Sèrdcu drago i mileno.

Tko mu soka pokrěpljiva
U žilice njegve uliva?
Odkud rosa zore svake,
I sunašca sjajne zràke?

Tko mu daje da miriše,
I sladkime dahom diše?
Da veseli svekolike
Ljude male i velike?

Tko je štono sve to stvori,
A nigda se neumori?
Tko rod stvara sav cvatući?
Jest Bog dobri, Bog mogući!

Digitized by Google

73. Radost na polju.

Kako ti je krasno vani,
Kad prolětje mlado grani!
Izběgavši iz sobicah
Slast je hodat po goricah.

Kako 'e krasno u dubravi,
S pramalětjem kad se slavi!
Sve je živo na okoli,
Gledó gori, gledó doli!

Debla sva u cvětu stoje,
Ptice svud po gèrmih poje;
A i mnoga lasta mila,
Pod krov gnjezdo jur je svila.

Plavkaju se kitne gore,
Potočići svi žamore.
Zvud po gèrmih i dubrava'
Razlěga se božja slava.

74. Mana ljubici.

Ljubica se sama hvali,
Da je cvět na ovom světu
Najglavniji i najlěpši.
Al joj ruža govorila:
Istina je ljubičice,
Da si cvijet nad cvětovih.

Digitized by Google

A i još bi lěpša bila,
Da ti nije mala mana:
Što je tebi kriva glava.

75. Pčela.

Kada se u prolětje pojave ugodni větrići, te stanu těrati lištje i cvětje; tada i pčele počmu zujati po vértih i livadah. Baš eno sada vidite jednu na ljubici, gdě u cvětni kaležulazi. Šta radi ona tamo? Ona svojim rilcem izlači med iz cvěta, i stresa cvětni prašak, da joj se prilěpi na zadnje nožice.

To radi pčela u tri četiri cvětna kaleža, a zatim leti hitro u košnicu, te gradi iz praha stanice, i u nje metje med, što je po cvětju usisala, budući da je košnica obće skladište meda. Tisuće od pčelah tamo unutar i van lete, prave sate i nose u nje čisti med. A sve to biva u najlěpšem redu, niti jedna drugoj smeta. One se jedna drugoj s puta uklanjaju, one zajedno grade, čiste obitališta, stražu stoje, te věrno, pokorno i s ljubavju dvore svoju maticu, njih sviuh majku, koja u tom kraljestvu pčelah vlada i gospoduje. Sama matica nese jaja i to za několiko sedmicah više tisućah, iz kojih se tada pčele polegu.

O mnogo bi vam se koješta čudnovatoga

Digitized by Google

o pčelah pripovědati dalo. Nu to nek drugi put bude. Sad ćemo samo jednu pčelu pobliže promotriti.

Evo uprav jedne mèrtve, valjda ju je ubila větrom zanijana grana. Tělo njeno sastoji iz tri česti, naime: glave, pèrsah i zadnjeg těla. Sve tri ove česti jedna od druge su razstavljene. Pčela imade šest nogah, a spréda na glavi ima osětila; na svakoj pako strani pèrsiuh imade po dva, dakle četiri krilca, napréd dva veća a otrag dva manja. Pa kako je tanka i nježna kožica tih krilacah! Pèrsi su joj sive, stražnji dio těla zagasit.

Ali ako pčelu kroz sitnozor uzmotrimo, vidit ćemo, da je sasvim ružna i rutava. Tělo joj je pokriveno štetinastom dlakom, na nogah su pandže i kefice, kojimi smětje i prima cvětni prašak.

U pčele je ljuto i pogibelno oružje. Ona od ostraga ima svoj žalac. Kada ovim žalcem ubode, tada pusti ujedno i něki oštri sók u ranu, te odtuda dolazi onaj ljuti bol i otok. Meso okò rane natekne i nje se bol podosta dugo osětja.

Nestašna i nerazumna děca, koja su pčele u košnicah uznemirivala, već su više putah tako nemilo izklana bila, da su od težkog bola smèrtno bolovala.

Digitized by Google

76. Dobra Milka.

Milka dobra děvojčica
U malome svome vèrtu
Jednoć cvětje svakojako
U vijence savijaše.
Tad na jednoć drobna pčela,
Ká u cvětju skrita bjaše
Za ručicu nju ujède.
Ah, kako si prepala me!
Vikne ona sva zbunjena,
Cvětak baciv i skočivši. —
Oj pčelice nesmiljena,
Jer me tako i ujède?
Rekne ona k seb' došavši,
Te poleti za njom bèrzo,
Nebi li ju uhitala.
A uhitiv njoj govori:
Vidiš mala zlotvorice,
U mojoj si sada ruci,
Ja ću ti se sad osvetit!
Nu što rekoh — teb' osvetit!
Neću, neću, mila zvěrko,
Pustit ću te mirno letit
Po mirisnom ovom cvětju:
Ta najsladje oprostiti
Dušmanom je svojim ljutim!
I to rekav nju izpusti.

*

Digitized by Google

77. Kukavica i magarac.

Prolětnoga někog dana
Kukavica i magarac
U šumici svadjahu se,
Koje lěpši glas imade,
Koje lěpše pěvat znade.

Kukavica govoraše:
Ja znam bolje; te tim odmah
Iz svèg gèrla vikat stane,
A magarac: ja znam bolje,
Te zagèrmi, da sva šuma
I okolo cělo polje
Od njegova glasa zamni,
Da se vrane i gavrani,
Kreštelice, i dětlići
Svi okolo razběgoše.
O da 'e komu bilo stati,
I to čudo poslušati.

Kako ova do dva pěvca
Lěpo svoje udesiše
Sedmoglasne gusle tanke!
Kukavica glasovito
Podvikuje: kuku! kuku!
A magarac ponosno joj
Odziva se: i—a! i—a!

Digitized by Google

78. Životinje.

Izadji na polje osobito pod věčer ili u jutro, i čuti ćeš, kako je od pěsamah pticah sve živahno medju dèrvetjem. Tamo u gèrmu pěva žutovoljka, žviždi zeba i drozd, slavulj slaže danju i noćju svoje miloglasne pěsme, kukavica kuka, a vrana grakće. Ali i u gori i u poljih žive mnoge ptice. Gle tamo ševe! ona kada cèrva na zemlji nadje, pěvajuć se diže nebu pod oblake, kano da zahvaljuje Bogu na njegovu daru. A prepelica se skriva po žitih, te podvikuje: podpodom, podpodom! Po obalah skače hitro govedarica, a većinom pod krovovih grade gnjezda vesele lastavice i vrebac. Po vèrtih pako pěvaju gèrdeljci i zebe, a u dubravah se slavulji oglasuju. Oni imadu izmedju svih pticah najugodniji glas.

U šumi žive mnoga četveronožna zvěrad. Jelen sa svojimi krasnimi rogovi, tankovita sèrna i plašljivi zec. Po dèrvetju poskakuje věverica, a u dupljih prěbiva kuna i lukava lisica. Šumska zvěrad nepotrěbuje od ljudih naredjena stana, kao domaća životinja. A takodjer netrěba ni da čověk za nje sije i žanje. Ona si sama traže svoju hranu. Ali gdě mnogo divje zvěradi ima, tamo sèrne i jeleni

Digitized by Google

poběgnu iz šumah, te pogaze i pojědu seljačke uséve. A u ljutoj zimi gladni zec dodje u vèrte, te guli koru mladih voćakah. Lisica pako jěde mlade zeceve i ptice, a kad može hvata takodjer i iste kokoši, guske i patke.

Ali vi valjda poznajete i drugih životinjah, kao šarenog metulja, pomnjivu pčelu, muhe, ose, bagude, i cèrve. Svuda na zemlji, u zraku, u vodi gmižu životinje; a sve ih je Bog stvorio, i svaka se raduje svomu životu.

Bilje je k zemlji priraslo, a životinja se po njoj giblje i kretje. Životinje su živa stvorenja. Njihova gibanja i kretanja veoma su raznovèrstna Koja životinja leti? Koja pliva? Koja skače ili skakuće? Koja plazi, ili puzi? Koja životinja ima dvě, a koja četiri noge? A bi l' mi i takvih kazati znali, koje više, nego četiri noge imadu?

Životinji trěba hrane. Dragi se je Bog pobrinuo, da svaka nadje svoju hranu. Koja životinja jěde sěno i travu? Koja se hrani voćem, a koja zèrnjem? Koja jěde meso? Ima li takodjer životinjah, koje žderu drugu životinju?

Životinji trěba i stan; pa se je Bog i zato pobrinuo, da svaka město nadje, gdě

Digitized by Google

prěbivati i živiti može. Koja zvěrad prěbiva u vodi? Koja u pećinah i podzemnih spiljah? Koja u šumah? Koja zvěrad gradi gnjezda, a koja stanice? Čověk se takodjer brine za stan někojih živinah. Za koje životinje? Ima domaće životinje, koja je pitoma i čověku koristna. Divlja zvěrad živi prosto i slobodno.

Kažite mi pticah po veličini njihovoj. Što znadete kazati o odělu zvěradi?

79. Domaće životinje.

Rano podjoh na pazar,
Kupih vola za dinar:
Oj ti vole, kućo moja!
A ti kravo, muzo moja!
A ti konju, tèrho moja!
A ti vepre, hrano moja!
A ti ovco, strigo moja!
A ti kozo, brigo moja!
A ti gusko ševeljajho!
A ti patko šigo=migo!

Digitized by Google

A ti pětle rano dodji,
Tex mi hoj, tex mi poj!
A ti koko kokodajko!
A ti pile pileto!

80. Turci i pětao.

Turci pětla uhvatiše,
Pa ga biše po tabanih:
Daj ti, pětle, nama harač.
Odgovara kusi pětao:
Kakav ću vam harač dati?
Nit sam orač, nit sam kopač:
Već sam kokin tancovodja,
Od buništa do buništa,
Dokle sunce nezaidje;
K tomu vrěme na sědalo,
Dok ja koke ponaměštam,
K tomu vrěme za pojanje.

81. Bura.

Po někom žestokom lětnom danu nagomilaše se pod večer na nebu cèrni oblaci. Strašan se větar podižè, i gusta prašina uzmutì cělo obzorje. Ružica stajaše kod prozora,

Digitized by Google

biaše sva od straha problědila. Otče! reče ona, bit će bure. I meni se tako něšto čini, odgovori otac, i ja se tomu radujem, jer bura je za svakog prava blagodat. Ružica se začudì i rečè, da se jako boji munje i gèrmljavine, i da uvěk misli, da će grom puknuti.

Neboj se, draga Ružice, rěće otac. Od tisuće gromovah jedva jedan udari u kuću, pa ako je čověk još pozoran, to i taj jedan nemože naškoditi. Osim toga imademo gromovod na kući, i netrěbamo se ni najmanje bojati.

Pa ma da je sve tako, odgovori Ružica, ja bi ipak voléla, da neima strahovite bure. Otac je mučao, i staviv se na prozor, gledao je sěvanje munjah, koje prosěcahu oblake sad žutim, sad žarkim plamenom. Krasan li je to prizor bio! Sad na jedan put zaorì gèrmljavina i kiša stadè lěvati iz oblakah, kao da se je otvorilo nebo. K tomu odsvud žviždaše bura. Ružica se sva prestrašì, kad je zagèrmilo i sakrije se.

Bura nije dugo trajala, a kad je kiša padati stala, uzme otac děvojče za ruku i ode s njom u vèrt.

Da ste vidili, kako je sad Ružica bila vesela: O kakovi je sada ovdě prekrasan miris, kako lěpo cvatu ruže i drugo cvětje!

Digitized by Google

reče ona. Vidi samo ljubezni otče! Kako je sve veselo i radostno, da je prava milina! Još jutros biaše sve povenjeno i žalostno.

A odkud ta proměna? zapita otac. To je valjda ova kiša sa sobom donela, odgovori Ružica; a i što bi drugo uzrok moglo biti? Vidiš dakle, moje děte, nastavi otac, da je i bura koristna, premda se ona tebi tako strahovita činjaše. Nemoj dakle nigda prenaglo i lakoumno suditi, kako je dragi Bog sve uredio u naravi. Bura, koja ti je tako strahovita bila, okrěpila je i plodna je učinila polja naša. Ona je bila pravi božji blagoslov. Ružica se je stidila, te se je buri polag sve svoje plašljivosti skoro privikla.

82. Boje.

Po podne někog vèrlo zaparnog dana dokriše nebo cèrni oblaci, a zatim podiže se strahovita bura, i blagodatna kiša obilno natopi izsušena polja i livade. Kad se po tom opet razvedrì, i sunce obasjà okrěpljeno dèrvetje i cvětje, odsevavaše se u bezbrojnih kapljicah, koje su visile medju travom i lištjem.

Děca unidjoše u vèrt s najstarijom svojom sestrom Maricom, i uživahu friški, čisti zrak, blagi miris cvětja i ugodno cvèrkutanje

Digitized by Google

veselih ptičicah. Ona se posadiše u sěnicu i razgovarahu se sad o ovom sad o onom. Napokon se stadoše razgovarati i o bojah. Franjo reče: Meni je od svih bojah cèrvena najmilija.

Zašto? upità Marica.

To ću ti odmah kazati: Prie nego sunce izajde, nebo je zaogèrnjeno kao cèrvenim plaštom, a isto tako i onda, kada sunce zalazi. Cèrvene su takodjer i ruže, koje su najlěpse zemaljsko cvětje; cèrvene su u jabuke, kad sazriju, a cèrvene su i sladke trěšnje, pa mi je zato cèrvena boja najmilija.

Ivo odgovorì: A meni je najmilija boja běla. Kakva je milina samo viděti zimi běle sněžne pavuljice vijati se, dati zapreći saone pa tamo amo letiti po sklizkom saoniku. U bělo oděveno je sve naše dèrvetje měseca Travnja, kad stoji u gizdavom svom cvětu; běl je takodjer liljan (lěr), moj najmiliji cvět; běl je i gjurgije, koji nam navěštjuje Gjurgjev dan. Zato mi je běla boja najmilija.

A to je doista i boja našega Cara, jer kad onomadne car u našem gradu bijaše, vidio sam vlastitima mojima očima, da su svi, koji okó njega bijahu, i isti car, u běloj opravi bili. O krasota je bila to viděti.

Meni je ipak najdraža zelena boja, rekne Milan. Kako je ugodno za oči pogledati

Digitized by Google

zelene njive! A zelene su takodjer šume i dubrave, i prava je razkoš za šumara, kad se u prolětje šetje po njima; pa i ja ništa neću drugo biti, nego šumar. Zato je zelena boja meni najdraža.

Ali ja nemogu nikako dukučití, rekne Pavao, kako da se nijednomu od vas nedopada modra boja, ta ova je boja ipak najlěpša od svih drugih. Zar nije modra sitna ljubičica i nježna potočnica? A modro je i nebo, na kom sjaju sunce, měsec, i zvězde. Modre su takodjer i oči naše ljubezne majke; pa zato najvolim modru boju.

Nu i to mislim nećete mi zaněkati, reče opet drugi, da je i žuta boja vèrlo krasna Jeste li igda šta lěpšeg viděli, nego li onu veliku njivu za našim vèrtom, kad je prie četiri sedmice sva procvětala bila, i po njoj zujahu milioni od pčelah i bagudicah? A zar ovdě ova žuta ruža štogod se ima stiditi rumene svoje sestrice? Pa smilje i suncokret nije li cvětje žuto? Pa komu se nedopada? Zaisto, meni je žuta boja najmilija.

Sad se děca počmu prepirati. Svako je htělo, da je njegova boja najlěpša, svako je s novimi razlozi svoje mněnje dokazatí nastojalo. Kad je ta prepirka već pò ure trajala, reče Marica, koja je medjutim slušala njihovo

Digitized by Google

prepiranje: Hodite, da vam něšto pokažem! Odvede ih na jedno prosto město pred pšenicom, i pokaza im prekrasnu dúgu, koja se je pružila kano zlatan most spajajući nebo sa zemljom.

Ala je krasna ta duga, poviknu děca. A sve su boje u njoj sdružene, nastavi Marica, pa to sdruženje čini istom, da su nam tako čarobne i očima našima ugodne. Bili vam drago bilo, da koje boje medju njimi neima?

Nebi, odgovore děca, i motrivši dugo taj svod mira, koji Bog nad zemljom našom pruža, biahu opet sva skupa radostna i vesela.

83. Stan božji.

Gdě stanuje dragi Bog?
Vidiš tamo nebo plavo,
Od vremenah koje davnih,
Nad nami se u luk svija,
U dužini i širini,
Sviem ljudem nedosežnoj.
Vidiš tamo zvězde sjajne,
Koje na njem milo trepte,
Kano biser nanizani; —
Tam je dragog Boga stanak,
Odnud kano otac brižni
On na tebe i tvu bratju
Pogled svratja svoj pazljivi.

Digitized by Google

Gdě stanuje dragi Bog?
Idi tam u guste šume,
Tam gdě gore nebo tiču,
Gdě nezgodam hrasti silni
Kano stěne neuzmiču.
Čuj medj hvojom kako svašti,
U dolini kako prašti!
Slušaj, slušaj, zar ti sèrce
U slasti se neraztapa!
O jest! znadem da sad vidiš,
Da u šumi Bog je dragi,
I premda ga ti neslutiš,
Dah mu ipak svagdě ćutiš.

Gdě stanuje dobri Bog?
Čuj od zvonah glasi ore,
U cèrkvene zovu dvore,
Dvore mile i ozbiljne,
Gdě nam sèrce slast i ljubav
I štovanje napunjava;
Gdě nam duše na krilaščih
Molitavah i pěsamah
Do nebesah višnjeg lete,
Tamo, tamo, Bog stanuje,
Zato i ljudstvo tam putuje,
Da prěd lice njegvo pada
I hvali ga, slavi rada.

Gdě stanuje dragi Bog?
Světi svi su njegvi dvori

Digitized by Google

Ovd' na zemlji i tam gori;
Al kada se njemu smili,
U širokom on si světu
I najmanji stan izbere!
Kako j' malo ljudsko sèrce,
Pa i tam si on kadkada,
Stan izbere iznenada! —
Uvěk čista sèrca budi
Pa i u tvojih bit će grudi'.
U njih raj će svoj postavit,
I neće te věk ostavit!

Digitized by Google

Četvèrti odsĕk *).

84. Zavičaj i domovina.

Općina, u kojoj smo rodjeni, naš je zavičaj. U zavičaju se našemu učimo i igramo, u njĕm od roditeljah svojih uživamo mnogo dobra, pa i zato nas naše sèrce k njemu vuče, kad smo već dugo vrĕmena i daleko od njega.

Zemlja, u kojoj je naše rodno mĕsto ili zavičaj, zove se naša domovina. U njoj stanuju prijatelji našeg dĕtinstva, u njoj nas čuvaju i brane poglavarstva, u njoj slušamo sladke glase narodnog našeg jezika.

Ali u zavičaju i u ovoj zemaljskoj domovini nemožemo uvĕk ostati. Bog je dušam našim u

*) Zajedno s četvèrtim člankom jezikoslovnog vĕzbanja.

Digitized by Google

nebu pripravio bolji zavičaj i bolju domovinu. Tamo će se dobra děca sastati opet sa svojimi pokojnimi roditelji, i na věke će s njimi sdružena ostati. Spasitelj je rekao: U domu moga otca ima mnogo obitalištah; ja idem tamo, da i vam město pripravim.

U kraljevstvo věrujemo Boga,
Njem se nada duša pobožnoga,
A što ov' se nada, želi i prosi,
Nek i naša molba gorě nosi:
Uděli nam tvoje kraljevstvo, Bože! —

85. Sveti Metod.

Ciril i Metod bila su dva pobožna brata. Oni su iz daleke zemlje došli u krajeve, gdě žive narod slavenski, te su našim pradědom navěštjivali věru Isukèrstovu. Metod postane biskupom moravskim. Ovdě obrati i Borivoja, koji je okolo godine 870. bio vojvoda češke zemlje. O tom se dogadjaju pripověda slědeća pripovest:

Kralj moravski Svatopluk sazva jednom mnogo vitezovah na gostbu i na bojno razveselenje, kao što u vrěmenah starih bijaše običajno. Svi, koji došli bijahu, išli su najprie s kraljem u cèrkvu, da prime sv. pričest. Dočim su oni u cèrkvi bili, dodje sa svojimi vitezovi

Digitized by Google

i Borivoj, hrabri vojvoda češke zemlje. Nu jer oni neznabožci bijahu, zato ostadoše stojeći pred cèrkvenimi vrati, te iz daleka gledahu, gdě sveti Metod pričeštjivaše kèrštjanske Moravljane. Kad je služba božja dovèršena bila, idjoše svi u kraljev dvor. U velikoj prekrasnoj dvorani k stolu sědne kralj Svatopluk s moravskimi vitezovi. I biskup Metod bio je takodjer medju njimi. Češki pako gosti stajahu pred vrati, i nitko ih k sebi pozvati nehtědě, već im kralj dadè jěla i pitja pred nje na zemlju doněti. Borivoj i njegovi vitezovi malo se okrěpiše; nu po svoj priliki mišlahu, da je to vèrlo čudnovat običaj. Tim nezadovoljan dakle zapita Borivoj, zašto nepuštjaju i češke goste k stolu? Kralj mu odgovori: Ti si me danas gledao kod oltara božjega, i nisi pristupiti hotěo; zato nezaměri, što i k ovomu stolu pozvan nisi. Al kad ti jednom naš biskup svetu pričest podělivao bude, tad ćeš mi i kod mog stola dobro doći.

Zatim pristupi pobožni biskup Metod k njemu i dugo se s njime razgovaraše o nauku Isukèrstovom. Borivoj uvidi kako ništetni bijahu njegovi krivobožni kipovi, i sutradan dade se mahom kèrstiti, a kralj mu sám kumovà. U njegov se primèr ugledaše i ostali njegovi vitezovi. — Kad je ta svečanost dokončana

Digitized by Google

bila, rogovi zatrubiše k bojnoj zabavi, pri kojoj su i českí vitezovi hrabro se borili. A kad su po tom opet natrag putovali u svoju domovinu, vidjaše se jedan misnik u njihovu družbu, koji nosaše zlatan kèrst. Od tog se je vrěmena nauk Isukèrstov u českom narodu razširio.

86. Sveti Stěpan, kralj ugarski.

Magjari stanuju u širokih ravninah na Dunavu, kamo se prie 1000 godinah priselili bihu. Onda su bili narod krivobožni. Bojali su se ih, jerbo su često napadali u Němačku. U jedanaestom pako stoletju primili su podpuno Isukèrstovu věru. A muž, koji je učinio to spasonosno dělo, bio je sveti Stěpan.

Stěpanov otac zvao se Gejza, i bio je vojvoda magjarski. On se dadè kèrstiti po nagovoru supruge svoje, i zaželi po tom, da bi se i njegov narod okanio krivobožne svoje věre. Počem je već dulje vrěmena razmišljavao, kako bi mogao izvesti svoju pobožnu naměru, ukazà mu se jednu noć angjeo u snu, te mu rečè: Ti svoje naměre nećeš izvèršiti moći, buduć da sí jako sagrěšio. Al što ti nemožeš, to će moći tvoj sin. Medjutim doći će k tebi jedan poslanik božji, primi ga dobro, i slušaj savěte njegove.

*

Digitized by Google

Isto je sanjala i Gejzina supruga. Ona vidi svetog Stěpana mučenika, koji joj rečè: Rodit ćeš sina, koji će jednom nositi kraljevsku krunu. Ja ću mu biti zaštitnik, i zato mu nadij moje ime; ja se zovem Stěpan.

Pa tako je i bilo. Malo zatim dojdè k vojvodi Gejzi sveti Vojtěh, biskup českí. Vojvoda primí ga ljubezno, i Vojtěh magjarskim velikašem razloži najglavnije temelje věre Isukèrstove. Sveti Vojtěh pokèrsti i sina Gejzina, i nadi mu ime Stěpan.

Kad je Stěpan odrastao, slědio je u vladanju svoga otca. On se je veoma starao, da uvede kèrštjanske običaje u cěloj zemlji. Velikom je slavom vojevao proti neznabožnim dušmanom u Ugarskoj. Ovi su uviděli na skoro, da je Bog kèrštjanah mogućniji i silniji, nego li krivobožni kipovi, i na hiljade ih se pokèrstiše. Stěpan pozvà više pobožnih misnikah iz strane zemlje, i na skoro se svuda podigoše kèrštjanske cèrkve sa slikom razpetog Spasitelja světa. Papa potvèrdì sve te cèrkvene naredbe Stěpanove, i poděli mu dostojanstvo i naslov kralja ugarskoga. Poslà mu takodjer zlatnu krunu, i zlatan kèrst. Sveti Stěpan bio je pobožan i mudar kralj, i Magjari mu imaju zahvaliti nesamo věru kèrštjansku, nego takodjer i mnoge izvèrstne gradjanske naredbe i dobre zakone.

Digitized by Google

87. Rudolfo Habsburžki.

Okoko godine 1270. življaše u Švajcarskoj něki moguć knez, koji se je zvao Rudolfo Habsburžki. Jašeć jednoć u lov i došavši u něku dubravu, čuje na jedanput zvoniti malo zvonce. Neznavši što je to, odputi se tamo, odkud je čuo glas zvona i nadje misnika, koji je uprav hotěo pričestiti někog bolestnika, i zvonara, koji je sa zvoncem zvonio. Rudolfo sidje sada s knja, i klekne pred svetotajstvom. Ne daleko odtud tekao je mali potočić, koji je veoma narastao, a prelaz razrušio i odněo. Misnik metne svetotajstvo kraj sebe, i počme skidati svoje cipele, da prěko vode pregazi. Rudolfo zapita misnika, kamo će? Idem k bolestniku, koji je na smèrtnoj postelji, da mu čim skorije pružim věrozakonsku zadnju utěhu, odgovori misnik. Na to rekne knez misniku, nek sa svetotajstvom uzjaši na njegova konja, da nezakasni k bolestniku. Misnik sa zahvalnostju primi ponudu kneževu. A kad se povrati natrag, hotěo je dobrom knezu povèrnuti konja; ali Rudolfo mu reče: Bože sačuvaj, da bi ja igda više uzjašio konja, koji je nosio Boga i Spasitelja moga. Ako ga nećete zadèržati za se, a vi ga primite cèrkvi na dar, Misnik zahvali i blagoslovi pobožnoga kneza.

Digitized by Google

Drugi dan dodje Rudolfo u něki ženski samostan. Ovdě mu rekne nadzirateljica: Svemogući Bog blagoslavit će vas, i vaše potomstvo za jučerašnji bogoljubni čin, on će vas i vaše pleme uzvisiti na veliku čast.

Ovaj je misnik potlam pripomagao, da su němački vladaoci kneza Rudolfa odabrali za cara. On je pako u tom najvišjem dostojanstvu němačkim zemljam pribavio mir, i s njimi je vladao pravedno. Njegov sin Albrekt zadobì Austriju i od tada vladahu njegovi potomci u Austriji. Tako je Rudolfo postao utemeljiteljem naše carske obitelji, koja je dugo i u Němačkoj carevala sve do početka ovog stolětja.

88. Nikola Šubić, knez Zrinjski.

Jedna od najslavnijih starih obiteljih hèrvatskih bila je obitelj Šubićah knezovah Zrinjskih. Iz nje proizidjoše mnogi slavni bani i vojvode. Al najslavniji bio je Nikola Šubić, ban hèrvatski i vitez sigetski.

Za vrěmena cesara Maximiliana II. vodili su Turci strahovite ratove s kèrštjanskim narodom. U tih ratovih više putah je naš Nikola hametom potukao Turke, i oni su se njega bojali kao živa ognja. To se je Turkom napokon na

Digitized by Google

žao dalo, i oni odluče udariti silnom vojskom na naše, i jednim udarcem utamaniti ne samo silu našu, nego i silu cělog kèrštjanstva.

Upravo je bilo god. 1566, kad je ta silna vojska turska udarila prěko Slavonije u Ugarsku. Naš je Nikola u to vrěme bio u gradu Sigetu, i Turci naumiše najprie udariti na Nikolu. Njega su se najviše bojali, njega su dakle najprie uništiti htěli. Došavši prěd Siget, u koji se Nikola sa svojimi Hèrvati zatvorio bio, pozovu ga, da se predade, i obećaju mu silno blago i pogatstvo. Al jim Nikola odgovori, da on nepredaje grada, dok je njemu na ramenih glave; već ako hoće imati grad, neka po njeg sami dodju, a on će ih slavno dočekati kano věran sin domovine svoje.

Na to Turci kano bèsni lavi na grad navališe. Jurišaše sve od jutra pa do tavne noći. Velika je bila turska sila, nu još veća hrabrost naših junakah. Ali što su se naši hrabrije borili, to su i Turci sve više bèsnili. Napokon im podje za rukom, da su zapalili izvanjski grad, i Nikola se sa svojimi junaci morade povući u nutarnji grad. Ali i ovdě nebi mu dugog stanka. Grad začme svuda naokolo goriti, a Nikoli drugo neostà, nego ili se sramotno predati živ u ruke Turkom, ili pako slavno poginuti s mačem u vitežkoj ruci.

Digitized by Google

Da se on preda u ruke dušmana, na to kao Hèrvat nije ni pomislit mogao. Odluči daklem poginuti s mačem u ruci. Skupivši u tu svèrhu svoje junake, —bilo ih je samo još 600— obodri ih, primivši prisegu od njih, reče im:

Turci nam i barut upališe,
Svu zairu u lagum digoše;
Od cèrnoga praha pocèrnismo,
Od živoga ognja izgorismo
A neće nam dobra pomoć doći,
Od cesara Maximiliana.
Obranit se Turkom nemožemo
Da viteško dělo učinimo.
Otvorimo od kastela vrata,
Ter na sablje dočekajmo Turke.
Lěpše nam je slavno poginuti
Nego živim upasti u Turke.
Gole će nas po vojsci voditi
Pak najposlě na měhe derati;
Ali prie nego izginemo,
Hod'te bratjo da se zagèrlimo.

Potom se stavi na čelo svoje male čete, otvori gradska vrata, i zazvavši triput sveto ime Isusovo, udari na nebrojenu tursku vojsku. Kamogod je dopirao sa svojimi, svuda su neprijatelji padali kao snoplje. Ali ovo malo junakah kako da odoli stotinam hiljadah tur-

Digitized by Google

skih zulumčarah. Naskoro pade on i s njim svi do jednog věrni drugovi njegovi.

I tako poginù najslavniji junak naroda našeg. On je pako svojom junačkom smèrtju od nevolje spasio ne samo cělu našu carevinu, nego i cělo kèrštjanstvo; jer Turci izgubivši kod Sigeta do 30,000 svojih najboljih junakah, moradoše odustati od svoje naměre.

Tog junaka i dan današnji slavi naš narod u svojih pěsmah, a i isti Turci se diviše i čudiše njegovu bezprimèrnu junačtvu i požèrtvovanju, i poslavši njegovu glavu u cesarsku vojsku, dadoše mu tělo svečano pokopati. Laka zemljica, i věčna uspomena tim junakom naroda našeg.

89. Dobrotvorni biskup.

Prie 200 godinah od prilike živio je u Austriji něki biskup, prezimenom Kolonić a rodom iz Komorana u Ugarskoj. Taj se je biskup pokazao veoma čovèkoljubivim, kad su Turci Beč obsědnuli bili. On je u to kobno doba došao u Beč iz svoje Novoměstanske biskupije, te je svetim požèrtvovanjem i bezprimèrnom revnostju podticao vojnike, dvorio ranjenike, i těšio umirajuće. Turci su strašno okrutni bili, plěnili su posvuda i ubijali ljude

Digitized by Google

bez svakog milosèrdja. Koga su pako živa uhvatili, tog su zarobili i u sužanjstvo odvukli. Tako mnoga děca izgubišè svoje ljubezne roditelje, te padoše u najveću bědu i nevolju. Ta su děca bludila bez kuće i kućišta, bez kruha i ruha. To vidivši pobožni biskup, sažali ih i naručivši množinu kolah, dade u Beč dovesti do 500 takove nesrěćne kèrštjanske děce, te poděli medju nje jěla i pila, priskèrbi im hrane i oděće, i obskèrbi ih najbrižljivije svime, što su potrěbovala. On postade sirotinji drugi otac:

Dobročinstva, koja bez sve buke
Učine se dobre iz odluke,
Mèrtvaci su, što u grobu žive,
Cvětki, što věk miris sladak daju,
I zvězdice, štono věkom sjaju.

90. S a v a.

Jednom silovito udari Sava na Kupu, Unu, Lonju, Orljavu, Bosut, Bosnu, Drinu, i ostale potoke, koji se u nju slěvaju. Što ste vi sve skupa, rekne ona, naprama meni silnoj rěki. Potocì joj odgovore: Nu ded nam ti kaži, što te učini silnom rěkom? Nedobivaš li ti svoju vodu od nas? Smisli se samo, da kod

Digitized by Google

Zagreba po tebi parobrodi plivati nemogu. A u Kranjskoj si tamo još mali potočić, u kom jedva životare sitne ribice, i prěko koga děca preskakuju.

91. Martin Borković.

Na svèrhi 17. stolětja bijaše u Zagrebu biskup Martin Borković. On se je rodio u hèrvatskom selu Domagović, i bio je sin ubogog seljaka. Već za njegova dětinstva vidělo se je na njem, da ima duh od izvanrednih sposobnostih. A pokraj toga bio je vèrlo ljubezan, mil, krotak i pokoran svojim roditeljem.

Jednom došavši sa svojim otcem u Zagreb, vidio je naš Martin, kako něka gradska děca lěpo su znala čitati, ráčunati, i pisati. Odmah probudi se u njem želja, to isto učiti se, i on moljaše uvěk svoga otca, da bi ga kamo dao u školu. Otac je Martina vèrlo rado imao i odlučio je napokon na mnoge njegove molbe, da mu izpuni želju. Toga radi doveze ga u Remete, gdě su za to vrěme Paulini imali svoj samostan, i podučavali děcu one okolice. Kako se je sad Martin radovao i veselio videći, da mu je izpunjena najtoplija želja. On se zato svom pomnjom, i marljivostju

Digitized by Google

dade na nauk, i na bèrzo svu školnu děcu nadkrili bistroćom i oštroumnostju svoga duha. Osim toga jè svim Paulinom i svojim učiteljem omilio poradi svoga krotkog i ljubeznog ponašanja. I budući da je pokazivao veliko veselje i nagnutje na stališ redovnički, primiše ga Paulini u ovaj red. Kao redovnik odlikovao se je vazda pravom kèrštjanskom ljubavju, pobožnostju, dubokom znanostju i razboritostju. I do malo postane dikom i ponosom cělog samostana. Kadgod su Paulini imali kakova važna posla, to su ga uvěk njemu izručivali. Tako se dogodi, da su ga god. 1667. u někom važnom poslu u Beč poslali k samom caru Ferdinandu III. — Caru se veoma dopadè naš Martin, i budući da uprav u to vrěme u Zagrebu nebijaše biskupa, car naimenovà měseca Sěčnja 1668. njega biskupom Zagrebačkim.

Za vrěme svoga biskupovanja vazda je radio i nastojao o tom, da narod utvèrdi u pravoj Isukèrstovoj věri, i podigne iz neznanstva. Tako je na primèr dvaput pěšice cělu svoju biskupiju obišao, skupljajuć stado svoje okolo sebe, i razlažuć mu istine svete věre kèrštjanske. Tako je on već onda zapovědio bio, da se u svakom selu imade zavesti škola. Ali žalibože tužne okolnosti nedadoše, da se izpuni ova njegova naměra, a i on se preseli

Digitized by Google

god. 1687. u 90. godini svoje starosti u drugu i bolju domovinu, da primi věčnu nagradu za evangjelske svoje krěposti. Děco! blagoslovite uspomenu Martina Borkovića; on je bio veliki prijatelj děce!

92. Hrabra kraiškinja.

U někom městu naše slavonske kraine šedilo je málo děte pred kućnimi vrati na zemlji. Svi su ljudi iz te kuće otišli bili na polje raditi. Samo mati toga děteta ostala je i kuhala jělo težakom. Upravo kad htěde van izaći, da zagrabi žbanjom vode na zdencu, zapazi, kako jedan strašan vuk proti dětetu tèrči s otvorenimi raljami. Bèrzo priskoči mati samo žbanjom u ruci; i udari njome vuka u zatiljak tako, da mu je odmah razbila glavu. Žbanja bijaše na sréću od težka tisova dèrveta i nabita želèznimi obruči. Tko će sada opisati majčino veselje, što je dětetu spasila život. Ali koliki je bio njezin strah, može si svaki prědstaviti, kad je začula, da je vuk bèsan bio, i da je malo pred tim ujěo dva psa.

93. Car Josip.

Car Josip bio je sin slavne carice Marie Terezije. Jednoć na večer išao je on sa-

Digitized by Google

svim prosto obučen šetati se po jednom Bečkom šetalištu. Tamo nadje jednu gorko razplakanu děvojčicu. Zašto plačeš, draga moja? zapita ju car. Děvojčica ga pogleda, i otide dalje nerekavši mu ni rěči. Valjda je mislila, da joj taj čověk ništa pomoći nemože, pa čemu da mu odkrije svoju tugu. Ali car podje za njom, i zapita ju još jednoć sasvim ljubezno, zašto je žalostna. Poslě mnogog nadomišljavanja odgovori mu děvojčica napokon: Ja sam kći jednog častnika, otac mi je umrò, a mati mi je posve siromašna. Josip ju zapita: Ali zašto se u vašoj nevolji neobratite k caru? Mi smo to već učinile bile, odgovori děvojčica, nu njegovi su ljudi nama rekli, da car nemože svim ljudem pomoći. Josip na to dadè devojčici tri dukata, i reče joj, neka sutradan u 10 satih dodje u carski dvor, on je kod cara u velikoj milosti, i sam će kod njega za nje moliti. Děvojčica učini zbilja, kako joj Josip rečè. Al kad smotrì cara, padè na koléna prěd njega. Josip ju dižè, i rečè joj ljubezno: Ti mi se nehtědè jučer pověriti, jer ovako obučen nebijah; znaj dakle, da ljude netrěba nikad prosudjivati po njihovom lěpom odělu. I po tom car Josip obdari děvojčicu i pobrine se, da je njena majka plaću dobila, od koje je primèreno živěti mogla.

Digitized by Google

94. Mati svomu sinu.

U taboru kod Pešte něki vojnik dobì list od svoje matere. Car Josip bijaše upravo blizu njega, kad je vojnik čitao list, i čitajuć suze ronio. Car ga je pozorno motrio i od njega zahtěvao list, da ga pročita. U listu je pako bilo pisano:

Božju pomoć, dragi Vladimire! Velikom tugom i žalostju obznanjujem ti, da ti je otac umro, i da sam sada siromašna i uboziljena udovica. Otac te je dao učiti zanat, a ti si u vojnike otišao. Pokojni je otac još na smèrtnoj postelji gorko plakao, i rekao: Ostavi Vladimira u carevoj vojsci, kak bo svi ljudi govore, car je věrno dobar čověk. Piši mu, neka nezaboravi siroticе majke, neka se

Digitized by Google

često moli Bogu, i neka dobar bude. Zatim je, Vladimire, izdanuo ti otac, i ja evo sada neimam druge utěhe i podpore do dragoga Boga i tebe. Gledaj da govoriš s carom i kuži mu, da ga ja lěpo pozdravljam, i da se je tvoj otac u zadnjoj uri svoga života molio za njega. Kaži mu du bi te mahom pustio kući, kad mir bude, da možeš těrati svoj zanat. Al ako bi rat još dugo uztrajao, a ti ostani kod cara, i vojuj za milu našu domovinu.

S Bogom!

Tvoja majka

Anna Tugojevićeva.

Kad je car Josip pročitao ovaj list, odlučì odmah, da se materi svakog měseca za

Digitized by Google

podporu daje dukat, a pobrinuo se je takodjer i za sina.

95. Domoljubje.

1. Godine 1809. zarati se Austrija s Francezkom. Kad podjoše neprijatelji, da udare na Beč, uzeše někog austrijanskog seljaka sa sobom, da bi im obnoć pokazivao put. Ali seljak nehtěde pod nipošto s njimi da ide. Francezki mu častnik ponudì napokon kesu zlata; nu i to je bilo sve zalud. Kad dodjè vojvoda, kazà mu častnik, da samo taj seljak poznaje put, ali da ga neće pokazati. Sad vojvoda sám dadè seljaka preda se dozvati, i rečè mu: Ili ćeš nam mahom pokazati put, ili ću te dati strěljati. — Nemarim, odgovori seljak, tad ću barem umrěti kao pošten podanik, i neću biti izdajica svoje domovine. Vojvoda sav začudjen nad tolikim domoljubjem, pruži mu ruku i rečè: Idi, pošteni čověče! mi ćemo i bez tebe naći put.

2. U to je vrěme vladao u Austriji car Franjo. On bijaše pèrvi car, koji je primio naslov cara austrijanskoga. Franjo je prebivao u svom dvoru u Beču, i njemu su njegovi podanici slali mnoge darove, da ih upotrěbi na obranu domovine. Jednoć dodje u dvor tako-

Digitized by Google

djer něki prosti seljak, i zamoli, da bi s carom govoriti mogao. Došavšeg pred cara, zapita car sasvim ljubezno, što želi. Evo vam něšto donosim, rečè on, i metnù punu kesu novacah na stol. Kako se zoveš, i odkud si? zapita ga car. To netrěba nikomu znati, odgovori seljak, i odè.

Caru se veoma dopadè ta prostosèrdačnost. On poslà za njim svoje ljude, da ga još jedan put pitaju, kako se zove. Nu seljak im odgovori nasměhnuvši se: Zar vi mislite, kad to caru nisam kazao, da ću vama kazati?

96. Dobar izgled.

Godine 1832. po lětu zadèržavo se je car Franjo u gradu Badenu. Više putah običavao je, pred večer ići na šetnju neimajuć više nego jednog pratioca. Jednom se car susrětne sa četiri čověka, koji na groblje nošahu mèrtvački lěs. U lěsu je ležalo tělo někog siromaka, niti je itko više mèrtvaca pratio. Car skretjući svojom sědom glavom, rečè pratiocu svomu: To mora doisto vèrlo siromašan čověk biti, buduć da nitko za njim nežali i netuguje. Ja sam otac i sirotah i bogatih; ajde daklem, da barem mi odpratimo tog mèrtvaca. I tim car pobožno odkrije svoju glavu

Digitized by Google

i moleć se Bogu, odprati lěs prosjaka. To vidivši někoji pristupe odmah tamo. I što su dalje išli, to ih se je sve više k sprovodu pridružavalo. Videć bo ljudi krotkoću i poniznost svoga cara, nehtědoše ni oni biti manje krotki i ponizni.

Tri godine kasnije umre i car Franjo žaljen od svih narodah svoje velike carevine. Još se uvěk pěva lěpa njemu na slavu složena pěsma:

Bože živi našeg otca
Cara Franju pèrvoga.

97. Materinska ljubav.

Něki silan junak, imenom Napoleon, postane god. 1804. carom francezkim. On se oženi s Mariom Ludovikom, kćerom našeg cara. Tu su bile mnoge svečanosti u Parizu, glavnom gradu francezkom. Austrijanski poslanik knez Švarcenberg dade takodjer veliku gostbu, gdě se je mnogo igralo. I kneževa svast Pavlovna bijaše tu sa svojimi kćermi. Dvorana je bila urešena skupocěnimi zastori, i u njoj su goréle mnoge voščanice. Poradi nepozornosti někog poslužitelja upali se jedan zastor, te na jednoć bukne. U isti mah planuše i ostali zastori i drugi uresi. Sve začme sada tamo amo

Digitized by Google

běžati. Pospadaju světilnjaci, i tavan se dvorane sruši, a izlazak zapréči. Jauk i lelek zamni naokolo. Većina se spasi, nu někoji, a medju njimi i kneginja Pavlovna sa kćermi svojimi nemogoše nikako izlazka naći. Jedna kćer kneginje upade préko gorućih razvalinah. Mater napokon pograbiše onesvětjenu, i iznesoše na polje; nu ona čim je malo k sebi došla, začme odmah tražiti svoje děte. Nigdě ju pako nevidivši, stane ju sada zvati i vikati. Ali sve zahman. Sad joj se učini, kano da čuje glas svoje kćeri, i ona na to skoči odmah medju goruće grede, da spasi svoje děte. Ali u dimu i ognju poginù ljubeća majka, dočim je děte, kad je sa stěne padalo, něki čověk srětno prihvatio, i tako ga spasio. Sutra dan nadjoše tělo plemenite kneginje, koje se je još samo po dragocěnom uresu poznati moglo.

98. Odvažnost kraišnikah.

Godine 1848. kad su naši vojevali u Italiji, dogodi se jednom, da je neprijateljska četa udarila na mali odděl Gradiščanah. Buduć da je broj neprijateljah bio triput veći, naši su na poslědku natrag se povući morali, premda su se vèrlo hrabro i junački dèržali.

Digitized by Google

Kad se naši natrag povukoše, i u něku malu šumicu sklonuše, začmu neprijateljski vojnici premetati i iztraživati ranjenike i mèrtvace naše, nebi li štogod kod njih našli. Naši su kraišnici to velikom tugom i žalostjom motrili. Tad na jednoć poviknù jedan izmedju njih: Bratjo! Eno sad će iztraživati našeg druga Matu, a u njegovom ćemeru ima dvadeset dukatah; on me je molio, da ako padnè, te novce pošaljem njegovim siroticam. Daj da još jedan put udarimo na juriš, nebi li, ako dade Bog i srèća junačka, dobili kako te novce, da ih tada pošaljemo ucviljenoj dèci, i njihovoj majci. — Hajd na juriš, viknuše svi, kao iz jednog gèrla. To rekoše i udariše. I gle! potlam žestokog okèršaja podjè našim zbiljam za rukom raztèrati neprijateljsku četu, koja se toj navali ni najmanje nadala nije.

Čim naši raztèraše neprijatelja, potražiše odmah padšeg druga. A našavši ga, izvade mu novce iz ćemera i predadu ih svomu zapovědniku, da bi ih po želji pokojnika poslao njegovoj suprugi, i sirotčadi. Zapovědnik to učinì, nu ujedno taj lèpi čin svojih vojnikah takodjer javi vèrhovnomu vojvodi. Ovomu se to veoma dopadè, i on dadè te vèrle i poštene junake javno pohvaliti prěd svom vojskom.

Digitized by Google

99. Smèrt Knežić-kapetana.

Mala ćeta stajala vojnikah
Kod Goita proti neprijatelju,
Mala ćeta, al sèrdca velika:
Sve junaci iz tirolskog kraja,
Na čelu im Knežić-kapetane,
Zelen listak od hèrvatske grane.

Neprijatelj vojskom od hiljadah
Na tu malu četu udario,
Iz osamnaest svojih lombaradah
Strašni oganj na nju oborio.
Ali ćeta od dvésta lovaca'
Stoji čvèrsto uz hèrvatskog bratca.

Kapetane dopadnuo rane,
Ljute rane u desnicu ruku;
Klonù rukom, Knežić-kapetane.
Klonù rukom, al neklonù sèrdcem.
Još on stoji, četom zapovéda:
I bori se, i s mésta se neda.

Dugo tako postojalo vrême,
Od kako se junak ranjen dèrži;
Kad na jednom u junačko téme
Smèrtno zèrno udarì ga tužna.
Cèrna zemljo, glasi na sve strane,
Kako pade Knežić-kapetane.

Knežić padè, al mu osta slava,
I dok bude tirolskih brégovah
I njegovih snégobèlih glava',

Digitized by Google

Dok Hèrvati slavni svoj rod ljube,
I junake svaki svoje štima,
Živèt će i Knežić medju njima.

100. Sloga.

Něki seljak imao je sedam sinovah, koji su se više putah medju sobom zavadjali, a porad svadje i omraze posao zanemarivali. Dapače někoji zli ljudi nastojali su se njihovom neslogom koristiti, i mislili su, da po smèrti otčevoj ugrabe sav njihov imetak. To začuje otac, i pozove svih sedam sinovah k sebi, te metnuvši prěd nje sedam skupa i kruto svezanih šibah, reče im: Koji mi ovaj rukovet šibah slomi, dobit će od mene sto talirah.

Jedan za drugim dugo se upinjahu, nu svaki napokon rečè, da je to sasvim nemoguće.

A ipak nije ništa lakše nego to, reče otac. On razveže šibe, i bez truda izlomi sve jednu po jednu. Ej dakako, reknu sinovi, tako je lasno, tako bi i malo děte to učiniti moglo.

Otac nastavi: Kao što je s ovimi šibami, tako je i s vami, moja děco: Doklem god ste složni, obstajat ćete, i nitko vam neće nahuditi moći. Nu ako medju vami nesloge uzbu-

Digitized by Google

de, s vami će isto tako biti, kao i s ovimi šibami, koje polomnjene na podu leže.

Slogom rastu i najmanje stvari,
A nesloga i najveće skvari.

101. Poglavarstvo.

Dragi nam je Bog zapovědio, da poštujemo otca i majku, ako želimo imati dug i srěćan život. Děca imadu u svem biti pokorna svojim roditeljem, jer je to Bogu povoljno i milo.

Gdě je u kući mnogo děce i kućanah, tamo nemože svatko činiti, što mu je volja. Kuće gospodar i gospodarica moraju kućom upravljati, to jest, oni moraju kazivati, šta da rade děca i drugi kućani; oni se moraju brinuti za sve pri kućanstvu potrěbno, i razpravljati porodivše se prepirke. Što u jednoj kući radi gospodar i gospodarica, to isto rade i poglavarstva u cěloj zemlji, a dobri ih gradjani podupiraju.

Otac, mati i děca čine jednu obitelj. U selu ili gradu, a u obće u obćini ima više obiteljih. U obćini može biti više selah. Svaka obitelj ima svoga starešinu, svaka obćina svoga načelnika ili glavara, a dèrzava svoga vèrhovnog poglavara. U našoj je zemlji car poglavar,

Digitized by Google

a car ima opet okolo sebe svoje savětnike i činovnike.

Poglavarstva imaju naredjivati, što da svaki doprinaša za blagostanje zemlje, u kojoj stanuje; šta li pako da čini ili izostavi, da drugi vèrhu njega neima nikakve tužbe. Poglavarstvom valja se zato brinuti, da bude red u dèržavi, i da svaki u njoj mirno i sigurno živěti može. Sudci razpravljajù prepirke izmedju gradjanah. Roditelji imaju vlast děcu poradi pogrěšakah kazniti; a i poglavarstva imaju vlast kazniti gradjane, koji zakone povrede.

Mi kao podložnici moramo poglavarstva štovati, i njim pokorni biti, jer sva su poglavarstva od Boga. U svetom pismu stoji pisano: Svaki neka se pokori vlasti, jer neima vlasti izvan Boga, i ona, koja obstoji, naredjena je od Boga. Tko se dakle protivi vlasti, taj se protivi i naredbi božjoj; a tko se njoj protivi, povlači na se osudu.

Domovinu ljubi svoju dragu
Svog joj sèrdca svu posveti snagu.

Tko te čuva u tvom stanu,
Prot nepravdi i prot sili?
Tko ti daje pitje, hranu
Tko li dane srěće dèli?
Domovina tvoja draga,
Koju ljubi vèrh sveg blaga.

Digitized by Google

102. Čověk.

Čověk sastoji iz duše i těla. Tělo je vidljivo i umèrlo. Duša je nevidljiva i neumèrla. Tělo ima ćutila i uda. Duša ima sposobnosti. Tělesma ćutila i uda daju se vèžbati i jačiti, sposobnosti duševne mogu se razvijati i izobražavati.

Zato se imaju děca učit i u svem dobru vèžbati, da uvěk budu pametnija i savèršenija. Neka nezaborave nikada ove zlatne rěči: Moli se Bogu i radi! Pèrvo krěpi dušu, a drugo tělo.

Čověčje tělo je upravno. Čověk može očima u nebo gledati. Naša je prava domovina u nebu. Kad čověk umre, zakopa se tělo u zemlju, a duša, ako je bila pobožna i dobra, otidje k Bogu, koji ju je stvorio na svoju sliku i priliku.

103. Naša uda.

Na tělu razlikujemo tri glavne strane: glavu, trup, i uda. Na trupu su ruke i noge. One se prigiblju na tri města, u početku kod ramenah i kukovah, u srědini t. j. na laktu i kolěnu, pa na kraju pri dlanih i izpod gližnja. A zašto se prigiblju ta uda? Na rukuh i noguh su pèrsti. Ovi se takodjer prigiblju, i imaju za obranu nokte. Sve pet nožnih pèrstah stoje

Digitized by Google

uzpored na nogi; na ruki su pako uzpored četiri, a peti, to jest, palac iznikao je na strani, i u njem leži sva snaga čověčje pesti.

Životinje neimaju rukuh. Konj ima kopito, a rogata marha papke. Druga živina ima na nogah pandže, šape, i šapalje. Ptice imaju po dvě noge. Što pako imaju město prědnjih nogah? Ima takodjer životinjah sa šest, osam, i još mnogo više nogah; mnoge pako neimaju nikakovih, te zato moraju plivati ili plaziti.

Noge nam nose naše tělo; i koji dobro i žurno pěške ići može, netrěba mu ni kolah, ni konjah. Kad pako děte sporo puza, tad mu se mora stalak dati. Dobra i utèrvena staza vèrlo je ugodna putniku, a gdě mora po pěsku ili blatu gazit i tamo radje obilazi, jer dobar je put najpreči. Staza života takodjer je kadkada neravna i dračem zaraštjena, pa tad osětjamo tugu i žalost. — Zli nas ljudi zavedu kadkada na stranputice; ali hodimo uvěk pravim putem i nesilazimo ni najmanje sa staze krěposti i dobra.

Ruke svojimi mišicami dobavljaju nam hranu iz cèrne zemlje, oděvaju nam tělo, zidju goleme kuće i visoke tornjeve. One vade i donose kove iz tavnih bèrdskih dubljinah, ribe iz móra i ptice iz zraka; one krote silovite konje i oriaškoga slona. Ali im razum istom kazati mora, kako da sve započmu.

Digitized by Google

Što bi kazao o onom, koji bi htěo svoje oči uvěk zatvorene, ili uši začěpljene imati? Ništa bolje neradi ni onaj, koji svoje ruke uvěk dèrži u džepu. Dakako da je svako dělo izpèrva mučno i težko; ali kada se čověk marljivo věžba, ide mu posao sve bolje za rukom i čini mu veselje. Čama muči čověka a lěnost ga obara u siromaštvo. Děca doista nemogu si kruha zaslužiti; ali mogu ipak roditeljem marljivo pomagati kod njihova zanata, a mogu kadkada i drugoj děci pomoći. Tim razveseljuju svoje roditelje, a druga děca opet i nje rado posluže, jer ruku ruka pere, a obadvě obraz. U školi děca svojima rukama risaju i pišu, pa ako si štogod truda dadu, na skoro imaju lěpo i hitro pismo. Děvojčice uče se svakovèrstne ručne poslove, kao plesti, vezti i šiti. Neima orudja nad čovečjom rukom. Děca kad već odrastu uče se može biti kakav zanat. Ako tada veselo rade i nuz to se Boga moliti nezaborave, dobro će im biti. Moli se Bogu, kao da ćeš danas umrěti, a radi kano da ćes vavěk živěti. Nesmiemo rukuh upotrěbljavati na zlo. Nije lěpo s nikim inatiti i svadjati se. Nevalja krasti, jer tko krade nemisli na Boga, i takovomu neće biti dobro. S poštenjem se najdalje dodje.

Digitized by Google

104. Glava.

Na glavi su najvažnija naša ćutila.

Česti glave jesu prednja i stražnja strana glave, ili lice i lubanja. Pod koštenom i kosom obrastjenom lubanjom leže moždjani. Oni trébaju dakako takvu možnu zaštitu; jer ako se i najmanje povrěde, može čověk ili umrěti, ili s uma sići.

Ima takodjer glavah bez nosa, ušiuh, i očih, a to su glavice kelja, luka, maka i glavičice lana. Nitko nepade rado na glavu. Budalastom glavom nedamo se rado imenovati, takodjer ime tvèrdoglavca nijedomu čověku neslúži na poštenje. Koga tako zovemo?

Koliko ljudih, toliko ćudih. Nijedan čověk nemisli i nesudi s drugim jednako.

Koji glavu uzdiže, lako padne. Koji svoje školske stvari zaboravi, morao bi se kući poslati. Težko nogama pod ludom glavom. Glavu uzimamo i u drugom smislu. Tako je car glava u dèržavi. Beč je glavni grad u Austriji. Papa je glava katoličkę cèrkve.

Kada nas glava boli, boluju i uda, jerbo s glavom tèrpe i ona sva.

Digitized by Google

105. Ćutila.

Vid.

Naše oči leže u očištih, i kretju se gledajuć sad amo sad tamo.

Očima vidimo. Mogu li svi ljudi viděti? Slěpac je nesrěćan čověk.

Očima vidimo razne stvari, to jest, da li je koja stvar cèrvena, zelena, modra, běla i t. d. (broj 82). Vidimo obličje stvarih. Kažite mi několiko stvarih, koje ljudi tvore, i kakvog su obličja! Vidimo i veličinu stvarih; koja su bilja n. p. visoka, koja li nizka? Koji vam je poznati toranj najveći? Kaki mu je oblik! Možemo i pravac stvarih razlučiti: Vidimo, koja je pruga upravna, koja li kriva. Povucite na svojih daščicah dvě istotečne i dvě raznotečne, jedan kut, jednu kosu, i jednu ověsnu prugu.

Kada vidimo stvari bolje? Šta upotrěbljavaju ljudi, koji dobro nevide? Od nas jako udaljene stvari nemožemo nimalo viděti. Čim se više popnemo, tim dalje viděti možemo. A u dolini ograničen je naš vidik.

Bez světla nemožemo viděti. Koji u sumraku čita, kvari oči. Oči i lice moramo čisto dèržati.

Sluh.

Tko nečuje, gluh je. Čujemo zvuk ili glas, kojih od stvarih proizlazi. Nu te stvari moramo ili

Digitized by Google

dotaknuti ili krenuti. Staklo zveči, kad nožem po njem udarimo. Taj zvuk dolazi do našeg uha.

Glas se različito imenuje. Bič puca, vrata škripe, větar zuji, a děte plače, smije se i viče i t. d. Konj hèrže, vol riče, gavran grakće, guska gače, čvèrčak čvèrči. Koje nam druge glasove daju životinje? Kako bi kazali, da se je jučer ili prekojučer čulo pucanje biča, zujanje větra i t. d. Što čini potok, grom, kola, lanac, mlin i t. d.

Glasi mogu biti ugodni ili neugodni. — Kako nas sluh razveseliti može? Učitelj se raduje, kada děca rěči razgovětno izgovaraju, i kada tako glasno odgovaraju, da ih sva děca u školi čuti mogu.

Što smo bliže mèsta, gdě zvuk postaje, to ga jače i jasnije čujemo. Što je potrěbno, ako hoćemo, da drugoga dobro razumijemo?

Zvuci mogu jaki i slabi, visoki i nizki biti; mogu sad duže, sad kratje trajati. Kakvo poznajete orudje, koje se u glasbi upotrěbljava? Za pěvanje netrěba nam umětna orudja. Glas valja obrazovati.

Njuh.

Mirišemo nosom. Ruža, karamfili i ostalo cvětje diši, a kaže se takodjer da miriše, da ima miris. Gděkoje živine mogu dobro njušiti. Pas ima dobar njuh. Čista voda nemiriše, neima mirisa.

Digitized by Google

Kus.

Kušamo jezikom i ustnim nebom. Kruh i jabuka su čvèrsta tělesa, koja kus imaju. Mlěko i pivo su židka tělesa, koja kus imaju. Čista voda neima kusa. Što je sladko, kiselo, gorko?

Sladkoća šećera godi děci. Gděkoje su jabuke kisele, a gděkoje sladke. Gorak lěk često je lěkovit. Morska je voda slana. Měso se soli, da se nepokvari, i da neiztrune. Biber pali ili grize jezik ili nebo. Nezrělo voće nije zdravo.

Tik.

Što činimo, kad smo rada znati, je li peć topla ili hladna? Bili se moglo sa zatvorenima očima osvědočiti, je li stol gladak il hrapav? Mi možemo pèrsti ticati.

Mi ćutimo, kad je zrak hladan, kad nas što tišti ili bode; naša koža svaki utisak prima. Mi ćutimo na svem tělu. Tvèrdi děli těla, n. p. nokti, neimaju ćuti.

Jesu li dva jednako velika těla uvěk i jednako težka? Kako se može spoznati, je li tělo težko ili lako? Vagati na ruci ili vagi. Cent ima 100 funtih, funta 32 lota, lot 4 kvinta. Koliko kvintah čine 5 lotih? Je li dèrvo laglje od željeza? Koja tělesa plivaju na vodi? Koja tělesa mogu u zraku lebditi?

Digitized by Google

Lěti ćutimo vrućinu, a zimi studen. Kako se možemo od toga sačuvati? Koje stvari zovemo tvèrde, a koje mekane? Kako može biti povèršje stvarih?

Vidom, sluhom, i mirisom mogu ja na stvarih štogod poznati, ako sam i daleko. Ako hoću, da poznam koju stvar ćutom, ili kusom, moram se je dotaknuti ili rukom ili jezikom. Vidom i sluhom mogu poznati najvažnija i najraznija pojavljenja. Koliko ćutilah ima čovèk? Koja su njegova ćutila?

106. Oko.

Živinske oči razlikuju se od naših u mnogoj struci. Njihove su oči skoro uvěk na strani glave, dapače je něka riba, koja oba oka ima na jednoj strani. Ptice imaju dva naočnjaka kao i mi, ali u njihovom očnom kutu ima još kožica, koju do pol oka navući mogu. U slěpićah su oči prevučene kožom těla. Pauci većinom imaju osam očih; a nalazi se živinah, koje na malom dèržku nose svoje oči, kao puž. —

Oka, al takova koja nevide, nahode se i na drugih stvarih: na krumpiru, dèrvetju, i gèrmlju, i na kockah. Naše je oko veoma nježno i ćutljivo. Ali jaki Bog ćuva sve slabe, on ćuva malo děte, i sědoga starca; a naše je oči obdario mnogimi branili. On ih je u očišta metnuo medju

Digitized by Google

jake kosti; nit jim lako škodi kakov udarac. Obèrve obustavljaju znoj, koji s čela curi, i vode ga na stranu; trěpavice obustavljaju znoj, da neleti u oči; a kad bi mušica uletiti, ili mu zràka světlosti naškoditi mogla, odmah se sklope naočnjaci, i kažu: Ostani na polju ostani i nevrědjaj očiuh. Ali ako ipak štagod u nutra upade, odmah oči prosuze, i tako dugo peru i izpiraju, dok ono opet neizpade. Tako su nam oči dobro sačuvane, i zato trěbamo, da smo zahvalni dragomu Bogu. Očni vid je neprocěnjeni dar boži, pa tko ga neima, i uvěk u tmini sědi; taj nezna za mnoga veselja. Njega neveseli ni pogled zelenih njivah, ni cvatućeg dèrvlja, ni modro nebo, ni blistajuće zvězde, nit mu netrepte krasne boje duge, nit mu neizlazi žarko sunašce; njemu neséva ni oko mile majke; ni věrnog prijatelja. Kratkovidi i oni, koji su slabih očiuh, pomažu se istina očalmi i zurmami, ali je ipak sasvim drugčije, kad se bez njih dobro i bistro vidi.

Oko nam nepribavlja samo veselje, nego još i svakojakih znanostih. Děca moraju oči odpèrti, i sve stvari dobro promatrati, tada mogu pametni muževi postati, Kadkad to i čine, kad n. p. gledaju slona, ili devu s opicom, ili što drugo čudnovato. Ali kad čitaju ili pišu, onda nepaze. Oči negledaju samo, nego i govore. Dakako, da nečujemo, što očima migamo, ali ipak razumijemo.

Digitized by Google

Valjano dète vidi na očima svojih roditeljah, što oni žele; pa kad se otac smèrkne, odmah ga razumie, kao da govori. Bezsraman ili čedan, smĕl i stidljiv pogled kaže, što čovĕk misli i ćuti. Sèrditost i lènost, veselje i tuga može se čovĕku na očima poznati, i kako je koje dète, vidi mu se na očima, kao da mu je tamo napisano. Kad štagod komu čovĕku pokazujemo, ili pripovĕdamo, pa se on zagleda, onda znamo, da se čudi. Kada tko u zemlju gleda, znak je, da se stidi: a kadgod to biva i od žalosti. Tamno i mutno oko kaže nam, da je čovĕk bolestan, ili da je jadan i čemeran, ili da mu je nemirna svĕst. A znaš li ti, što trĕbaš činiti, da su ti oči uvĕk čiste i svĕtle, uvĕk vesele i živane? Nečini nikomu krivo, i vazda imaj Boga prĕd očima i u sèrcu.

Imamo dva oka, dva uha, i jedna usta, toga radi moramo više gledati i slušati, nego li govoriti.

Često vidiš bolje tèrn u oku svoga druga, nego li bèrvno u svojima: više paziš na pogrĕške drugih, nego na svoje vlastite.

107. Moja ladja.

Plovi, plovi moja ladjo
U kojgoder kraj,
Ja ti cilja još nenadjo,
Sama cilj si daj.

Digitized by Google

Kad te ǰ' amo već zanesla
Tvoje sudbe moć,
Razpni jadra, pruži vesla,
Plovi dan i noć!

Uzdaj se u brata volju
I valovah běg,
U budućnost gledaj bolju,
K nebu digni steg.

108. Zahvalan miš.

Několiko oběstnih miševah igrahu se na hrastu, u koga sěni bijaše lav zaspao. Na jednoć se jedan izmakne i spade lavu na ledja. Lav razjaren tèrgne se i spopade uplašeno živinče. Velemožni gospodaru, progovori miš, budi mi milostivan i pokloni mi život, uvěk ću ti biti zahvalan. Lav se je stidio proti ovomu slabomu stvoru upotrěbiti svoju snagu, i rečè: Pustit ću te, jer se nepristoji, da jaki uvrědi slaboga, ali mi tvoja zahvalnost neće ništa pomoći. Miš odtèrčà i radovà se, da je srětno izneo glavu.

Poslě nekoliko danah začu se strašno urlikanje. Druge se živine uplašiše, ali miš poznadè lavov glas. Odmah odtèrčà tamo, odkud je rika dolazila i nadjè lava u mrěži, koju su mu lovci padmetnuli. Koliko je bio

Digitized by Google

jak, ipak nije mogao raztèrgati množinu remenja i užah. Miš progovori: Neboj se, gospodaru, ja imam oštre zube, i oslobodit ću te. I odmah počme grizti uža i remenje, te ih sve jedno za drugim razgrize. — Kad je lav vidio da je oslobodjen, progovori: Nitko neka se neuzda u svoju jakost i neka nemèrzi male prijatelje. Danas sam uvidio, da nam u nuždi i najmanji kadkad pomoći može. Lav dok je živ bio, ostao je prijatelj mišev, a miš njegov.

109. Dva psa.

Mnogo se pripověda o věrnosti, i privèrženosti pasah.

Něki seljak podjè sa svoja dva psa u šumu bukvice brati, iz kojih se preša veoma tečno ulje. On se popne na rodnu bukvu, ali nesrèćom izmakne mu se noga, i on dolě pade tako, da su mu obadvě noge zapale medju rašljaste grane. Siromašni čověk visio je sada glavom prama zemlji. Oba psa čekala su pod bukvom na gospodara, ali zaman. Poslě se je vidilo, kako su psi rovali okò bukve, kao da su htěli gospodara izbaviti. Seljak je obećao, da će okò podne kući doći. Badava su ga čekali. Kad na jednoć doleti jedan pàs lajuć i jaučuć natrag. On je tèrčao

Digitized by Google

okolo, lajao je na ženu, na sinove, i nigdě nije našao mira. Zalud su ga nudili s jělom; on je skakao te k vratom te opet k sinovom, kano da ih moli, da ga slěde. Nemirno skakanje psa učini děcu pozornom, da se je otcu něšto pripetiti moralo. Sva slědjahu psa, koji sada veselo lajuć k šumi tèrčaše. Kad su ga uz put pitala, gdě ti je gospodar? a on bi onda strašno zaurlao. Kad su došla do one bukve, gdě je medjutim drugi pàs čuvao stražu, nadju otca gdě visi. Al su kasno došla, jer je otac bio već preminuo.

110. Pàs slěpog prosjaka.

U Rimu življaše něki slěp prosjak, s kojim je uvěk po ulicah išao velik pàs. Taj je pàs ne samo vodao svoga gospodara, nego ga je takodjer i branio od svake pogibeli. A poznavao je ne samo sve ulice, nego i sve kuće, gdě je slěpi prosjak svake sedmice dva ili triput dobivao milostinje. Kad bi došao u ulicu, koju je poznavao, nije prie otišao iz nje, dok od gospodara svake kuće nebi dobio ili kakav malen darak, ili kakov odgovor. A u tom je bio vèrlo srěćan, jer redko, da ga je tkogod pustio bez milostinje. Dok je pako slěpac molio za malen darak, legao bi pàs, da opočine; a čim mu je gospodar dobio milo-

Digitized by Google

stinju ili nepovoljan odgovor, bez ikakve bi zapovědi ili znamenja išao pred ostale kuće, gdě je prosjak obično dobivao štogod. — A mnogi su se i tomu čudili, što bi pàs, kad je tkogod bacio koji novac kroz prozor, s velikom ga pomnjom i pozornostju tamo amo tražio, i zatim uzamši u usta, odneo svomu gospodaru u šešir. Dapače kad je tkogod i istog kruha bacio, pàs ga se ni dokusio nije, osim ako mu je gospodar sam dao štogod.

111. Pšenično zèrno.

Něki otac idjaše jednom u nedělju po podne na polje sa svojom děcom, Antunom i Ljubicom. On htědě viděti, je li pšenica već sazrěla. Děca su pred njim išla, sad se šaleć, sad veselo pěvajuć:

Hej veselo hajd u polje,
Gdě zrák čisti propuhava;
Děci, ka su dobre volje,
Tam Bog odsvud radost dava.
Ona tam si beru kite,
I u věnce lěpo svite
U majčino nose krilo,
Što je njojzi drago, milo.

Lagano, děco! vikne otac. Znate li vi kako se zovu bilja, koja po ovoj njivi rastu?

Digitized by Google

Dakako, odgovori Ljubica. Ovo trolistnato dèteljina je; ono tamo krumpir. A ovo ovdè? zapita otac. To je žito odgovori Antun. A znate li vi, da ima više vèrstih žita! Ima pšenice, raži, i suražice. Ona se siju poradi zèrnja, koje nam služi za hranu. Vidite ovaj klas, on je pun zèrnja i iz njega se kruh peče. To se zèrnje samlie u mlinu ili vodenici, a iz brašna se tada pravi tèsto i peče se kruh. Kako se zovu razna peciva?

Kad se je otac s dècom kući vratjao, rečè joj: A znate li takodjer, što dragi Bòg čini, prie nego što na njivi naraste zèrno? Pogledajte ovo pšenično zèrno. Ono se nemiče, niti je toplo, niti hladno, a ipak ima života u sebi. Okruglo je kao jaje. Kokoš leže jaje svojom toplinom, i za nèko vrème izadje pile. Isto tako i zèrno ima svoje gnjezdo u zemlji, i sunce ga oživèti mora svojimi zrakami. Ako hoćete viděti živu klicu, koja je u zèrnu, idite i turite ga u zemlju, ili pogledajte ga, kad ga je seljak usijao. Već potlam nèkoliko danah izilazi na vidik njegov život, koji dotle skriven bijaše. Klica se pojavi, te razděliv zèrno, hrani se od bělog soka, koji je kao brašno okolo njega. Dragi Bog je obvio klicu tankimi kožicami, da se nesmèrzne.

Kad je nèkoliko danah opočivalo zèrno u

Digitized by Google

tamnilu pod zemljom, i kad je klica iztrošila svoj sók, razpukne joj se ljuska, klica se pruži i těra na dvě strane, u perce i žilice. Žilica ide dolě u zemlju, jer tamo nalazi hrane, a perce gore, te teži za zrakom i sunčanom světlostju. Bog je to sve tako mudro uredio.

Žilica se sve više razgranjuje u zemlji, a vlaga i toplina podpomažu ju u rastenju. Zelena se pako perca uzdižu nad zemljom, i postanu na skoro stabalca. Světlost i toplina skuha u cěvčicah něki sladak sók. Gore na stabalcu izraste klas, i od onog se sladkog sóka zametnu zèrnca. Vi znadete kakova su velika blagodat ta zèrnca za ljude. Mnogi ljudi uživaju tu blagodat, a zaboravljaju često zato zahvaliti dobromu Stvoritelju.

112. Mlin.

Ako imaš hitre noge, i bèrzo se neumoriš, otić ćemo jednom u mlin, koji je tamo u zelenoj šumi na bistrom potočiću. On leži tamo kraj vode, i već se iz daleka čuje klepetanje žèrvnja i huka kolesah. Mlinsko je kolo mnogo veće od točka na kolih, i vèrti se mnogo sporije. Ali ono neprestaje osim neděljom, kada mlinar ide u cèrkvu. U mlinu je pod žèrvnjem múčnjak, u njeg pada bra-

Digitized by Google

šno ili múka kad je samlivena, a od brašna poběle i mlinar i mlinarica i njihov sluga. Al i ti bi pobělio, kad bi dugo stajao kod múčnjaka. Okolo múčnjaka stoje vrěće, i mlinar iz njih sipa žito u žèrvanj. Kad se tamo brašno samelje, tad ga grabi opet u vrěću, i ono se vozi na kolih kući, da se od njega peče kruh, pogače, i kolači. Ima takodjer suvačah, žèrvnjah, větrenjačah, i paromlinah.

113. Lisica.

Něka lisica, koju těrahu psi, skoči na zid. Da bi se na drugu stranu mogla zgodno spustiti, uhvati se za glogov tèrn. I zbiljam sidje po njem srěćno dolě, samo što se je o njeg malo ogrebla. Jadan li si pomagač, vikne sada lisica, snišavši dolě, kad mi pomoći nisi mogao, da me neozlediš.

Tko meni pomogne, pomoć ću mu i ja. A zar nikomu drugomu? Mala su děca slabačka, ona potrěbuju pomoći. Gdě netrěba, da děca jedno drugomu pomognu? Ima pomoći, koja je drugom na kvar. Kvar uči pameti. Tko ima štete ima i klevete. Koja se děca vesele tudjemu kvaru? Tko tèrga kruške i lomi granje, taj kvari dèrvo.

Digitized by Google

114. Dobročinstva.

Imaš li medju živinami od nas većeg dobročinitelja? zapità pčela čověka.

Dakako, odgovorì ovaj.

A koga?

Ovcu. Njezina vuna mi je potrěbna a tvoj mi je med samo ugodan.

Kamenje i dèrvetje potrěbno je za gradjenje kućah. Jesu li željezna pera potrěbna za pisanje? Pravi prijatelji pomažu nam, kad smo u potrěbi. Koje su nam domaće životinje koristne? Upotrěbi dobro svoje vrěme! Sebičnjak misli samo na se. Što nam koristi nedonosi, to je nekoristno. Pěvanje i glasba je ugodna. Prolětje ima mnoge ugodnosti. Lěpe slike gledamo rada. Divimo se krasoti neba zvězdami obasuta.

115. Zagonetke i izreke.

I.

1. *Niti velim, niti govorim, samo ti se veli.*
2. *Nit se peče, niti kuha, a najbolje daje jělo.*
3. *Pet bratje kuću prave, a nemisle u njoj prebivati.*

Digitized by Google

4. *Puna škola djakah, ni odkuda vratah.*
5. *S kog dèrveta nespada listje?*
6. *Što se nemože osolit u loncu?*
7. *Tko najprije dodje u cèrkvu?*
8. *Uvèk ječi, a bolestan nije.*
9. *Živina bez kèrvi, a dobra je jèsti.*
10. *Zaklato odèrto, kući ide pèvajuć.*

II.

1. *Kad ti otac štogod zapovidi,*
   Ti na dèlo odmah žurno idi.

2. *Što se danas može dokončati,*
   To na sutra nemoj ostavljati.

3. *Gdè se mudro radi, tvori,*
   Svega ima u komori.

4. *Uljudnost ti budi radost mila,*
   Ona dići više nego svila.

5. *Gdè se zlo sa zlime plaća*
   Odanle se Bog odvraća.

6. *Dète, koje roditelje štuje,*
   Svakom srèćom dobri Bog daruje.

7. *Vèk istinu zbori,*
   A laž negovori;
   Laž svèt vara ikad.
   Ali Boga nikad.

8. *Nerec' nigda: drugi radi*
   Jošter gorje nego ja;

Digitized by Google

Ne po gorjem, već po boljem
Nek s' ravnaju dela tva.

9. *Bolje j' dvaput zapitati,*
Nego jednom zabasati.

10. *Nečistoću, nered vazda mèrzi,*
A čistoću, i red vazda dèrži;
S njima vèk ćeš u naprédku biti,
I mnogu si nuždu prištediti.

11. *Slušaj svoje roditelje,*
I izpuni njine želje.

12. *Kad te tkogod za što moli,*
Bèrzo uho svoje otvori,
Te ljubezno k njem priteci,
I ljubavju svom ga dvori.

13. *Dobro dète neznade se*
Veseliti tudjoj tugi,
Njega uvèk sèrce boli,
Kada patit mora drugi.

14. *Nij' sramota grèh priznati,*
Već se nehtèt poboljšati.

Digitized by Google

116. Ćirilska azbuka.

U našem jeziku nisu sve knjige pisane ovakvimi pismeni, koja ste do sad učili, i koja se zovu latinska. Osim ovih pišu se knjige i ćirilskimi pismeni, kojimi se služe Sèrblji.

U ovoj azbuki ćirilskoj slědeća su pismena sasvim jednaka s latinskimi: A, E, K, M, O.

Slědeća su jednolika, nu drugčije glase u ćirilskoj abecedi:

B se u ćirilici izgovora kao naše *V*; *H* kao *N*; *P* kao *R*; *C* kao *S*; *Y* kao *U*; *X* kao *H*.

Slědeća su pismena osobitoga oblika:

Б, Г, Д, Ж, З, И, Л, П, Т, Ф,
b, g, d, ž, z, i, l, p, t, f,

Ц, Ч, Ш, Ы, Ъ, Є, Ю, Я, Њ, Ђ,
c, č, š, i, ě, je, ju, ja, ć, dj,

Џ, Ѳ, Й.
dž, th, j.

Pisme **Ь** dodaje se suglasicam, kad je valja pomekšati.

Pisma **Ъ** jest muklo i neizgovora se.

А а, Б б, В в, Г г, Д д,
А а, Б б, В в, Г г, Д д,
a b v g d

Digitized by Google

Ж ж, З з, И и, К к, Л л,
Ж ж, З з, И и, К к, Л л,
ž z i k l

М м, Н н, О о, П п, Р р,
М м, Н н, О о, П п, Р р,
m n o p r

С с, Т т, У у, Ф ф, Х х,
С с, Т т, У у, Ф ф, Х х,
s t u f h

Ц ц, Ч ч, Ш ш, Ъ ъ, Ь ь,
Ц ц, Ч ч, Ш ш, Ъ ъ, Ь ь,
c č š (muklo)

Ы ы, Ѣ ѣ, Є є, Ю ю,
Ы ы, Ѣ ѣ, Є є, Ю ю,
i ě je ju

Я я, Ћ ћ (ть), Ђ ђ (дь),
Я я, Ћ ћ (ть), Ђ ђ (дь),
ja ć dj

Џ џ, Ѳ ѳ, Ѵ ѵ.
Џ џ, Ѳ ѳ, Ѵ ѵ.
dž th j.

Digitized by Google

Мудре изреке.

Люби Бога сврху свега, а искрнѣга као самога себе.

Што посіешь, то ћешь и жети. Како си простремь, тако ћешь спавати.

У врѣме добитка помисли на будућу неволю.

Недружи се съ хрђавими людми. Єднакъ съ єднакимъ радо се дружи.

Тко лѣти лѣнчуе, зими гладуе.

Тко єданутъ слаже, слабо му се вѣруе, башь ни онда, кадъ истину говори.

Што данасъ можешь учинити, неодгађай на сутра; єръ незнашь хоћешь ли сутрашный данъ доживити.

Свако дѣло доћи ће на видѣло.

Пословице.

Ако правда непоможе, кривда неће помоћи.

Богъ говори: Помози си самъ, помоћь ћу ти и я.

Безъ здравля неима богатства.

Безъ муке неима науке.

Голу кость ни псето неће.

Гдѣ є много радости, ту има и жалости.

Данасъ човѣкъ, сутра црна земля.

Digitized by Google

Добаръ гласъ далеко иде, а зао іоштъ далѣ.

Яче є дѣло него бесѣда.

Ласно є сироту уцвилити, ал' є тежко одѣнути.

Младо се дрво савія.

Наука є єдна мука а одука двѣ муке.

Не пири, гдѣ те нежеже.

Одъ мучаня глава неболи.

У свакомъ житу има куколя.

Чега се мударъ стиди, тимъ се будала поноси.

Штета и лудому пameть отвори.

О сао и шри браша.

Нѣки селянъ на умору бяше,
Око нѣга три сына стояше:
Моя дѣцо — вели — моя туго,
Неимамъ ништа оставит' вамъ друго,
Ванъ єдиног' старог' осла мога,
Толи вѣрна, толи користнога!
Раздѣлит' га на трое немогу —
Некъ вамъ буде свимъ трима у слогу,
Редомице некъ васъ сва три служи,
А ког' служи, некъ му храну пружи.
Отацъ умре. Братъ найстаріи осла
Махомъ прьый трѣбуе кодъ посла,
Тѣра васъ данъ касомъ га на цести,

Digitized by Google

И неда му ни мрвице єсти:
Сутра ће те братъ мой нахранити,
Данасъ можешь и безъ хране быти.
Другій опетъ братъ у своме послу
Силу врѣћахъ натовари ослу:
Ха лѣнчино! дебльина те труди,
Валя да те мало бичъ про буди.
Осао хрипа, стенѣ гладанъ, жеданъ,
Єдва къ штали довуче се бѣданъ.
А кодъ трећег' брата исто тако
Ослу опетъ зло и наопако:
Ти си преситъ, зато неидешь право,
Мало поста быт' ће за те здраво!
Али осао тада и никада
Одъ слабоће посрне и пане,
Како пане тако и издане:
Дѣл'те, браћо, у кожу се сада!

Два пошћеняка.

Кад' су єдноћь немирна врѣмена была, побринуше се у Срѣму многи люди, да сакрію оно мало новца, што су стекли тежкимъ трудомъ, боєћи се, да имъ ихъ неоднесу или исти земляцы, или можебит' надошавшій непріятель. Тако отишавъ єданъ, да укопа своє новце у землю, дође до єдногъ ораха и стане подъ ньимъ копати яму, да тамо сакріе добарце своє. Ал' тудъ већь бяше

Digitized by Google

нѣкои одъ нѣговихъ сусѣдахъ пріє укопао своє новце. — Копавши дакле намѣри се на те новце. Е! рече, овдѣ мора башъ сигурно быти, докъ є већь нѣтко пріє укопао свое новце. И то рекавъ, постави и онъ свое новце тамо, те оде, загрнувши яму. Кадъ се є већь све умирило, и свакій поче на видикъ изнашати своє, отиђе онай првашньій подъ орахъ, да извади свою торбицу съ новцемъ. Ал' кадъ тамо, ал' онъ нађе нузъ свою іоштъ и єдну другу. Зачуђенъ промисли у себи и рече: Овай, кой є послѣ мене укопао свое новце, могао ми є пріє и моє однѣти, ал' онъ то́ учиніо ніє — е! нећу ни я нѣговихъ узети. Истомъ што онъ тако рече и поче туђе закопавати, ал' дође и другій по свою торбу, те туд' узамши свакій своє мирно се и у любави повратише кући. — Тко є одъ ньихъ двоице быо поштеніи?

Милосрдни ученицы.

Єсени године 1851. бяше многихъ и страховитихъ поводняхъ. Како посвуда, тако су и по Краньской те поводнѣ починиле много штете. Сабирало се зато посвуда за оштећене сиромаке; стари и млади, богати и потрѣбни, сви су давали по нѣшто,

Digitized by Google

свакій по своіой могућности. То є лѣпо и Богу угодно; а то є и дужность сваког' кршћанина, єръ кршћанства прва є заповѣдь любавь, любавь прама Богу и любавь прама ближнѣму свому. „Люби Бога врху свега, люби ближнѣга како себе сама, и чини му све, што си рад', да другій чини теби," — рекао є нашъ Спаситель. Како дакле мора да весели сваког' доброг' човѣка, када види и чуе, како браћа у помоћь притичу своіой несрѣћной браћи! Ну васъ ће, мила дѣчице, знамъ найбольма развеселити, када чуєте, да су такођеръ и ученицы у Краньской Гори пожурили се, по слабой своіой могућности, припомоћи несрѣћнимъ своимъ саученикомъ у Планини, коихъ су родительи имали одъ те поводнѣ многу штету. Они су наиме, кад' су разумѣли црну несрѣћу Планинчанахъ, међу собомъ се договорили, да ће и они штогодь учинити на ублаженѣ туге и жалости свое браће. Договоривши се тако, донесе свакій по нѣшто, и скупивши у ту сврху 3 форинта сребра између себе, пошалю имъ то узъ прекрасанъ листъ, кога ћу вамъ ево приобћити, да бы се у ову свою врѣдну браћу угледали и такођеръ вазда прама несрѣћникомъ и сиромакомъ милостиви и дарежльиви были. Ево га:

Digitized by Google

Любезна браћо и сестрице!

Обузела насъ є туга и жалость, када смо зачули и читали, колико сте задньомъ подводньомъ притрпили нужде и несрѣће. Мы смо желили, да вамъ у помоћь прискочимо, єръ сте наша любезна браћа и сестрице, а покрай тога іоштъ и пріятельи наши. Зато вамъ ево шалѣмо нѣколико крайцарахъ, кое смо између насъ сабрали. Нѣкои су си те новце заслужили, а нѣкои су ихъ добили одъ своихъ родителяхъ и роћакахъ. Истина, да є маленъ даракъ нашъ, ал' се ипакъ уфамо, да ћете га радо примити, будућ' да вамъ га шалѣ любавь срдацахъ нашихъ. Нека да господинъ капеланъ раздѣлити међу оне, коихъ су родительи найвыше страдали и кои су найпотрѣбніи и найбольи. У осталомъ будите вазда добри и Богъ ће вамъ на помоћи быти. Браћо! будимо покорни и учимо се помньиво у школи, што є выше могуће; Богъ є отацъ добаръ и милостиванъ, онъ се за насъ брине и вазда є приправанъ у помоћи намъ быти, ако смо само мы нѣгови добри и покорни сынови.

Примите нашъ братинскій поздравъ.

У Краньской Гори, 21. Просинца 1851.

Digitized by Google

Vežba u jeziku

Pèrvi početci slovnice i pèrvo pismeno vežbanje.

Pèrvi članak.

Glasovi.

§. 1. Svaka rěč sastavljena je od glasovah. U rěčih: *rat*, *med*, *žir*, *bor*, *kut*, *žaba*, *tele*, *kriči*, *golo*, *kukuruz* ima pet raznih *glasnikah* i te su: a, e, i, o, u.

U rěči: *vék*, ima takodjer jedan glasnik, i taj je *é*. Ovo se pisme piše ondě, gdě se u izgovoru čuje sad *i* sad *e*, sad *ie* a sad i *je* ili *ije*: *l*ipo, *l*epo, *l*iepo, *l*jepo, *l*ijepo; *s*ino, *s*eno, *s*ieno, *s*jeno, *s*ijeno, itd. *Lěto* je jedna dóba godine; *leto* je rupica, na koju pčele iz košnice leću; *sělo* je sastanak, a *selo* je skup od mnogo kućah. *Bělo* je janje, a *bilo* je ona žila na ruci, što uvěk kuca. Patka ili raca *pliva*, a na gumnu je *plěva*.

Digitized by Google

§. 2. Evo ću vam něšto kazati, a vi mi recite, gdě je kakov glasnik!

Dok je Ivan malen bio, nikad nije učit htio, već je samo jěo i pio; pèrvi je legao spavati; a zadnji je htio ustati; uvěk se igrao i klatio — nu skupo je sve to platio; drugi su mudri ljudi postali; njega su Ivanom glupim prozvali.

Naučite ovo na pamet! — Kažite mi sada, u kojoj su rěči glasnici. Napišite mi ove rěči.

§. 3. Ostali glasi najlaglje se izgovaraju, kad im se doda jedan glasnik: b (be), c (ce), č (če), ć (će), d (de), dj (dje), f (ef), g (ge), h (ha), j (je), k (ka), l (el), lj (lje), m (em), n (en), nj (enj), p (pe), r (er), s (es), š (eš), t (te), v (ve), z (ze), ž (že). Ovi glasovi zovu se *suglasnici.*

Svi su ovo prosti suglasnici; a kad se sastave po dva ili tri, onda se zovu *sastavljeni suglasnici.*

Koji su sastavljeni suglasnici u rěčih: *potrěba, dva, strana, prokljuvati*?

Pisme *ě*, piše se pred *r*, kad za *r* ide jedan ili više suglasnikah, medju kojimi neima nijednoga drugoga glasnika: pěrst, pěrvi, potěrčati. Ovo se pisme zove muklo *e*, jer se i muklo izgovara.

Digitized by Google

§. 4. Pisme *ć* nemoj izgovarat onako kano i *č*, jer svako ima drugi glas: *kuće* su sagradjene, da u njih stanujemo, a *kuče* je malo pseto. *Općina* ima svoga načelnika, a *občinci* su ono žito, što ljudi neće da ovèrše. Vrabica ima *tiće* ili *ptiće*, a Sava *utiče* u Dunav. *Věće* čine starešine a *veče* je izpred noći. Tko je slab neima *moći*, a tko ima tvèrdoga kruha, u vodu ga *moči*.

Razlikuj *i*, *ě*, i *e!* Kolači su *béli*. Mi smo *bili* u školi. Slavulj ptica lěpo *pěva*. Děte neka nepije vina ni *piva*. Pčele prave *med*. Zvono se pravi od *měda*. Ptica *leti* na visoko. *Léti* je velika vrućina. Tko ima *něšta*, neka bude tim zadovoljan, jer ima ljudih, koji neimaju *ništa*. Mačka hvata *miša*, a mama *měša* kašu.

Razlikuj *l*, *lj* i *lě*; *n*, *nj* i *ně*; *d*, *dj* i *dě*? *Ljubi* otca i majku. *Lubenica* raste u vèrtu. Bolestnik neka traži na vrěme *léka*. *Lékovi* zovu se inače mice. Uhvatjena riba *lepeće*. Koje *děte* sluša svoga otca, *neće* se kajati. Tko *nijeće* ono, što je učinio, onaj laže. Jarak, što je *medju* jednim i drugim kotarom, zove se *medja*. Od *meda* se prave medenjaci. Nisu svi *ljudi ludi*, al nisu ni svi mudri. Nemoj *lagati*, jer je to *ljaga*.

§. 5. Koji će izmed vas znati ove stavke napisati onako, kao što valja?

Digitized by Google

§. 6. Na někojih městih govore ljudi: „Kaj je gdo zasejal, to bu i žel; drugdě opet kažu: Ča je itd.

Ovo su *naréčja*, a u *književnom jeziku* rekao bi ove réči ovako: Što je tko posijao, to će i žeti.

Gděgdě govore: *navčil sem se, zakaj, otec, gospon, vugel, krajl, zvaditi*, a pisati se imaju réči: *naučio sam se, zašto, otac, gospodin, ugao, kralj, izvaditi*. Drugdě opet kažu: *ča, kamik, buki, crikva, zač, vriza*, a piše se: *šta, kamen, bukva, cèrkva, zašlo, urezao*.

Ljudi, koji stanuju u jednom kraju, govore ponajviše i jednim naréčjem. Naš jezik ima više takovih naréčjah: nu pisati tréba jednim književnim jezikom. I mi ćemo naučiti ovim jezikom govoriti i pisati.

§. 7. Deder napiši mi několiko réčih, koje se kod nas drugčije govore, a drugčije se u knjigah pišu.

S p o l.

§. 8. Réči, koje kakvu stvar naznačuju, od tri su spola.

Mužkoga spola su one réči, pred koje se može metnuti *ovaj: ovaj* stol, *ovaj* stup, *ovaj* grad.

Kod réčih *ženskoga spola* nemože se reći

Digitized by Google

ovaj nego *ova;* nemožeš kazati *ovaj* kuća, nego *ova* kuća. Isto tako govori se: *ova* žena, *ova* voda, *ova* kost.

Pred rěči *nikakvoga* spola nemože se metnuti ni *ovaj* ni *ova*, nego *ovo: ovo* janje, *ovo* kolo, *ovo* sěme.

Ovaj kamen, ova motika, ovo tele. Ovaj put, ova trava, evo cvětje. Može li čověk pravo kazati: ova svěća, ova krov, ovaj děte?

§. 9. Napišite 6 rěčih mužkoga spola, to jest onakvih, pred koje se može staviti: *ovaj!* — Napišite 6 rěčih ženskoga spola, pred koje se može metnuti, *ova!* — Napišite 6 rěčih nikakvoga spola, pred koje se može staviti: *ovo!*

§. 10. Dobar muž, dobra žena, dobro děte. Visok hrast, visoka gora, visoko nebo. Cèrn čověk, cèrna zemlja, cèrno gvoždje.

§. 11. Sastavite slědeće rěči sa rěčju *dobar:* Mama, otac, knjiga, pero, kruh, ovca, gvoždje.

Kažite mi, koje od ovih rěčih jesu mužkoga spola, kaje ženskoga, a koje nisu nikakvoga?

Jednobroj i višebroj.

§. 12. Kada kažem: *ja imam jabuku*, koliko imam jabukah? A kada kažem: *ja imam jabukah*, imam li onda više nego jednu jabuku?

Digitized by Google

Kada tako govorim, da se vidi, da imam samo jednu stvar, onda se kaže, da je to *jednobroj*; a kada velim, da imam više stvarih, to se onda zove *višebroj*.

Riba — ribe. Potok — potoci. Ruža — ruže. Bolest — bolesti. Polje — polja. Ptica — ptice. Koléno — koléna. Ruka — ruke. Orao — orlovi. Sudac — sudci. Rame — ramena. Ime — imena. Visoka kuća — visoke kuće. Zelena livada — zelene livade. Lipa je visoko dèrvo.

§. 13. Napišite mi višebroj od slédećih rěčih: děvojka, ovca, tèrgovac, selo, stvar, misao, kovač, gavran, vrěteno, pleme, košulja, pàs, ogledalo, Slavonac, gradjanin, kosac, kotao, ugarak, vuk, konac, vojak. Mala ptica, mèrka noć, tudje pero, visok žid, široka daska, oštro dlěto, zelen javor, suha šljiva, cèrno oko, dobar pastir, topla kupelj, veliko stado.

Imena.

§. 14. Napišite mi kèrstna imena one děce, koju poznajete!

§. 15. Kovač je zanatnik. Napišite mi još kojega zanatnika.

§. 16. Napišite imena někojih selah i gradovah, koja poznajete!

§. 17. Imenujte mi komade od oděće!

Digitized by Google

§. 18. Koje su stvari od dèrveta, a koje od kože?

§. 19. Koje orudje poznajete, kojim se služe zanatnici?

§. 20. Napišite imena někojih živinah i travah! Napišite je u jednobroju i višebroju!

§. 21. Koje cvětje poznajete? Napišite njegova imena!

§. 22. Napišite imena voća (sáda), koje rado jědete!

§. 23. Prepišite iz pročitanog članka pod brojem 2. imena stvarih, koja se u njem nalaze.

§. 24. Pročitajte još jedanput članak pod brojem 4. pa napišite na pamet one rěči, pred koje se može staviti: *ovaj, ova, ovo!*

§. 25. Napišite imena stvarih, koje živu!

§. 26. Napišite imena stvarih, koje nežívu!

Slovke i njihovo razstavljanje.

§. 27. *Mi se danas učimo něšto o narodnom jeziku.* Ova izrěka ima 8 rěčih. Pèrvu i drugu rěč moram na jedanput izustiti. Tretju rěč moram izgovoriti na dva puta (da-nas), a četvèrtu na tri puta (u-či-mo). Što se onako na jedanput izusti, to se zove *slovka.* Dakle pèrva i druga rěč ima samo jednu slovku, tretja rěč ima dvě slovke, četvèrta rěč ima tri slovke. Koliko slovkih ima svaka slědeća rěč?

Digitized by Google

Kad cěla rěč neima města na kraju redka, gdě se je počela pisati, *onda se onako razstavlja, kao što se izgovara.* Dakle: po-gibelj, iz-va-di-ti, od-lazi-ti, po-kor-nost, sto-lica, do-sti-gnu-ti, daj-mo, bog-cu, kraj-ca-ru, sěč-ka, trud-ba, cèr-kva.

(Neka se naznače na glas slovke od rěčih napisanih na školskoj daski ili tabli.)

Glavne i pokrajne slovke.

§. 28. Kad reknemo: *zaslužba, presladki, učiniti* — pomislimo odmah na ono, što ove rěči znače. Ono što znače, jest kao uloženo u slovkah: *služ, slad, čin.* Ovakve slovke od rěčih, u kojih se ono nalazi, što rěč znači, zovu se *glavne slovke* ili *korenice*, a druge slovke, što pred njimi ili za njimi stoje, zovu se *pokrajne slovke.* U rěči *zaslužba* jesu slovke *za* i *ba* pokrajne, te ništa neznače, kad same stoje.

U rěči *presladki* su *pre* i *ki* pokrajne slovke, a *slad* jest korenica.

U rěči *učiniti* jest *čin* korenica. Nu kad bi ovu rěč trěbalo na kraju redka razstaviti, trěba to onako učiniti, kao što se govori, dakle *u-či-ni-ti.*

Digitized by Google

Dočetci.

§. 29. Dočetak zove se ona slovka, što ide za glavnom slovkom, te rěč dovèrši i dočne. U rěči *světlo* slovka *lo* jest dočetak; u rěči *světloća* dočetak su slovke *lo-ća.*

Živ, vez, maz, konj, rod, god, piš, voj šol, bič, žut, cèrn, star, mlad. *Primetnite ovim rěčim od jedne slovke kakov dočetak, da tako od njih postanu rěči od više slovkah!*

a: pol*a*, mrěž*a*, teža, vik*a*, muk*a*, jam*a*, glob*a*.

ac: kol*ac*, brat*ac*, běl*ac*, bog*ac*, slěp*ac*, zub*ac*.

ak: dèržak, valjak, vèršak, seljak, redak, osmak, ležak, snopak.

alj: vatralj, pedalj, češalj, živalj, bodalj.

ar: kolar, stolar, volar, vratar, zlatar, ribar, sedlar, bačvar.

ač: kolač, kovač, rogač, spavač, kotač.

njak: gornjak, dolnjak, rudnjak, voćnjak rožnjak.

e: tele, lice, polje, móre.

ež: grabež, mutež, kèrpež, bodež.

ilo: žutilo, cèrnilo, bělilo, solilo.

lo: selo, dělo, ralo, salo, maslo, neslo, pruglo, sedlo.

ost: milost, starost, mladost, radost, jasnost, ludost, glupost.

Digitized by Google

ota: mil*ota*, div*ota*, dobr*ota*, sir*ota*, gol*ota*, grěh*ota*.

ko: Mir*ko*, Jan*ko*, Slav*ko*, Iv*ko*, Stan*ko*.

ište: dvor*ište*, sol*ište*, god*ište*, rod*ište*, stan*ište*, stèrn*ište*, rep*ište*, sel*ište*; ognj*ište*.

va: brad*va*, buk*va*, smok*va*, mèrk*va*, gužva, lok*va*, cèrk*va*, sět*va*, lět*va*.

ka: svir*ka*, das*ka*, zvěr*ka*, žir*ka*, kćer*ka*, čet*ka*, ili šćet*ka*, let*ka*.

ba: svat*ba*, žur*ba*, gost*ba*, děl*ba*, bor*ba*, kor*ba*.

§. 30. Kažite još koju rěč s kojim od ovih dočetakah!

§. 31. Napišite rěčih s dočetci: *nje, onja, ica, ina, nik, ača, oča, an, en, av, ik, kast.*

Začetci.

§. 32. Kada pred korenicom stoji kakva slovka, to se zove *začetak.*

za: *za*tvor, *za*bava, *za*brana, *za*vezak; *za*boravan, *za*ložen; *za*baciti, *za*dělati, *za*mazati, *za*graditi.

do: *do*ček, *do*šlac, *do*met, *do*pust; *do*sadan, *do*voljan, *do*sětljiv; *do*puniti, *do*sellti, *do*zvati, *do*ljati, *do*živiti.

pro: *pro*zor, *pro*davač, *pro*vodič, *pro*kola; *pro*bitačan, *pro*liven, *pro*měniv; *pro*metnuti, *pro*kopati, *pro*lizati, *pro*tegnuti, *pro*těrati,

Digitized by Google

§. 33. Napišite rěčih, koje se začinju sa začetkom: *od*, *pre*, *pri*, *iz*, *raz!*

§. 34. Napišite rěčih, koje imaju začetak i dočetak; na primĕr: za-gor-je, po-zva-ti, o-sta-va!

Drugi članak.

Stvarna imena.

§. 35. Na *vratih* vidimo; dovratnik, peticu (šarku, baglamu), kvaku, ključ, ključanicu, krakun itd.

§. 36. Kažite mi dělove noža, čizme, kolah, kuće, sela ili grada!

§. 37. Hèrvati, Francezi, Turci, Talijani, Němci, Madjari, Gèrci, Arapi, to su različiti *narodi.*

§. 38. Zagreb, Biograd, Oseˇk, Zadar, Dubrovnik, Beč, Lavov, Prag, Krakov, Budim, Ljubljana, Gradac, Mletke, Carigrad, ovo su *gradovi.*

§. 39. Kakva se imena nalaze u pripovědki, što smo ju čitali?

§. 40. Kako se zove domaća životinja? Što ima sve u kuhinji?

§. 41. Rěči, koje znače kakvu osobu, živinu, travu ili drugu *stvar* zovu se *stvarna imena.*

Digitized by Google

Pridavna imena.

§. 42. Kèrv je cèrvena. Ljubica je modra. Vatra je vruća. Pa *kakvo je:* zlato, srebro, jaje, sněg, ugljen, med, nož, kolo, trava, batina, staklo? (Gledaj broj 109.)

§. 43. Ovakve rěči, koje se *pridaju* stvarnim imenom, jer označuju svojstvo ili vlastitost stvarih, zovu se *pridavna* imena.

§. 44. Miš je mala zvěrka. Konj ima dugačak rep. Na dèrvetu je zeleno lištje.

Napišite stavke, u kojih ćete kakvoj stvari ili osobi pridati slědeća pridavna imena: sladak — gorak (žuhk); tvèrd — mek; čist — nečist; lak — težak; visok — nizak; dobar — zločest; širok — těsan; velik — malen; jak — slab; oštar — tup.

§. 45. Jelen i zec su bèrzi. Lisica i vuk jesu divje zvěri. Lav je jak i hrabar. Ovca je pitoma i koristna živina. Kuća ima velika i mala vrata.

Napišite i vi ovakve stavke.

§. 46. Tko ima mnogo novacah, onaj je bogat. Tko mnogo radi, onaj je radin. Tko neće da radi, onaj je lěn. Tko puno hodi, umoran je.

Digitized by Google

Napišite i vi ovakve stavke!

§. 47. Prepišite izpravno štivo pod brojem 42. i podvucite sva pridavna imena, što ih ima ondě!

Glagolji.

§. 48. Šta *činimo i radimo* u školi? Čitamo, pišemo, računamo, učimo se, pěvamo.

Svi ljudi i sve živine *čine* i *rade*: majka kuha, krojač šiva, bačvar pravi bačve ili lagve, pekar peče kruh, vèrtar zaléva presad, tesar teše dèrvo, zidar zidje kuću, ptica gradi gnjezdo, pauk plete paučine, muha traži hranu, pčela kupi med, kèrtica rije zemlju itd.

Ja idem, ti ideš, on ide.

Mi idemo, vi idete, oni idu.

Kad velimo, da se što *radi*, onda kažemo i kad se radi; svaki *rad* biva u *vrěmenu*: pišem (sada), pisao sam (jučer), pisat ću (sutra). Ovakve rěči, koje kazuju, da što *biva* i kada što biva, zovu se *glagolji*. Ako glagolj kaže, da što sada biva, to je onda u *sadašnjem vrěmenu;* ako je čin prošao, u *prošastom;* a ako će čin istom biti, u *budućem vrěmenu.*

§. 49. Kad něšto biva ili se radi, pa to dugo traje ili se ponavlja, onda se zove glagolj, koji to naznačuje, *trajući.* Kad što bèr-

Digitized by Google

zo ili jednim mahom mine i prodje, ili kad se što samo jedanput učini, onda se to označuje *glagoljem minućim*. — *Nosi vàs dan vodu.* Ovdě je glagolj *nosi* trajući. *Donesi mi vode.* Ovdě je *donesi* glagolj minući.

Sěsti — sědeti. Udarati — udariti. Davati — dati. Raditi — uraditi. Začeti — začimati. Turnuti — turati. Kositi — pokositi. Činiti — učiniti. Odměriti — měriti.

Recite mi několiko trajućih glagoljah i několiko minućih glagoljah!

§. 50. Seljak *ore* njivu. Golub *guče.* Trava *raste.* Konj *tèrči.* Pás *laje.* Tko *se uči?* Tko *pěva?* Što teče, duva, sja se, pada, mèrzne?

Kažite mi, što su navadni raditi ljudi i živine?

§. 51. Služkinja *loži* peć; peć *se loži.* Otac *kosi* travu; trava *se kosi.* Děte *jěde* kruh; kruh se *jěde.* Ivan *pije* vodu; voda se *pije.* Žito se *sije.* Polje se *ore.* Knjiga se *ćita.* — Presti, strěljati, čistiti, loviti, sěći, mliti, voziti, nositi itd.

Kada ona rěč, koja je u 1. padežu, što radi, onda se glagolj zove *tvorni*, kada pako ona rěč ništa neradi, već drugi něki, onda se onaj glagolj zove *tèrpni*, te mu se doda *se.*

Izrecite vi několiko tèrpnih glagoljah.

*

Digitized by Google

§. 52. Glagolji pomoćni.

Sadašnjost.		*Prošlost.*	
Jesam	sam	bio	sam
jesi	si	bio	si
jest	je	bio	je
jesmo	smo	bili	smo
jeste	ste	bili	ste
jesu	su	bili	su

Budućnost.

hoću	ću
hoćeš	ćeš
hoće	će
hoćemo	ćemo
hoćete	ćete
hoće	će

§. 53. Sprega.

1. Način pokazni.

Sadanje.

Igr — am	tres — em	dèrž — im
Igr — aš	tres — eš	dèrž — iš
igr — a	tres — e	dèrž — i
igr — amo	tres — emo	dèrž — imo
igr — ate	tres — ete	dèrž — ite
igr — aju	tres — u	dèrž — e

Digitized by Google

Prošlo.	*Buduće.*
igrao (la, lo) sam	igrati — ću
igrao — si	igrati — ćeš
igrao — je	igrati — će
igrali (e, a) smo	igrati — ćemo
igrali — ste	igrati — ćete
igrali — su	igrati — će.

§. 54. Što je prolětjem *sadanje:* Cvětje cvati. Dèrvo lista. Trava raste. Ptice pěvaju. Kukavica kuka. Bukva se zeleni. Loze těraju. Děca se u polju igraju. Děvojke beru cvětje i pletu věnce.

Što je prolětjem *prošlo:* Sněg je okopnio. Led se je raztopio. Zemlja se je odmèrzla. Ljudji su prestali nositi zimsku oděću. Děčaci su spravili saonice. Vinogradari su obrězali lozu. Poljodělci su posijali žito. Ljubice su ocvale.

Što je prolětjem *buduće:* Grožđje će cvasti. Kosit će se trava. Raž će klasati. Kukuruz će se okopati. Jagode će dozrěti. Velika vrućina će nastati.

§. 55. Napišite, što ste radili i viděli prošle nedělje ili kad prije!

Digitized by Google

§. 56. Sklonitba.

Jednobrojnik.

Tko ili *što?* *Konj* je životinja. *Knjiga* je koristna.

Čije ili *čega?* Rep je u konj*a* dugačak. List knjig*e* běle sam zapisao.

Komu ili *čemu?* Dajte konj*u* zobi. Knjig*i* tréba više věrovati nego prostak*u*.

Koga ili *što?* Kovač je konj*a* podkovao. Čuvaj knjig*u*, da se nezamèrlja.

Tko ili *što?* O moj konj*u* ljubim te! O knjig*o*, rado te učim!

Gdě! Na konj*u* sědim. U knjig*i* čitam.

Kim ili *čim?* Konj*em* se služi konjanik. Knjig*om* ćeš postati mudriji.

Višebrojnik.

Konj*i* znadu bèrzo tèrčati. Knjig*e* se pišu i tiskaju.

Kod nas je mnogo konj*ah*. Knjig*ah* ima svakojakih.

Konj*em* daju vode, kad ožedne. Knjig*am* imamo zahvaliti, što smo pametniji.

Knjigari prodavaju knjig*e*. Knjigovežci vežu knjige.

Digitized by Google

Na konji*h* su hamovi. U knjig*ah* ima lěpih stvarih za čitanje.

Nemoj se šaliti s konj*i*. Knjigar těra tèrgovinu knji*gami*.

Majka nas hrani. Děte je bez majk*e* nesrěćno. Nemoj majc*i* zle rěči kazati. Majk*u* valja štovati. Děca najvole biti pri majc*i*. Pobožno děte hodi s majk*om* u cèrkvu.

§. 57. Sedam ima *padežah*, to jest, stvarna imena imaju u svakom broju sedam dočetakah. Ovi se dočetci pridodaju stvarnim imenom; kada se može pitati: *1. što? 2. čega? 3. čemu? 4. što? 5. poziv? 6. gdě? 7. čim?* ili *tko? čije? komu? koga? poziv? gdě? kim?*

Razlučite u slědećih stavcih ovih sedam padežah: Sunce světli a zvězde trepte. Dužnost je děteta slušati roditelje. Bolestniku trěba lěkarije. U vèrtu našega suseda ima svakojakih travah. Marljivo děte netrěba těrati na posao. Plugom se ore, motikom se kopa, a perom se piše. Nehajni děčak lako okalja svoju haljinu. Po tragu se poznaje zvěrka. *Više gradje za věžbu ima u štivu.*

§. 58. *Čiji?* Čija je ova kapa? Bratova. Čija je ovo cipela? Moje sestre. Materina ljubav, otčina briga, učiteljev trud, ptičja pěsma. Isus sin božji. Očinji vid. Govedje meso. Dětinja narav. Volovski rog. Vidio sam bra-

Digitized by Google

tovoga sina. Vidio sam sestrino děte. Išao sam susědovu otcu. Paunovo perje lěpše je od vrabčega.

Stvarno ime s pridavnim.

§. 59. Visoka lipa. — Visoke lipe. — Visokoj lipi. — Visoku lipu. — Visoka lipo! — (Na) visokoj lipi. — Visokom lipom.

Moj oštri nož. — Mojega oštroga noža. — Mojemu oštromu nožu. — Moj oštri nož. — Moj oštri nožu! — (Na) mojem oštrom nožu. — Mojim oštrim nožem.

Moji oštri noževi. — Mojih oštrih noževah. — Mojim oštrim noževom. — Moje oštre noževe. — (O) moji oštri noževi! — (Na) mojih oštrih noževih! — Mojimi oštrimi noževi.

Kopajući težak. — Marljivost kopajućega težaka. — Pomozi stradajućemu čověku. — Raduj se s radujućimi se, a plači s plačućimi.

Bivši mladić postao je već starac. Prošaste nedělje imali smo sněga. Putniku došavšemu u selo trěba da traži stan.

Plaha kiša čini mnogo štete. — Tèrčećemu konju ukloni se na vrěme s puta. Nožem i vatrom nemoj se igrati. Jesi li već čuo riku divje zvěradi? Od dobroga děteta postat će dobar čověk. Nikomu nepadaju iz neba pečeni golubovi. Orlovi su ponajveće ptice.

Digitized by Google

§. 60. Sklanjajte slědeće rěči u jednobroju i višebroju (i to najprie ustmeno, pa onda pismeno)!

Moj pèrst, moja ruka, moje odělo.

Zelen javor, zelena gora, zeleno polje, siv sokol, mlada žena, veliko selo.

Naš visoki dom, vaša široka šuma, njegovo jako rame.

Vaš ljuti pàs, njihova pametna misao, ovo veselo kolo.

Hladno i močvarno vrěme, lěpa i nova kuća.

Tretji članak.

Stavak.

§. 61. Otac moje matere jest moj děd, ja sam mu unuk, a moja mu je sestra unuka.

Zagreb je glavni grad Hèrvatske zemlje. Celovac je grad u Koruškoj. Rěke su veliki potoci. Dětelina je rastje (trava). Vrata i prozori jesu česti (dělovi) sobe. Što su jarci i što su járci?

Napišite, šta ima čověk ili stvar?

§. 62. Golub ima dvě noge. Ptica ima dva krila. Svaka ptica ima krila. Dèrvo ima grane. Ruže imaju tèrnje ili bodlje. Svaki stvor ima svoj cilj. Koliko pèrstah imaš na ruci, a koliko na nogah? Ja imam.

Napišite kakvi su ljudi i kakve stvari?

Digitized by Google

§. 63. Ugljen je cèrn. Cvětje trěšnjevo je bělo. Zlato je težko; olovo je težko. Zlato i olovo je težko. Ovca je pitoma; ovca je koristna. Ovce su pitome i koristne. Je li u vrane bělo perje? Je li miš velika zvěrka?

Napišite, što rade ljudi i stvari!

§. 64. Mi *jèdemo* sir s kruhom. Seljaci *žanju* zrělo žito. Vèrtlar *srězuje* suhe grane s dèrveta. Jazavac *stanuje* u jazbini. Kosac *kosi* travu. Putnik *pita* za put. Uljudan čověk *kaže* mu put. Pametno děte rado *hodi* u učionicu. Što radiš, kad se u jutro probudiš, pa sve do oběda? Kad se probudim, pomolim se Bogu i t. d.

Napišite što rade svakojaki zanatnici!

§. 65. Kad se što rekne za kakova čověka ili kakvu stvar, ono što se je reklo, zove se stavak. U stavku su misli rěčmi podpuno izrečene.

Razstavni znaci.

§. 66. Neretva teče dalmatinskom zemljom. Ruka ruku pere. Hèrdja se zlata neprima. Rěke utiču u móre. Oblaci lebde u zraku. Zvězde trepte noći na tvèrdini nebeskoj.

Kako se zove glavni grad Slavonije? — Koja kuća nije od dèrva ni od kamena? — U kojem gradu ima najviše groždja?

Digitized by Google

Nemoj odviše tèrčati! Posluhni svoga učitelja! Pripovědaj mi štogod o — — —?

Pamtite:

Mi smo sada čitali stavke. Kad čověk izusti kakov stavak ili pomisao, onda malko stane. Kad čověk piše stavak, onda napravi na kraju svakog stavka znak (.) Ovaj naznačuje, da je sav stavak napisan. Kad se što kaže o kakvoj stvari, ili o kakovom čověku (n. p. o Kupi itd.) onda se na kraju ovakovog stavka pravi *piknja* (.). Kada tko što pita, onda napravi na kraju takovog pitanja *znak pitanja* (?). Kada tko što pišuć ište, ili koga zove, napravi *znak uzklični* (!). Ima još i drugih znakovah, kojimi se stavci razstavljaju i jedan od drugog razlikuju; ovo ćemo poslě naučiti.

Kad za kojim od ona tri razstavna znaka ide drugi stavak, onda se sve počimlje velikimi pismeni.

Neka se kazuju u pero jednostavni stavci iz broja 63.—70.

Složeni stavci.

§. 67. Patka ili raca rado pliva u vodi. Patka je ptica plivačica, zato i najvoli biti u vodi.

Digitized by Google

Sava teče pokraj Zagreba. Sava, štono teče pokraj Zagreba, izlěva se kod Biograda u Dunav. Poznaješ li koji grad il selo, koje leži pokraj Save. Poznaješ li koju rěku, koja je veća od Save?

Guska je vèrlo koristna ptica. Ona ima valjano perje, širok kljun i dvě noge. Ona zna bolje plivati nego letiti. Ona ima izmedju nokatah opne, kojmi se služi u vodi kao veslom, i zato vèrlo lako pliva. Njezinim perjem pišemo i punimo perine. Njezino meso daje dobro pečenje, zato ju ljudi znadu kljukati, da bude deblja.

Pamtite:

Misao može imati i više nego jedan stavak. Ovakov stavak jedne misli razstavlja se ponjaviše *čèrknjom* (,).

Kad čověk čita, trěba da pazi na razstavne znake. Kada čitajuć dojdemo do čèrknje, trěba da malko stanemo. Kod piknje trěba još dulje počinuti, a najviše kod upitnog ili uzkličnog znaka.

§. 68. Prepišite one stavke iz 67. §. točno i s razstavnimi znakovi! *(Kazivanje u pero iz štiva!)*

§. 69. Željezo spada medju kove, to jest onakove rude, koje se mogu kovati. Željezo

Digitized by Google

se vadi iz zemlje. Ono je vèrlo tegljivo, a modre ili mèrke masti. Kad se željezna ruda izkopa iz zemlje, najprie se stuče, pa se onda meće u razžarenu peć, da se raztali. Ovaka peć zove se visoka peć. Nu ako želimo željezo kovati, trĕba ga jošte jedanput u talionici raztaliti. Onda se od njega skuju šibke, ili se razvalja na tanke ploče, te ga onda trĕbaju kovači, bravari, nožari i drugi zanatnici. Željezo zove se inače i gvoždje.

§. 70. Prepišite ovu zadaću i naučite se istu na pamet!

§. 71. Napišite iz glave ovu zadaću u svoju pisanku, pa još s razstavnimi znakovi!

§. 72. Kakovo se orudje pravi od željeza? Tko ga pravi? *(U prostih stavcih!)*

§. 73. Prepišite točno broj 60. i 64. a nemojte zaboraviti razstavne znake!

§. 74. Lopta je okrugla. Zèrno ili kruglica je takodjer okrugla. Dĕca se igraju lopte. Ona ju bacaju u vis il ju udaraju palom. Loptanje je vesela igra. Loptah ima svakojakih. One lopte, što su obšivene kožom, zovu se kožne.

§. 75. Stolac ima četiri noge. Někoji stolci imaju naslon, na koji se naslanjamo kad sĕdimo. Stolci su od dèrva, a prave ih stolari. Ima stolacah, kojim je sĕdalo i naslon poja-

Digitized by Google

stučen i kožom obavit? Ovakvi jastuci pune se konjskim strunjem.

§. 76. Surka je odělo. Ima na njoj rukavah, džepovah, putacah, sapinjačah i petljah. Gospodska surka druge je boje nego seljanska. Gospodska je od sukna, a seljanska od darovca. Krojači prave kabanice. Kabanica se nosi po zimi. *Grád* je potukao *lětinu; grâd* zove se inače varoš.

§. 77. Jela je lěpo, visoko, tankovèrho dèrvo. Ona neima listja kao drugo dèrvo, nego iglice. Ove iglice neopadaju u jedanput kao listje, zato se jela i zimi zeleni. Jelolva kora je višeput smolasta, jer jela smoli, to jest pušta iz sebe lěpkačast sok, što zovemo smolu. Jelovo dèrvo zločesto je gorivo, a dèrvodělci prave od njega grede, daske, žioke (letve) i druge dèrvene rukotvorne. Sěme jelovo leži pod ljuščicami šišarke.

§. 78. Prepišite §. 74. 75. 76. i 77. točno i čisto!

§. 79. Izpišite u ovakvih stavcih sve, što znate o staklu, kolih, peći, nožu, ormaru, kolesu, uri, trěšnji! Nemojte zaboraviti pometati, kuda trěba, razstavne znakove!

§. 80. Pokušajte opisati toranj: gdě stoji, kakov je, šta ima na njem i u njem! itd.

§. 81. Napišite, što znate o kakvoj živini:

Digitized by Google

kakvoga je oblika ili spodobe, čemu je, čim se hrani, gdě stanuje itd.

§. 82. Kad želimo někomu šta kazati, a neima ga ovdě, onda mu pišemo *pismo* (list, knjigu, poslanicu). Evo kakvo je pismo pisao něki učenik svojoj materi:

Draga mamo!

Moj dragi děd poslao mi je za moj god mastionik. Ovaj mastionik je mèrk, a unutra ima tri reda svakojakih mastilicah (farbah). U svakom redu ima po osam mastilicah. Svega skupa 24. Uz nje leže i dvě kiščice. Sada ću dakle moći i slikati. To mi je vèrlo drago. Dodji na skorom k nama. Mi smo svi, hvala Bogu, zdravi.

§. 83. Napišite i vi ovakovo pismo i opišite u njem štogod, što ste jednoć dobili! Prepišite bez pogreške broj. 38. i 98.

§. 84. Pročitajte još jednoć pripovědku pod brojem 37. i napišite što o njoj!

§. 85. Pripovědajte što iz bibličke pověstnice!

§. 86. Napišite što iz glave o suncu, měsecu i zvězdah!

Bilježka. *Ja, ti, on —mi, vi, oni* (§. 52.), to su osobna zaimena: Odrastlim ljudem, ako nisu bratja ili sestre, negovorimo „*ti*“ nego „*vi*“ Daj mi! Dajte mi! — Ja ti dajem. Ja

Digitized by Google

Vam dajem itd. Rěč *Vi*, *Vas*, *Vam* piše se velikim pismenom, kad njom nèkóga nagovaramo. Sravni broj 39. 120. i §. 49.

Četvèrti članak.

Naglasak rěčih.

§. 87. Kad štijemo, neizgovaramo sve slovke jednako. Jednu izgovaramo oštrije, drugu protegnemo, jednu niti oštro niti odugačko neizgovaramo, a drugu opet i oštrimo i otežemo zajedno.

U slědećih rěčih izgovara se oštro povaljena glasica: k*u*ća, k*u*pa, p*a*ra, pl*a*šiti, pr*o*kop, mokr*i*na, d*o*lama, *i*gra, strah*o*ta, st*o*lac.

U slědećih rěčih proteže se povaljena glasica, al se neizgovara oštro: kov*a*č, m*a*ljka, odk*u*p, m*a*li, okr*i*lje, pl*a*št, rog*a*č.

U slědećih rěčih izgovaraju se povaljene glasice tanko, pak se još protežu: pl*a*tno, ogr*a*diti, r*a*zlog, ogradj*i*vati, prom*i*šljati, t*a*ma, nap*i*jati, pr*i*sad, rog*u*šiti.

Ostale slovke u ovih rěčih nit se oštro neizgovaraju, nit se neotežu. Ima rěčih, gdě se jedna slovka oštro izgovara, a druga se proteže. Opet ima rěčih, gdě se dvě slovke protežu. *(Vězbanje.)*

Digitized by Google

Naglasak stavakah.

§. 88. Kod rěčih jednog stavka isto biva, što i kod slovkah koje rěči. Jedna rěč se u stavku oštrije izgovara od ostalih. Na primĕr: Ja sam ga *jučer* vidio, (a ne danas). Moga *brata* sam vidio, (a ne sestru). *Moga* sam brata vidio (a ne njegova) itd. Stavak odmah drugo znači, ako se naglasak na drugu rěč prenese. Zato mnogo stoji do toga, ako čitajuć ovu ili onu rěč izgovorimo s naglaskom t. j. glasnije. Izgovorite slědeće stavke s pravim naglaskom. Vaš otac je mojemu bratu poklonio lěpu knjigu. Čověk trĕba da se pomno čuva i malih pogrěšakah. Gdě će on *vĕk* věkovati? Jesi li ti Milovana danas pèrvi put vidio?

Od *male* iskrice porodila se je više putah *velika* vatra (mala i velika jesu protimbe). Věšt čověk naći će *svagdě* kruha.

Jednoglasno čitanje, kad se nijedna rěč neizgovara s naglaskom, nitko nesluša rado. Nevalja sve rěči izgovarati jednakim glasom. Kako je učitelj pročitao, tako neka děca za njim čitaju. Ako dĕte želi štiti, kako trĕba s naglaskom, neka pazi na ono, što koji stavak znači; a na kraju svakoga stavka neka ne-

Digitized by Google

propusti malko stati, da se zna, da će sada doći nov stavak. Pa kako se poznaje kod čitanja, da se je stavak svèršio, i da se ima stati? (Gledaj broj §. 67.)

§. 89. Stablo jedne rěči.

1. Sědim, sědiš, sědi.
   Sědnuti, sěsti, sědati.
   Zasěsti, posěsti, presěsti, nasěsti, obsěsti, predsědati.
   Sěd, presěd, proseđ, zaseđa, obseđa.
   Sedlo, sedlica, sedlar, sedlati, sedlenik, osedlati.
   Sědjenje, sědanje.
   Sělo, posělo, sědnica.
   Sědalo, sědalište, sědalica.
   Sědilac, starosědilac, sědilica, sědalac.
   Prisědnik, predsědnik, posědnik.
   Sědnja.
   Sědiljka.
   Sědište.
2. Sadim, sadiš, sadi.
   Dosaditi, zasaditi, nasaditi, prisaditi, posaditi, razsaditi, usaditi, obsaditi, presaditi.
   Sadjenje.
   Dosadjivati, nasadjivati itd.
   Dosadjivanje, presadjivanje itd.

Digitized by Google

Sad, nasad, razsad, presad, zasad, prisad.
Razsadnik, presadnik.
Sadiljka.
Sadjenica.
Sadište.
Sadnja, presadnja.
Sadilo.
Sadilac.
Sadovnik.
Saditelj, presaditelj.

§. 90. Poraba.

Tko hoće da sědi, mora sěsti. Ja ću sěsti na stolac, pa ću jedno vrěme na njem posěditi. Vojska je obsěla grad, a kad ga zadobije, onda će ga i posěsti. Kad sunce zadje, kokoši traže sědalo, pa posědaju. Prodji se sědnje, kad trěba raditi. Sudci dèrže sědnicu. U začelju sědi predsědnik, a do njega sěde prisědnici. Mati prosadjuje u vèrtu razsad. Sědalo zove se ona stvar, na kojoj se sědi. U kočiji ima navadno dva sědala.

Kad se gdě zasadi polje lozom, to se zove sâd. Kvočku nasadjuju na jaja, da izleže piliće. Gospodu posadjuju na pèrvo městо. Usadi si u pamet, što se u školi učiš. Vèrt-

Digitized by Google

lar kad sàdi presad, buši u zemlji rupice sadaljkom. Nasadio je sěkiru na sěkirište. Ladja je naišla na prud, pa je naseła.

§. 91. Popišite stabla slědećih rěčih: ležati, ložiti, legnuti; stati; staviti, nositi, pàsti, hoditi, dati!

§. 92. Napravite stavke od pojedinih rěčih!

Digitized by Google

Sadèržaj.

Pèrvi odsèk.

Zajedno s pèrvim člankom jezikoslovnog vèžbanja.

	Strana		Strana
1. Bog i roditelji	3	15. Ptice pěvice	19
2. Brat i sestra	5	16. Vrědan otac	—
3. Jutrenja pěsma	6	17. Moje janje	19
4. Žitni klasi	—	18. Kruška	22
5. Uljudnost	7	19. Světlost sunca	23
6. Večernja pěsma	8	20. Jutrenja pěsma	24
7. Šešir	—	21. Srěća	25
8. Odziv	10	22. Dva poslenika	26
9. Orah	11	23. Podkova	27
10. Maca i miš	12	24. Večernja pěsma	28
11. Budi miroljubiv i zadovoljan	13	25. Bog pomaže	29
12. Sloga	14	26. Pokajanje	31
13. Večernja pěsma	17	27. Ptice selice	32
14. Škvorac	—	28. Božja providnost	34
		29. Najdragocěnije mirodije	—

Digitized by Google

Drugi odsĕk.

Zajedno s drugim člankom jezikoslovnog vĕžbanja.

	Strana
30. Božićni blagoslov	36
31. Pĕsma Isusa	40
32. Malim prĕčit k men' netrĕba	41
33. Sveti Polikarpo	42
34. Dobar pastir	43
35. Dobar otac	44
36. Sveta Jelisava	45
37. Kravar	46
38. Otac svojoj dĕci	47
39. Ság	49
40. Veselo dĕte	52
41. Moli se Bogu i radi	53
42. Dobro upotrĕbljen novac	55
43. Izkopanje blaga	56
44. Moje i tvoje	61
45. Pĕtao, pás i lisica	59
46. Dva psa	61
47. Lĕp hrast	63
48. Velika lipa	65
49. O savĕtovanju	66
50. Zagonetke	68
51. Nebo	—
52. Je li daleko nebo	70
53. Ovčar	72
54. Noćna pĕsma	73
55. Laka noć	—
56. Zemlja i zrak	74
57. Voda	75

Tretji odsĕk

Zajedno s tretjim člankom jezikoslovnog vĕžbanja.

58. Vĕrtar	76
59. Nevĕra	77
60. Gnjezdo	—
61. Konj	80
62. Postupanje sa životinjom	82
63. Pseto	84
64. Bog je sve mudro uredio	85
65. Vrĕme	86
66. Dani i noći	87
67. Godišnje dobe	88
68. Prolĕtje, lĕto, jesen i zima	—
69. Bilje	89
70. Vĕrt	90
71. Mladost naravi	94
72. Cvĕtje	95
73. Radost na polju	96
74. Mana ljubici	—
75. Pčela	97
76. Dobra Milka	99
77. Kukavica i magarac	100
78. Životinje	101
79. Domaće životinje	103
80. Turci i pĕtao	104
81. Bura	—
82. Boje	106
83. Stan božji	109

Digitized by Google

Cetvèrti odsèk.

Zajedno s četvèrtim člankom jezikoslovnog vèžbanja.

	Strana
84. Zavičaj i domovina	112
85. Sveti Metod	113
86. Sveti Stěpan, kralj ugarski	115
87. Rudolfo Habsburžki	116
88. Nikola Šubić, knez Zrinjski	117
89. Dobrotvorni biskup	121
90. Sava	122
91. Martin Borković	123
92. Hrabra kraiškinja	125
93. Car Josip	—
94. Mati svomu sinu	127
95. Domoljublje	129
96. Dobar izgled	130
97. Materinska ljubav	131
98. Odvažnost kraišnikah	132
99. Smèrt Knežić-kapetana	134
100. Sloga	135
101. Poglavarstvo	136
102. Čověk	138
103. Naša duša	—
104. Glava	139
105. Čutila	141
106. Oko	145
107. Moja ladja	147
108. Zahvalan miš	148
109. Dva psa	149
110. Pas slěpog prosjaka	150
111. Pšenično zèrno	151
112. Mlin	153
113. Lisica	154
114. Dobročinstva	155
115. Zakonetke i izreke	—
116. Ćirilska azbuka	158
Mudre izreke	160
Poslovice	—
Osao i tri brata	161
Dva poštenjaka	160
Milosèrdni učenici	163

Vèžba u jeziku.

Pèrvi članak.

Glasovi	166
Spol	169
Jednobroj i višebroj	170
Imena	171
Slovke i njihovo razstavljanje	172
Glavne i pokrajne slovke	173
Dočetci	174
Začetci	175

Drugi članak.

Stvarna imena	176
Pridavna imena	177
Glagolj	178
Glagolji pomoćni	180

Digitized by Google

	Strana
Sprega	182
Sklonitba	183
Stvarno ime s pridavnim	184
Tretji članak.	
Stavak	185
Razstavni znaci	186
Složeni stavci	187
Četvèrti članak.	
Naglasak rěčih	192
Naglasak stavakah	193
Stablo jedne rěči	194
Poraba	195

55.550
BIBLIOTECA DI STATO GORIZIA

Tiskom Dragutina Gorišeka, prije L. Grunda.

Digitized by Google